

Токарєва О. В., Лакида П. І.

ОСНОВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Навчальний посібник

Київ
2020

УДК 378.147 : 630*(072)

ББК 43

Т 51

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Національного університету біоресурсів і природокористування України (Протокол № 4 від 25 листопада 2020 року)

Рецензенти:

Олексійченко Н. О., доктор с.-г. наук, завідувач кафедри ландшафтного проектування та садово-паркового мистецтва Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (м. Харків);

Сорока М. І., доктор біол. наук, професор кафедри ботаніки, деревинознавства та недеревних ресурсів лісу Національного лісотехнічного університету України (м. Львів);

Малюга В. М., доктор с.-г. наук, доцент кафедри відтворення лісів та лісових меліорацій Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ).

Т51 Основи фахової підготовки: навчальний посібник / О. Токарєва, П. Лакида. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2020. 160 с.

Викладання дисципліни „Основи фахової підготовки” ставить за метою допомогти вчорашнім абітурієнтам швидко адаптуватись до умов життя закладу вищої освіти. Студенти вивчають свої права та обов’язки, знайомляться зі специфікою роботи університету, формами навчальної роботи, основними документами, які регламентують навчання у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) та опановують навички планування бюджету часу.

У посібнику висвітлюються віхи історії НУБіП України та Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства (ННІ ЛіСПГ), основні етапи розвитку лісового господарства та лісової науки в Україні, вклад видатних вчених-лісівників у розвиток галузі та лісівничих знань. Дисципліна розкриває студентам особливості обраної ними спеціальності, кваліфікаційні характеристики працівників лісового господарства, їх роль у функціонуванні та подальшому розвитку галузі.

Програмою дисципліни передбачено висвітлення питань щодо особливостей самостійної роботи, яка передбачена навчальними планами, правил роботи з книгою, користування бібліотекою, базовими навичками редагування тексту та реферуванням, правилами оформлення списку використаних джерел інформації тощо.

Зміст навчального посібника відповідає навчальній програмі дисциплін „Основи фахової підготовки”.

Посібник буде корисний студентам, аспірантам, докторантам, викладачам закладів вищої освіти, спеціалістам лісового та садово-паркового господарства.

378.147 : 630*(072)

© Токарєва О.В., Лакида П.І., 2020

© НУБіП України

ISBN

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ НАРИСИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА НУБІП УКРАЇНИ.....	6
1.1. Історія Національного університету біоресурсів і природокористування України.....	6
1.2. Хронологія будівництва студентського містечка НУБіП України.....	11
1.3. Перший архітектор студентського містечка університету.....	23
1.4. Історія Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства.....	28
1.5. Ботанічний сад НУБіП України.....	50
1.6. Перший декан лісоінженерного факультету, професор Євгеній Венедиктович Алексєєв.....	52
1.7. Історія становлення та розвитку кафедр ННІ ЛіСПГ.....	57
1.8. Історія кафедри лісівництва.....	60
1.9. Наукові школи та винахідники ННІ ЛіСПГ.....	66
1.10. Видатні випускники.....	70
1.11. Міжнародна діяльність ННІ ЛіСПГ.....	73
РОЗДІЛ 2. ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ.....	77
2.1. Історія лісівничої науки.....	77
2.2. Розвиток лісового господарства в Україні.....	81
2.3. Організатор і директор Лісового департаменту уряду УНР Борис Георгійович Іваницький.....	87
2.4. Керівники лісового відомства України.....	90
2.5. Стисла характеристика лісів світу.....	94
2.6. Сучасний стан лісової галузі в Україні.....	96
2.7. Лісогосподарська діяльність Держлісагентства України.....	99
2.8. Світові лісівничі конгреси та міжнародна діяльність Держлісагентства України.....	100
2.9. Законодавчо-нормативна база лісової галузі.....	103
2.10. Завдання лісової галузі.....	104

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НУБІП УКРАЇНИ.....	107
3.1. Законодавче та нормативно-правове підґрунтя освітнього процесу.....	107
3.2. Організація навчального процесу у НУБІП України.....	109
3.3. Організація самостійної роботи.....	113
3.4. Бібліотечні каталоги як засоби пошуку необхідної літератури.....	114
3.5. Оформлення та редакція тексту.....	119
3.6. Академічна доброчесність.....	122
3.7. Вимоги до оформлення реферату.....	124
3.8. Правила оформлення списку використаної літератури.....	127
3.9. Гігієна розумової праці.....	130
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	136
ДОДАТКИ.....	141

ВСТУП

Викладання дисципліни „Основи фахової підготовки” ставить за мету допомогти вчорашнім абітурієнтам швидко адаптуватись до умов життя закладу вищої освіти. Студенти вивчають свої права та обов'язки, знайомляться зі специфікою роботи університету, формами навчальної роботи, основними документами, які регламентують навчання у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) та опановують навички планування бюджету часу.

У методичних вказівках висвітлюються віхи історії НУБіП України та Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства (ННІ ЛіСПГ), основні етапи розвитку лісового господарства та лісової науки в Україні, вклад видатних вчених-лісівників у розвиток галузі та лісівничих знань.

Дисципліна розкриває студентам особливості обраної ними спеціальності, кваліфікаційні характеристики працівників лісового господарства, їх роль у функціонуванні та подальшому розвитку галузі.

Програмою дисципліни передбачено висвітлення питань щодо особливостей самостійної роботи, яка передбачена навчальними планами, правил роботи з книгою, користування бібліотекою, базовими навичками редагування тексту та реферуванням, правилами оформлення списку використаних джерел інформації тощо.

Усе це підтверджує важливу роль вивчення дисципліни „Основи фахової підготовки” у формуванні компетентностей студента ОС „Бакалавр” спеціальності 205 „Лісове господарство”.

В результаті вивчення дисципліни студенти мають оволодіти **знаннями**: своїх прав та обов'язків, академічної доброчесності, історії становлення та розвитку НУБіП України та ННІ ЛіСПГ, лісівничої науки та лісового господарства в Україні, видатними постатями, що пов'язані з лісовим господарством, нормативною базою у лісовій галузі.

Студенти мають **вміти**: планувати бюджет часу, здійснювати пошук літератури в бібліотечних каталогах, редагувати текст, вірно оформлювати список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИЧНІ НАРИСИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА НУБІП УКРАЇНИ

1.1. Історія Національного університету біоресурсів і природокористування України

Національний університет біоресурсів і природокористування України – це провідний заклад вищої освіти України з аграрним спрямуванням. Історія НУБіП України починається від сільськогосподарського відділення, відкритого 30 вересня 1898 р. у Київському політехнічному інституті. Отже нині нашому університету понад 120 років. У 1918 р. це відділення перетворилось на сільськогосподарський факультет, на базі якого у 1922 р. було створено Київський сільськогосподарський інститут. Необхідно зазначити, що державну комісію першого випуску Київського політехнічного інституту очолював академік Д. І. Менделєєв (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Менделєєв Д. І. на іспиті в Київському політехнічному інституті

До 1923 р. Київський сільськогосподарський інститут був у структурі Київського політехнічного інституту (рис. 1.2, 1.3) та з початку навчального року став самостійним вищим навчальним закладом.

Рис. 1.2. Київський політехнічний інститут

Упродовж 1930–1934 рр. в межах Київського сільськогосподарського інституту започаткувалися Київський агрономічний інститут, Київський агроінженерний інститут цукрової промисловості, Київський інститут механізації та електрифікації сільського господарств та Агроекономічний інститут. Тепер ці інститути функціонують як навчально-наукові, науково-дослідні інститути та факультети.

Рис. 1.3. Київський політехнічний інститут

У 1954 р. Київський сільськогосподарський інститут було об'єднано з Київським лісогосподарським інститутом, який на той час вже мав багату історію й був розташований на території Голосієво. Об'єднаний заклад отримав назву – Українська сільськогосподарська академія (УСГА).

Упродовж 1956–1962 рр. Українська сільськогосподарська академія входила як навчальна частина до складу Української академії сільськогосподарських наук.

Згодом в структуру Української сільськогосподарської академії було приєднано Київський ветеринарний інститут (1957 р.). Історія останнього розпочинається з 1920 р., коли на базі Київського політехнічного інституту був утворений ветеринарний факультет. У самостійний заклад Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут був виділений у 1921 р., з якого у 1930 р. відокремився Київський ветеринарний інститут (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Київський ветеринарний інститут

З 1962 р. Українську сільськогосподарську академію перевели в підпорядкування Міністерства сільського господарства СРСР.

У 1982 р. на базі Української сільськогосподарської академії була створено Вінницьку філію. Та починаючи з 1991 р. Вінницький Національний аграрний університет перетворено у самостійний вищий навчальний заклад (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Вінницький Національний аграрний університет

Упродовж 1985–1990 рр. Українська сільськогосподарська академія здійснювала навчальну роботу далеко за межами країни.

Так УСГА координувала діяльність стосовно створення сільськогосподарського інституту в м. Пномпень (Камбоджа).

У серпні 1992 р. Українську сільськогосподарську академію було трансформовано в Український державний аграрний університет. У 1994 р. університету було надано статус національного постановою Верховної Ради України. Тоді університет було перейменовано у Національний аграрний університет, який був підпорядкований Кабінету Міністрів України.

З метою розширення навчальної, науково-дослідницької та інноваційної діяльності, враховуючи необхідність адаптації до вимог міжнародних організацій дослідницьких університетів Національний аграрний університет трансформовано в Національний університет біоресурсів і природокористування України. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (№ 945 від 30 жовтня 2008 р.) діяльність НУБіП України має бути направлена на задоволення потреб агропромислової, природоохоронної, а також інших галузей економіки. З того часу університет підпорядковується Міністерству освіти України.

Нині до складу університету входять такі структурні підрозділи: навчально-наукові та навчально-дослідні інститути, факультети та кафедри, навчально-наукові центри, дослідні станції та навчально-дослідні господарства, регіональні навчальні заклади, філіали та відділи, а також інші підрозділи (рис.1.6).

Відповідно до статусу вищих навчальних закладів, що мають IV рівень акредитації, університет є закладом дослідницького типу та здійснює освітню, науково-інноваційну, науково-дослідну, навчально-виробничу, інформаційно-консультаційну діяльність, що спрямовані на вирішення сучасних проблем науки в агропромисловій сфері, відтворення та використання, збалансованого розвитку біоресурсів екосистем, запровадження новітніх технологій в агропромисловій та інших сферах, технологій відновлення безпечності та родючості ґрунтів, енергозберігаючих агротехнологій, правового і екологічного менеджменту в сільській місцевості, здійснення моніторингу та контролю за дотриманням стандартів, якістю та безпекою сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки, а також довкілля.

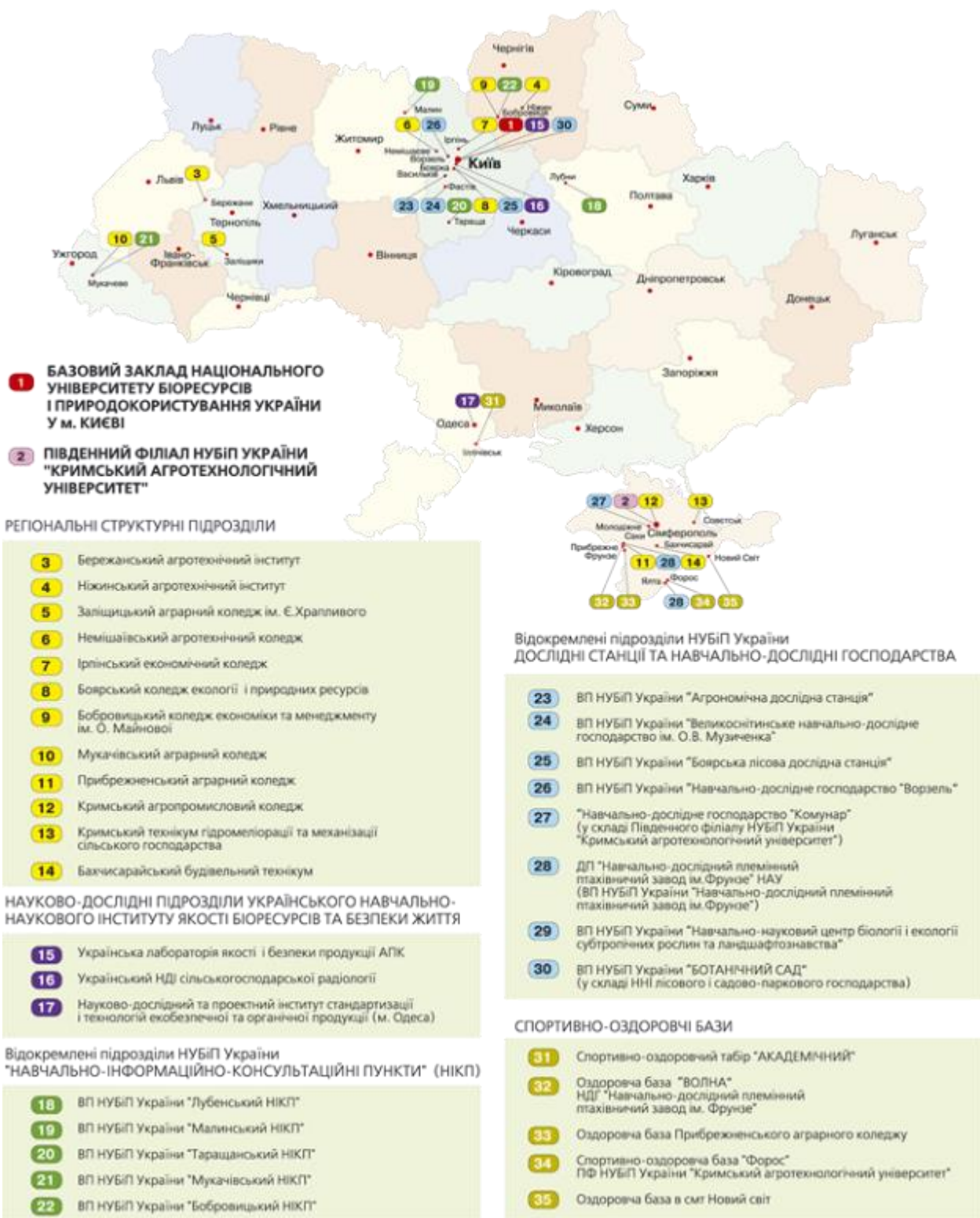

Рис. 1.6. Карта-схема розташування підрозділів НУБіП України

1.2. Хронологія будівництва студентського містечка НУБіП України

Побудований серед лісу архітектурний комплекс – студентське містечко, – є пам'яткою архітектури та містобудування 1920–1930-х рр., що відзначено творчим пошуком шляхів розвитку національної архітектури (рис. 1.7).

Голосієво – так називають історичну місцевість, колишній хутір і пустинь з 1923 р. включено до меж м. Києва, нині Голосіївський район міста. Голосієво охоплює Голосіївський ліс і безпосередньо прилеглу до нього територію, включає мережу Горіхуватських ставків, які півколами перетинають Голосіївський ліс з півдня на схід, вздовж струмків Горіхуватського, Голосіївського та Жуківка.

Походження назви міського лісу „Голосіїв” достеменно невідоме. Та до наших часів дійшло декілька легенд. Вперше Голосієво згадується у 1541 р. як володіння Києво-Печерської лаври. Дана обставина сприяла тому, що ця територія довгий час залишалася мало забудованою, завдяки чому тут збереглися як пам'ятки археології, так й природне середовище. У 1631 р. хутір Голосіївський згаданий як територія, де митрополит Петро Могила заснував однойменну пустинь, збудував у цьому володінні церкву на ім'я св. Великомученика Іоанна Сочавського, заклав монастир та побудував там власну садибу. На території цього помістя була розташована пасіка. Сьогодні вона є базою Навчальної лабораторії „Голосіївська навчально-дослідна пасіка” Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Існує легенда, що поєднує Голосієво, Добрий шлях (тепер назва вулиці) та Цимбалів Яр. На Доброму Шляху в дальню путь проводжали чумаків, у Цимбаловому Яру на цимбалах грали народні музики, а у Голосіївському лісі голосили-плакали сестри та дружини чумаків.

У ХХ ст. розпочалося інтенсивне освоєння Голосієва як житлової, наукової і рекреаційної зони. З 1918 р. частину території Голосіївської лісової дачі було відведено під ботанічний сад, а у 1920 р. розпочато спорудження комплексу закладів вищої освіти лісогосподарського та сільськогосподарського профілю.

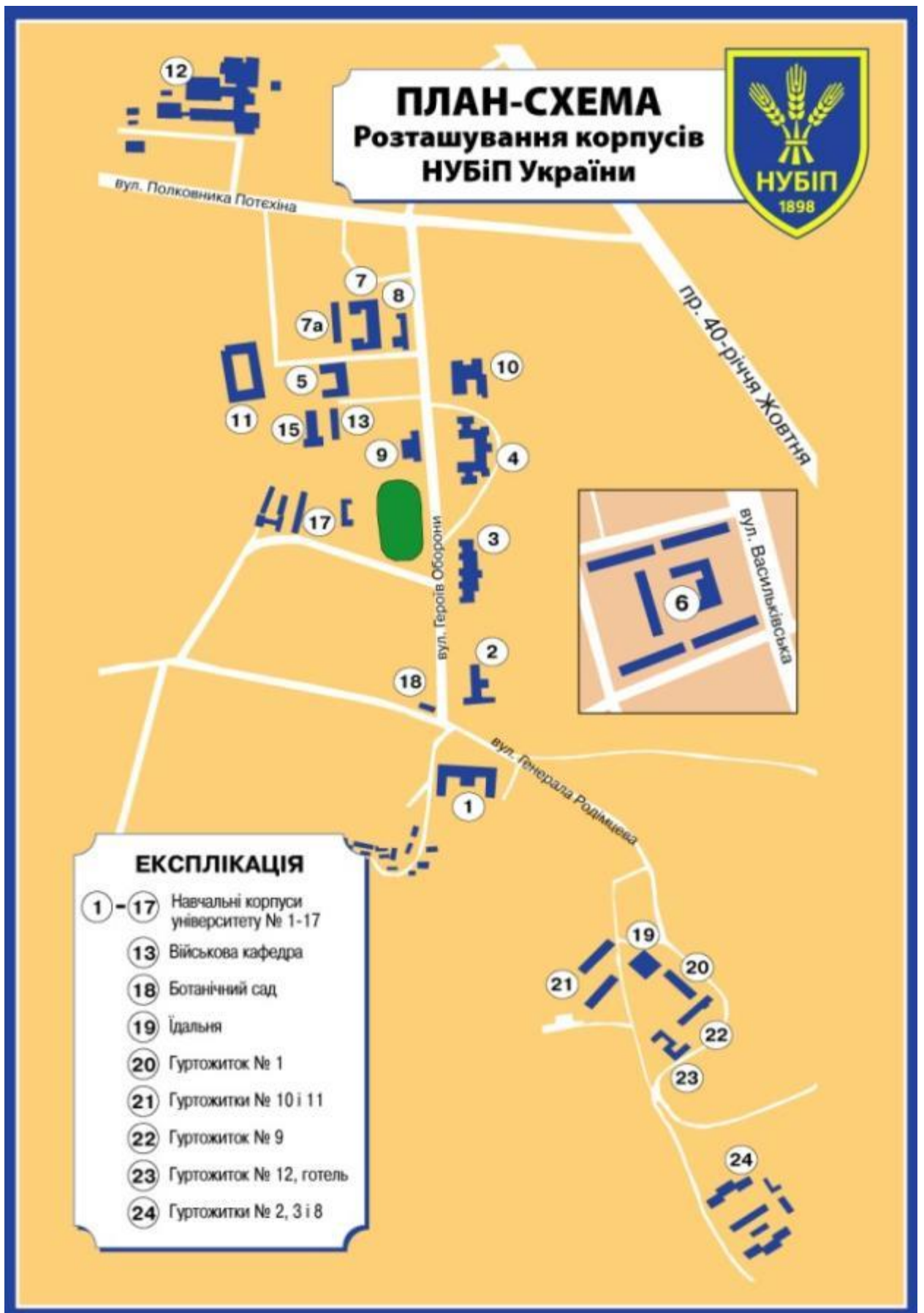

Рис. 1.7. План-схема розташування корпусів НУБіП України

Упродовж 1952–1958 рр. частина території була відведена під забудову Республіканської сільськогосподарської виставки (нині Національний комплекс „Експоцентр України”). У 1957 р. закладено Голосіївський парк культури і відпочинку. Після смерті Максима Тадейовича Рильського, Голосіївський парк став носити ім'я поета. Упродовж 1969–1976 рр. на території Голосіївської пустині відбудовано Музей народної архітектури та побуту України.

На верхів'ї пагорба серед Голосіївського лісу вздовж вулиць Героїв оборони, генерала Потехіна, генерала Родімцева та Блакитного відбудований комплекс споруд студентського містечка НУБіП України.

Постановою Президії Київського оргвиконкому для будівництва студентського містечка було підбрано безлісне порівняно рівне плато (рис. 1.8). Вже в той час планувалося спорудити дванадцять навчальних корпусів, житлових і господарських об'єктів. Будівництво очолювала комісія під головуванням ректора КСГІ П. Чалого. Автором проекту студентського містечка та перших споруд був архітектор Д. Дяченко.

Рис. 1.8. Панорама студмістечка в Голосієво

Первістком утворюваного комплексу став корпус лісоінженерного факультету, тепер корпус № 1 за адресою вул. Генерала Родимцева, 19. Роботи з будівництва корпусу розпочалися у 1925 р. (рис. 1.9). Корпус № 1 лісоінженерного факультету КСГІ збудовано за кошти надані Боярським лісництвом. Місце під будівництво корпусу саме в Голосієво було вибрано за ініціативою професора Є. В. Алексеєва.

Будівля корпусу була зведена за проектом та під безпосереднім керівництвом архітектора Д. М. Дяченка як двоповерхова споруда вирішена у формах українського необароко (рис. 1.10). Перші студенти сіли за лави у новозбудованому корпусі вже восени 1930 р.

Рис. 1.9. Закладка корпусу для лісоінженерного факультету

Рис. 1.10. Будівля корпусу № 1 (довоєнний період)

У період Другої світової війни будівля зазнала значного руйнування (рис. 1.11). Під час запеклих боїв у Голосієво німецька артилерія зайняла другий поверх корпусу.

Рис. 1.11. Будівля корпусу № 1
(у період Другої світової війни)

Упродовж 1946–1950 рр. корпус був відновлений за проектами архітекторів П. Петрушенка та В. Созанського із дотриманням первісних архітектурних форм, надбудовою третього поверху, підвищенням фронту на чоловому фасаді та продовженням бічних крил з боку подвір'я (рис. 1.12).

У 1954–1962 рр. тут містилися ректорат та адміністративна частина УСГА. Кабінет ректора був розміщений у теперішніх кабінетах 71–74. Будівля корпусу є архітектурною пам'яткою, яка має унікальні історичні та культурні цінності.

Рис. 1.12. Будівля корпусу № 1 (у післявоєнний період)

Поблизу першого корпусу у 1928 р. було зведено дев'ятиквартирний житловий будинок (рис. 1.13) для викладачів та службовців закладу за адресою вул. Генерала Родимцева, 21.

Рис. 1.13. Професорський будиночок № 1

Упродовж 1929–1931 рр. було споруджено три великі корпуси (рис. 1.14, 1.15, 1.16) призначені для Київського агрохімічного інституту (тепер корпус № 2 за адресою вул. Героїв оборони, 17), Київського зоотехнічного інституту (тепер корпус № 3 за адресою вул. Героїв оборони, 15), Київського інституту механізації та електрифікації сільського господарства (тепер корпус № 4 за адресою вул. Героїв оборони, 13).

Рис. 1.14. Будівля корпусу № 2

Рис. 1.15. Будівля корпусу № 3

Для повноцінного навчання студентів, упродовж 1929–1930 рр. у північно-східній частині містечка за адресою вул. Блакитного, 4 і 10 споруджено студентські гуртожитки № 2 та № 3.

У 1931 році збудовано 34-квартирний житловий будинок для професорсько-викладацького складу та дитячий садок за адресою пров. Сільськогосподарський, 1 та 4а.

Рис. 1.16. Будівля корпус № 4

Згодом у Голосієво звели нові споруди. У 1938 р. гуртожиток Київського лісогосподарського інституту (тепер гуртожиток № 1 за адресою вул. Генерала Родимцева, 3). Упродовж 1939–1940 рр. була побудована навчально-технічна майстерня з ремонту сільгоспмашин КСГІ (тепер навчальний корпус № 5 за адресою вул. Героїв Оборони, 14).

Одночасно з будівництвом Київського сільськогосподарського інституту на території вздовж вул. Васильківської відбудовано комплекс клінік Київського ветеринарного інституту (рис. 1.17). Нині зберігся лише один будинок – навчальний корпус № 6 за адресою вул. Васильківська, 17.

Рис. 1.17. Комплекс клінік Київського ветеринарного інституту

Архітектура споруд стилістично неоднорідна та відображає різні творчі напрями тогочасного будівництва. У формах конструктивізму вирішена будівля Київського зоотехнічного інституту (корпус № 3), житловий будинок № 2 професорсько-викладацького складу, дитячий садок, студентські гуртожитки № 2 і № 3.

Найбільший інтерес являє архітектура будинків у формах українського бароко: будівля Українського лісотехнічного інституту (корпус № 1), житловий будинок № 1, будівля Київського агрохімічного інституту (корпус № 2), Київського інституту механізації та електрифікації сільського господарства (корпус № 4).

Риси неокласицизму притаманні будівлям клініки Київського ветеринарного інституту (корпус № 6), навчально-технічної майстерні з ремонту сільгоспмашин (корпус № 5), гуртожитку Київського лісгосподарського інституту (тепер гуртожиток № 1).

Попри різне стилістичне оформлення об'ємно-планувальна структура всіх будинків відзначалася чіткістю та функціональністю..

До об'єктів кінця 1940–1950 рр., зведених у формах неокласики радянської доби, належать водонапірна башта (вул. Генерала Родимцева, 11) та гуртожиток № 4 (вул. Бурмистенка, 4).

У західній частині території на вул. Героїв оборони, 11, 12-а, 12, 12-б, 12-в, 18 зведено спрощені за архітектурним вирішенням навчальні корпуси № 10, 7, 7-а, 8, 9, 11 та інші допоміжні споруди; на вул. Полковника Потехіна, 16 – навчальний корпус № 12 і типові багатоквартирні будинки.

Північно-східну частину території вздовж вулиць Генерала Родимцева і Блакитного відведено для студентських гуртожитків та житла (зокрема побудовано гуртожитки № 8, 9, 10, 11, 12). У центральній частині передбачено збереження композиційної ролі первісних архітектурних об'єктів – навчальних корпусів № 1, 2, 3, 4, 5. Головна частина комплексу студентського містечка має лінійну структуру, позбавлену строгих принципів регулярного планування. Розосереджена історична забудова складається з пропорційних до природного оточення окремих споруд, орієнтованих уздовж доріг, що прокладені з урахуванням рельєфу. Провідну роль за своїм розташуванням відіграють навчальний

корпус № 1, що замикає перспективу вул. Героїв оборони та розміщені вздовж неї навчальні корпуси № 2, 3, 4.

У 1941 р. під час оборони Києва від німецьких загарбників викладачі і студенти інституту брали участь у створенні лінії оборони міста, входили до складу загонів народного ополчення та винищувальних батальйонів, воювали в лавах діючої армії. Штаби окремих підрозділів дивізій і повітряно-десантних бригад розміщувались у підвалах навчальних корпусів. На території НУБіП України збереглися пам'ятні місця бойових дій під час оборони Києва та окоп. На честь воїнів викладачів і студентів, які віддали своє життя, захищаючи Батьківщину, у 1979 р. на місці братської могили було відкрито меморіальний комплекс у пам'ять загиблих в роки війни. Прізвища 79 захисників Голосієво (серед них дві жінки) занесені на стелу меморіального комплексу (рис. 1.18).

Рис. 1.18. Меморіальний комплекс на честь воїнів викладачів і студентів

Центральна фігура меморіалу – бронзова скульптура студента голосіївських навчальних закладів, який в перші дні війни вступив

до лав захисників Вітчизни. Скульптурна постать меморіалу, обрана скульптором Я. Гончаренком та архітектором В. Гнездиловим, має своїм прообразом третьокурсника факультету агрохімії і ґрунтознавства М. Скибу, який був бійцем-розвідником штурмового загону. Також на території студмістечка встановлено Пам'ятний камінь на місці боїв (рис. 1.19).

Рис. 1.19. Пам'ятний камінь на місці боїв у Голосієво

Ансамбль будівель НУБіП України у 2015 р. було доповнено Алеєю Слави, де встановленні погруддя прославлених науковців, фундаторів аграрної науки та університету (рис. 1.20, 1.21). Серед них Микола Петрович Чирвинський, Петро Родіонович Сльозкін, Євген Венедиктович Алексєєв, Антон Каленикович Скороходько, Павло Дмитрович Пшеничний, Петро Антипович Власюк, Григорій Олександрович Богданов, Петро Мефодійович Василенко, Володимир Федорович Пересипкін, Іван Іванович Мартиненко, Петро Степанович Погребняк, Леонід Іванович Касьянов та інші.

Рис. 1.20. Пам'ятний знак Алеї Слави

Рис 1.21. Алея Слави

1.3. Перший архітектор студентського містечка університету

Первісна архітектура студентського містечка Національного університету біоресурсів і природокористування України є дітищем видатного українського архітектора, громадського діяча, засновника стилю українського бароко, члена-кореспондента академії архітектури СРСР, теоретика, педагога, голови Спілки українських архітекторів – професора Дмитра Михайловича Дяченка (рис. 1.22).

Рис. 1.22. Архітектор Дмитро Михайлович Дяченко

Дмитро Дяченко мав коротку, трагічну, але сповнену любов'ю до України, мистецтва та архітектури долю. Народився Дмитро Михайлович 14 серпня 1887 р. в м. Таганрог (нині місто Ростовської області Російської федерації).

Сім'я Дяченків походить від кріпосних селян з села Патлаївка, що на Полтавщині. У 1870-их рр. молодий Михайло Дяченко, батько Дмитра Михайловича, переїхав до Таганрогу, де відкрив невелику майстерню з ремонту взуття. Згодом Михайло Дяченко одружився з Надією Пилипівною та разом виховували п'ятеро синів і двох дочок.

В сім'ї часто звучали українські та донські козачі пісні, дотримувалися старовинних звичаїв та обрядів. У 1907 р. сім'я переїхала у Новочеркаськ. Та кожне літо діти приїжджали в село Патлаївку, де з високого правого берега Ворскли відкриваються

широкі далі, де звучить мелодійна українська мова, де хати розписані барвистими народними орнаментами, а дівчата вдягнені у візерункові вишиванки, де днем та вночі не замовкають українські пісні. Все це залишилося рідним та близьким для Дмитра Михайловича на все життя.

Після закінчення таганрозького восьмикласного технічного училища у 1907 р. за порадою вчителів, які помітили великі художні здібності, Дмитро виїжджає вчитися у Петербург. Незабаром його батько отримує телеграму: „Здав іспити у Академію мистецтв та Петербурзький інститут цивільних інженерів. Куди поступати?“. Після роздумів батько радить вступити в інститут цивільних інженерів, оскільки на той час професія інженера була більш престижною.

У 1905 р. в інституті Дмитро Михайлович разом із земляками (С. Тимошенко, М. Даміловський, О. Литвиненко та ін.) створили студентський гурток прибічників розвитку української архітектури „Громада“. На літні канікули члени цього гуртка їздили в Україну, досліджували архітектурні пам'ятки та змальовували старовинні будівлі, церкви, дзвіниці, монастирі, будівлі дерев'яної народної архітектури тощо. У 1909 р. на чолі цього гуртка став Д. Дяченко. Зусиллями гуртка в 1912 р. було організовано першу в Російській імперії професійну виставку української архітектури.

Будучи студентом у 1913 р. Дмитро Михайлович проектує та будує будівлю земської лікарні в Лубнах, в формах якої вперше звертається до традицій української архітектури. У цьому ж році за його проектом споруджують головний вхід до лубенської сільськогосподарської виставки, а також будинок А. Климова у селі Круглику і ряд шкіл на Лубенщині.

У 1914 р. після успішного закінчення архітектурного відділення Інституту цивільних інженерів Д. М. Дяченко повернувся в Україну та працював земським інженером Полтавської губернії.

У 1915 р. зодчий проектує будівлю церковно-археологічного музею для м. Кам'янця-Подільського та будинку міської управи для м. Ковель (за які отримав перші премії). Тоді ж перемогли у конкурсах проекти Дмитра Дяченка меморіальної каплиці Шеметів і невеликої церкви у м. Харків.

Упродовж 1917–1937 рр. Дмитро Михайлович працював земським інженером Київської губернії та головним інженером

тресту „Київцукор”, архітектором Київського комунального відділу, проектної майстерні Київської міськради.

У 1918 р. Дмитра Михайловича обирають головою Товариства українських архітекторів. У цьому ж році Дяченко Дмитро Михайлович організовує в Києві Український архітектурний інститут. Упродовж 1918–1922 рр. Д. М. Дяченко був першим ректором Українського архітектурного інституту, запросивши для співпраці вже відомих для того часу архітекторів – А. М. Вербицького, П. Ф. Альошина, Н. А. Фельдмана. У 1924 р. Український архітектурний інститут було об'єднано з Інститутом пластичних мистецтв та створено Київський художній інститут, в складі якого в якості архітектурного факультету він існує донині.

Необхідно зазначити, що в Українському архітектурному інституті більш за все цінувалася самостійність творчості. Вчителі не нав'язували учням свої творчі вподобання. В програмі завдань був такий пункт: „Дозволяється проектування у всіх стилях”, що дозволяло студенту творчо осмислити архітектурну спадщину минулого.

Учнями Д. М. Дяченка були П. Г. Юрченко, Я. А. Штайнберг, Н. Д. Манучарова, І. Ю. Каракіс, А. А. Смик, П. Ф. Костирко та багато інших, які стали в наступному видатними українськими зодчими та педагогами.

Поряд з основною викладацькою роботою Д. М. Дяченко був професором Української сільськогосподарської академії та Київського художнього інституту.

Дмитро Михайлович пов'язав свою долю з Надією Михайлівною, яка була вчителем історії. У 1924 року в сім'ї Дяченків народився син Василь, який згодом став відомим українським антропологом й етнографом.

У період творчих злетів Дмитро Михайлович працював над науково-проектною та популярною літературою, якої дуже не вистачало в ті часи. Серед праць архітектора великий інтерес викликали надруковані та видані Д. М. Дяченком плакати „Проекти по сільському будівництву” (1923 р.) та книга „Будова села” (1926 р.).

Для колег та широкого загалу архітектор розробив і видав альбоми типових проектів колгоспного житла „Проекти сільського будівництва” (1926 р.), „Альбом проектів будівель у колгоспі” (1930 р.).

Дмитро Михайлович Дяченко приймав участь у конкурсах проектів для будинку Держпрому (1925 р.) та уряду (1928 р.) в м. Харків. У закритому конкурсі на кращий проект залізничного вокзалу Д. Дяченко приймав участь поряд з видатними архітекторами А. В. Щусевим, П. Ф. Алешиним, А. Н. Бекетовим, А. М. Вербицьким. Однак виграв конкурс А. М. Вербицький.

Любов до архітектури передалася рідному племіннику Дмитра Дяченка – українському архітектору, реставратору, Заслуженому архітектору України, доктору архітектури, професору Юрію Сергійовичу Асєєву.

У 1927–1928 рр. за проектом зодчого зведено житловий будинок на вул. Пушкінській, 7, де Дмитро Михайлович у київській період свого життя проживав з сім'єю.

Дмитро Михайлович Дяченко був автором генерального плану та архітектором перших восьми споруд комплексу студентського містечка НУБіП України. Серед усіх проектів дослідники відзначають високу художню якість саме споруди лісотехнічного факультету, який є архітектурною пам'яткою місцевого значення.

У 1930-х роках Д. Дяченко опиняється в опалі. Його праці засуджені офіційною критикою як вияв українського націоналізму. Сміливі виступи та стійкість творчих переконань, використання історичного стилю українського бароко зазнали різкої критики. Постійні доноси зробили неможливим його перебування в Києві. Вперше Д. М. Дяченка заарештували у Києві в 1931 р. за звинуваченням „участь у контрреволюційній націоналістичній діяльності”. Згодом Д. М. Дяченку дозволили працювати в архітектурі, але в його творах вже були відсутні елементи українського бароко, які були замінені архітектурою класицизму.

Протягом 1932–1935 рр. Д. Дяченко викладав архітектурне проектування в майстерні Київського художнього інституту.

Під загрозою арешту 1937 року Дмитро Дяченко з родиною переїхав до Москви, де працював у різних проектних організаціях, але репресії не уникнув.

1 липня 1941 року Дяченко Дмитра Михайловича через донос був заарештований. Після перебування в ГУЛагу видатний архітектор був звинувачений в „націоналістичній діяльності” та отримав вісім років таборів. 21 травня 1942 року у віці 54 років Дмитро Дяченко захворів на пелагру III ступеня і помер в

концтаборі НКВС у Саратовській області. За іншими даними був розстріляний.

Характер Д. М. Дяченка був прямий, дещо різкуватий, він ніколи не кривив душею та не змінював своїм переконанням. Безперечно, ці особисті якості зіграли певну роль у його трагічній долі.

Довгий час ім'я Д. М. Дяченка залишалося в тіні, хоча його твори завжди лишалися класикою української архітектури. Забута була і його педагогічна, наукова та громадська діяльність, яка мала величезне значення для розвитку архітектурного життя України. В 1957 році Д. М. Дяченка було посмертно реабілітовано.

До 130-річної від дня народження видатного українського зодчого на фасаді першого навчального корпусу НУБіП України відкрито меморіальну дошку засновнику українського необароко Дмитру Михайловичу Дяченку – творцю комплексу споруд Української сільськогосподарської академії, що склали згодом основу університету (рис. 1.23).

Рис. 1.23. Меморіальна дошка архітектору, засновнику студентського містечка у Голосієво Дмитру Михайловичу Дяченку

Дмитро Михайлович разом з іншими визначними зодчими того часу відкрив українську сторінку світової архітектури та назавжди залишився у пам'яті поколінь як талановитий педагог, митець високої культури, професійної зрілості та щедрого таланту.

Його традиційні і, водночас, новаторські за формами та художніми образами архітектурні твори живуть, зачаровуючи наших сучасників. Спираючись на здобутки вітчизняного та світового зодчества минулого, він створив ряд яскравих національно-своєрідних творів, які збагатили скарбницю української культури.

1.4. Історія Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства

Історія Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства сягає у далекі часи першої половини ХІХ ст. та пов'язана з нинішньою Польщею, частина якої тоді входила до складу Російської імперії. Нині Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства має понад 180-річну історію. З тих пір інститут пережив чимало реорганізацій, припиняв роботу через революційні події у Польському царстві та у зв'язку з першою світовою війною, евакуацією, переведенням лісового факультету до складу Українського лісотехнічного інституту у м. Києві тощо.

У 1840 р. у м. Маримонт, що біля м. Варшава було започатковане лісове відділення на базі Маримонтського інституту сільського господарства (рис. 1.24). До цього року лісове відділення існувало як Варшавська лісова школа ще з 20-х рр. ХVІІІ ст. Так, 14 березня 1840 р. міністр освіти Росії затвердив положення про Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва. Згідно з цим положенням до Маримонтського землеробського інституту, заснованого у 1816 р. приєднувалася Варшавська лісова школа на правах Лісового відділення.

У цьому ж році 31 серпня російським царем був підписаний указ про перейменування Маримонтського землеробського інституту у Інститут сільського господарства і лісівництва з двома відділеннями: сільськогосподарським і лісовим. У Статуті інституту була сформульована мета лісового відділення, що полягала у підготовці досвідчених лісоводів, які б могли завідувати казенними або приватними лісами.

Рис. 1.24. Будівля Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва

У Маримонтський період навчання студентів тривало два роки, також необхідно було відпрацювати землеробську та лісову практику один рік. Якщо ж студенти відпрацьовували практику упродовж 2-3 років, вони мали право на отримання патенту довічного господаря чи лісовода.

У Інститут сільського господарства і лісівництва приймали осіб, які закінчили шість класів гімназії. Через 10 років від заснування інститут зміцнив матеріальну базу, побудував головний корпус та приміщення для технічної й хімічної лабораторій, формувалася наукова бібліотека, були закладені дослідні ділянки, ботанічний сад тощо. Щорічно в Інституті випускалися 50-70 осіб з сільськогосподарською та лісогосподарською освітою.

Вже у 1857 р. в навчальному процесі Інституту відбулися реформи, що стосувалися збільшення теоретичної підготовки за рахунок практики. Запровадили трьохрічне навчання з відміною практик у помістях та збільшенням практичних занять у період опанування курсом.

У зв'язку з активізацією національного визвольного руху (1861 р.) набір студентів припинився, а Інститут було вирішено перемістити подалі від м. Варшави, щоб зменшити вплив супротивних настроїв на студентство. Нове місце для Інституту знаходилось в м. Нова Олександрія на відстані 100 км від м. Варшава у конфіскованому маєтку графа Чарторийського

„Пулави”. Цей палац був побудований у XVI ст., у 1831 р. був конфіскований та з 1843 р. переданий у розпорядження інституту благородних дівиць (рис. 1.25).

Інститут сільського господарства і лісівництва у вересні 1862 р. розпочав діяльність у м. Нова Олександрія та згідно зі Статутом був перейменований у Ново-Олександрійський політехнічний і землеробсько-лісовий інститут.

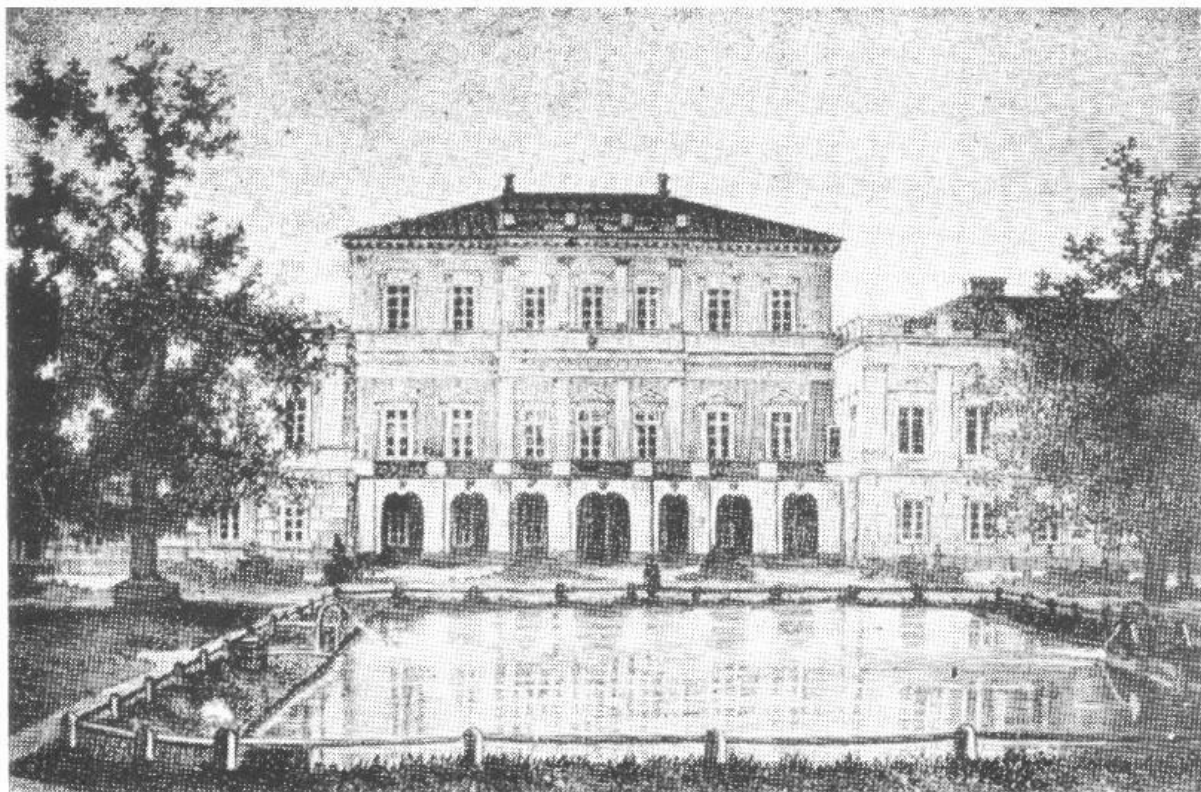

Рис. 1.25. Будівля Інституту сільського господарства і лісівництва в м. Нова Олександрія

При переїзді Інституту сільського господарства і лісівництва до м. Нової Олександрії були також перевезені бібліотека, навчальні посібники, обладнання кабінетів, а також архів. До Ново-Олександрійського політехнічного і землеробсько-лісового інституту були переведені професори, викладачі, студенти. Заняття проводилися лише на двох курсах сільськогосподарського і лісового відділеннях. Та згодом навчальний заклад мав п'ять відділень: цивільних інженерів, механічне та гірниче з трирічним терміном навчання, сільськогосподарське та лісове – лише з дворічним. На всіх відділеннях навчалось близько 500 студентів.

У 1862 р. повстанський рух Польщі активізувався, до нього все ж таки долучилося і студентство. Тому заняття в інституті були припинені, студентів виключено, а викладачів звільнено. Було вирішено залишити лише службовців для охорони та нагляду за будівлями та колекціями. Інститут необхідно було реорганізувати.

У 1868 р. Ново-Олександрійський інститут відвідав міністр освіти Росії граф Толстой. Він побачив непогано обладнані кабінети: хімічний, фізичний, технологічний ботанічний, зоологічний, лісовий, мінералогічний, землеробських знарядь. Там була достатня кількість приладів, колекцій, інструментів, реагентів. В навчальному закладі була обладнана лабораторія для проведення хімічних та агрохімічних досліджень, бібліотека нараховувала тисячі книжок, в парку та ботанічному саду зростали декоративні та плодові дерева, в підпорядкуванні інституту була оранжерея та лісовий розсадник. Будівлю закладу оточували хвойні та листяні ліси.

Тоді було актуальне питання про загальну навчальну реформу в Царстві Польськiм.

У 1869 р. вийшов царський указ, згідно Статуту якого в інституті залишено сільськогосподарське і лісове відділення. Директорами та інспекторами інституту, професорами та доцентами призначалися лише особи російського походження, які закінчували імператорський університет. Відбувалася русифікація інституту, російська мова стала офіційною в інституті для всіх. У 1890 р. поляків серед студентів налічувалося лише 8 %. Серед викладачів лісового відділення авторитетом був доцент Красуський в галузі лісівництва. Він брав участь у III Всеросійському з'їзді лісовласників у м. Рига. Також авторитетом користувався професор О. К. Краузе. Він був першим економістом у лісовій галузі Росії та викладав лісову таксацію.

У зв'язку з вищевикладеним Ново-Олександрійський інститут втратив свій імідж вищого навчального закладу. Випускникам не дозволялось отримувати науковий ступінь, інститут не мав права готувати викладачів зі своїх випускників, були й інші заборони. Створена ситуація призвела до загострення стосунків між студентами та адміністрацією інституту. У 1890 р. за вільнодумство було відраховано 123 студенти, з яких 65 – без права поновлення. У квітні того ж року набір студентів до інституту був припинений.

До 90-х років XIX ст. інститут не відзначався серйозною підготовкою фахівців через відсутність конкурсного набору студентів, неузгоджених програм дисциплін, 3-річного терміну навчання, схоластичного підходу до викладання окремих дисциплін.

Уряд Росії у 1891 р. створив спеціальну комісію з питань вищої сільськогосподарської освіти. До складу зазначеної комісії увійшов відомий ґрунтознавець професор В. В. Докучаєв (рис. 1.26).

Рис. 1.26. Професор В. В. Докучаєв

У 1893 р. професора В. В. Докучаєва призначено директором Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва. Виконував Докучаєв В. В. обов'язки директора інституту протягом 5 років (рис. 1.27)

Професору В. В. Докучаєву вдалося здійснити реорганізацію інституту. Докучаєв В. В. переглянув навчальні програми та спрямував їх на більш глибоке вивчення ґрунтів та клімату при веденні сільського та лісового господарства. Завдяки зусиллям проф. В. В. Докучаєва були ліквідовані недоліки в організації навчального процесу. Введений конкурсний набір студентів, був встановлений 4-річний термін навчання, запроваджені лабораторні заняття, навчальні та виробничі практики, захист дипломних робіт. Ці заходи підвищили рівень підготовки фахівців, що дало змогу

прирівняти інститут до університетів Росії, а права випускників інституту були такими ж як і випускників інших закладів вищої освіти.

Викладачі лісового факультету проводили наукові дослідження в переданій інституту казенній лісовій дачі “Руда”. Зміцнювались викладацькі кадри, запрошувались професори та доценти інших закладів вищої освіти. На лісовому відділенні почав працювати професор М. М. Орлов (рис. 1.28). Він протягом восьми років читав курси з лісовпорядкування, лісової таксації, управління лісами, а також викладав лісові закони.

Рис. 1.27. Ново-Олександрійський інститут сільськогосподарства і лісівництва

Згодом до інституту перейшов професор Н. М. Бурий, який на лісовому відділенні читав курс лісоуправління, а на сільськогосподарському – спрощений курс лісівництва.

Впроваджений професором В. В. Докучаєвим план реорганізації інституту настільки був вдалим, що за його прикладом були реорганізовані інші заклади вищої освіти Росії: Московський сільськогосподарський та Петербурзький лісові інститути, сільськогосподарські відділення Ризького політехнікуму та Київського політехнічного інституту.

Питання про закриття Ново-Олександрійського інституту сільськогосподарства і лісівництва вже не розглядалось.

Рис. 1.28. Професор М. М. Орлов

Оскільки м. Нова Олександрія була розташована на відстані 38 км від західного кордону Росії, з початку Першої світової війни інститут опинився у прифронтовій смузі. На другий день війни Рада інституту прийняла рішення евакуювати його у глиб країни. У серпні 1914 р. двома ешелонами відправлено обладнання, інструменти, музейні експонати, бібліотеку тощо до станції Деркачі Південно-Західної залізниці. Трохи пізніше були евакуйовані службовці та викладачі. З листопада 1914 р. в інституті розпочали заняття в приміщеннях Харківського аграрного університету, Ветеринарного та Технологічного інститутів. Так, припинився Ново-Олександрійський період інституту сільського господарства і лісівництва.

У роки громадянської війни та революції інститут працював не в повну силу. За рішенням уряду УРСР 8 липня 1920 р. було вжито заходів з прискорення випуску агрономів і лісоводів.

Постановою уряду УРСР від 26 березня 1921 р. Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва було відтворено як Харківський інститут сільського господарства і лісівництва. Розпочалася діяльність із вдосконалення навчального процесу та запровадження науково-дослідної роботи.

Упродовж 1925–1926 рр. були організовані наукові кафедри. В інституті починає працювати професор Г. М. Висоцький (рис. 1.29). Він завідує кафедрою загального лісівництва. Під керівництвом

професора Г. М. Висоцького на лісовому факультеті готувалися наукові кадри. У 1928 р. на кафедрі загального лісівництва навчалося 16 аспірантів.

Рис. 1.29. Професор Г. М. Висоцький

В Харківський період історії на лісовому факультеті працювали відомі вчені-лісоводи професори Я. В. Ролл – завідувач кафедри ботаніки (рис. 1.30), Б. О. Шустов – завідувач кафедри лісової таксації; А. П. Тольський – завідувач кафедри лісових культур (рис. 1.31), якого у 1922 р. замінив І. Я. Яхонтов (1.32), В. Я. Гурський – завідувач кафедри лісової меліорації.

Рис. 1.30. Професор
Я. В. Ролл

Рис. 1.31. Професор
А. П. Тольський

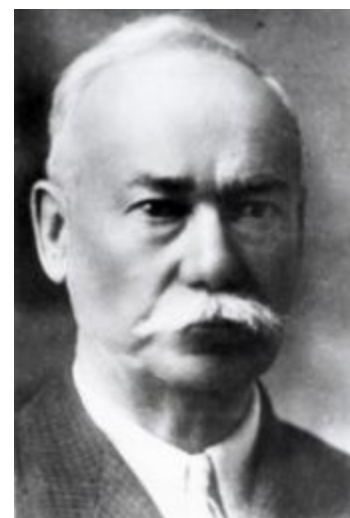

Рис. 1.32. Професор
І. Я. Яхонтов

На лісовому факультеті були створені три секції: лісогосподарська, лісомеліоративна та лісоекономічна. Розподіл студентів за трьома секціями відбувався на другому курсі. Але у зв'язку з недостатньою кількістю спеціалістів у лісовому господарстві було введено трирічне навчання замість чотирирічного за рахунок скорочення канікул та відміни другорядних дисциплін. У 1930 р. на лісовому факультеті навчався 161 студент.

На початку ХХ ст. до Києва масово транспортувалася деревина для переробки, оскільки місто тоді було центром деревообробної промисловості. Виникала потреба у підготовці спеціалістів для галузі. Зусиллями професора Є. В. Алексєєва у 1922 р. був відкритий лісоінженерний факультет. Євгеній Венедиктович ініціює створення Боярського навчально-дослідного лісництва у складі Голосіївської, Боярської, Будаєвської, Жорнівської та Дзвінківської дачі площею 7820 га. На базі лісоінженерного факультету розгортається навчальна, науково-дослідно робота, проводиться навчальна та виробнича практика. На кошти лісництва будується 1-й корпус лісоінженерного факультету.

Для роботи на факультеті Є. В. Алексєєв запросив відомих вчених: академіка Є. П. Вотчала (рис. 1.33), професорів Д. І. Товстоліса та О. Г. Лебедева та інших. Вже у 1926 р. на лісоінженерному факультеті був перший випуск.

Рис. 1.33. Академік Є. П. Вотчал

У 1928 р. в журналі „Український лісовод” публікуються статті, в яких обґрунтовується необхідність створення єдиного в Україні центру для підготовки фахівців лісової галузі. У статтях зазначається низький рівень знань випускників-лісоводів з Харкова та Києва через першочерговість підготовки фахівців для сільського господарства та відсутність матеріальної бази. Було запропоновано створення Лісового інституту, який зміг би організувати фахову лісову освіту належної якості.

Таким чином у 1930 р. відбулося об'єднання лісового факультету (м. Харків) та лісоінженерного факультету (м. Київ) у єдиний заклад – Український лісотехнічний інститут з розміщенням його в новозбудованому 1-му корпусі на території Голосієво. З Харкова до Києва перевели частину студентів та викладачів. Так у новоутворений навчальний заклад прибули професори Я. В. Ролл – завідувач кафедри ботаніки, І. М. Михайлов – завідувач кафедри геодезії, В. Н. Андреев – завідувач кафедри дендрології, І. М. Житов – завідувач кафедри лісоексплуатації, М. М. Ягніченко – завідувач кафедри лісових культур (рис. 1.34), Ю. М. Руденко – завідувач кафедри лісової таксації. В м. Київ також перевезли інструменти, обладнання, колекції, фундаментальні бібліотеки, які ще почали збирати в Новій Олександрії.

Рис. 1.34. Професор М. М. Ягніченко

Український лісотехнічний інститут мав чотири факультети: лісогосподарський та лісоексплуатаційний, механічної технології деревини та лісохімічний. Деканом лісогосподарського факультету призначили Є. В. Алексєєв. Перший випуск відбувся у 1931 р. У 1934 р. на базі лісотехнічного інституту було відкрито лісомеліоративний факультет.

У 1936 р. Український лісотехнічний інститут передали у підпорядкування Головлісоохорони СРСР, що супроводжувалось ліквідацією багатофакультетності. Інститут перейменовується у Київський лісогосподарський з єдиним факультетом – лісогосподарським. Така структура функціонувала до Другої світової війни та після звільнення Києва у перші повоєнні роки.

Київський лісогосподарський інститут у довоєнний період був добре організованим та чудово обладнаним вищим навчальним закладом. На єдиному лісогосподарському факультеті навчалось 680 студентів, навчальний процес забезпечували такі кафедри: ботаніки, дендрології, лісівництва, ґрунтознавства, лісових культур, лісової таксації, ентомології (з фітопатологією), лісової меліорації, механізації лісогосподарських робіт, лісоексплуатації та кафедри загальноосвітньої дисциплін.

Викладацький склад налічував 65 осіб, у тому числі 12 професорів, 8 з яких зі ступенем доктора наук, 19 доцентів, 16 з яких кандидати наук, 34 старші викладачі та асистенти. Серед відомих вчених, які працювали на факультеті у той час були: академік П. С. Погребняк, професори В. Е. Шмідт, Н. О. Коновалов, Я. В. Ролл, З. С. Голов'яно, М. М. Степанов, М. М. Синицький, Д. І. Товстоліс, М. О. Ткаченко, В. О. Тюрін, І. М. Житов (рис. 1.35–1.40). Деканом факультету у той період був М. К. Биков. Викладачі проводили цікаві, змістовні лекції, заняття. На факультеті практикувались диспути між професорами з актуальних питань лісової науки. Вони відбувались в актовій залі в присутності численної аудиторії студентів, які отримували не лише задоволення, але і поглиблювали свої теоретичні знання.

Інститут мав потужну навчальну базу – Боярське дослідне лісництво та дендрарій, який нараховував колекцію з 700 видів деревних рослин.

Рис. 1.35. Академік
П. С. Погребняк

Рис. 1.36. Професор
В. Е. Шмідт

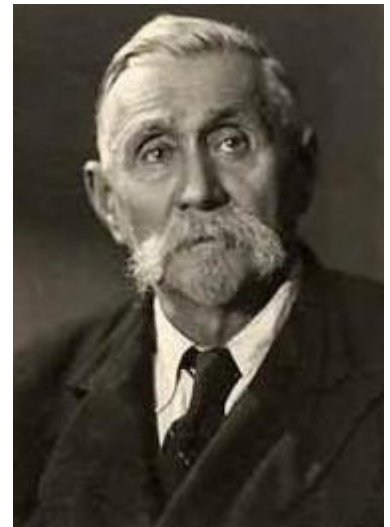

Рис. 1.37. Професор
З. С. Голов'янюк

Рис. 1.38. Професор
М. О. Ткаченко

Рис. 1.39. Професор
В. О. Тюрін

Рис. 1.40. Професор
М. М. Синицький

З початком Другої Світової війни багато студентів пішли до армії, серед них 30 студенток-медсестер запасу. У серпні 1941 р. 70 студентів і доцент М. І. Калужський у складі винищувального батальйону, сформованого зі студентів інших інститутів приймали участь у боях за Голосієво.

У роки війни багато студентів та викладачів віддали своє життя на полях боїв, серед них і директор інституту С. О. Максимов.

За рішенням Комітету у справах вищої школи інститут припинив свою діяльність. Евакуйоване до м. Воронежа обладнання пропало (рис. 1.41).

Рис. 1.41. Експонати зоологічного музею

Через кілька місяців після звільнення м. Києва Київський лісогосподарський інститут був поновлений на попередній базі. Та корпус інституту був зруйнований. Під керівництвом І. М. Зими (рис. 1.42), як відповідального за відновлення інституту, був виконаний комплекс робіт з відбудови корпусу, гуртожитків. Це дозволило здійснити набір студентів і вже 9 жовтня 1944 р. розпочати навчальний процес. У перші роки після війни студенти навчались у складних умовах. Кабінети були необладнані, а заняття проводились у гуртожитку № 1, а вже з 1948 р. заняття проводились у відбудованому навчальному корпусі.

Рис. 1.42. Професор І. М. Зима

Відкрились факультети механічної технології деревини, механізації лісогосподарських робіт, лісомеліоративний, а з 1954 р. – лісоінженерний. Хоча найбільш численним і основним залишався лісогосподарський факультет. У 1950 р. випуск налічував понад 150 чоловік.

Упродовж 1944–1954 рр. директором Київського лісогосподарського інституту був І. М. Шитов, а деканом лісогосподарського факультету К. Е. Нікітін (рис. 1.43, 1.44). Відновлення Київського лісогосподарського інституту на попередній базі. Факультет мав стабільний набір студентів – чотири академічні групи, займав провідне місце серед чотирьох факультетів інституту. Зусиллями директора інституту І. М. Шитова підібраний висококваліфікований професорсько-викладацький склад, налагоджена аспірантська підготовка, працювала Вчена рада зі захисту дисертаційних робіт. На кафедрах працювали видатні вчені – професори М. О. Ткаченко, О. Л. Новіков, В. О. Поварніцин, А. М. Міловідов, Т. Т. Малюгін, В. О. Бодров, Б. Й. Логгінов, В. І. Гусев (рис. 1.45–1.51).

Рис. 1.43. Професор
І. М. Шитов

Рис. 1.44. Професор
К. Е. Нікітін

Рис. 1.45. Професор
М. О. Ткаченко

У 1954 р. самостійне існування Київського лісогосподарського інституту припинилося. Була організована Українська сільськогосподарська академія, до якої увійшли Київський сільськогосподарський та лісогосподарський інститути. Через два роки був приєднаний і ветеринарний інститут.

Рис. 1.46. Професор
В. О. Поварніцин

Рис. 1.47. Професор
О. Л. Новіков

Рис. 1.48. Професор
Т. Т. Молюгін

Рис. 1.49. Професор
В. О. Бодров

Рис. 1.50. Професор
Б. Й. Логгінов

Рис. 1.51. Професор
В. І. Гусев

Об'єднання інститутів супроводжувалось також і припиненням набору студентів на факультети: лісомеліоративний, механічної технології деревини, механізації лісогосподарських робіт, згодом й на лісоінженерний. У 1956 р. був приєднаний лісомеліоративний факультет зі спеціалізацією „озеленення міст і населених пунктів” до лісогосподарського факультету з випуском інженерів лісового господарства. Набір студентів на денне відділення лісогосподарського факультету скоротився вдвоє, та дещо збільшився контингент на заочному відділенні.

З 1950–1960 рр. на лісогосподарському факультеті почали працювали видатні вчені, прекрасні педагоги: професори А. І. Котов, Д. Д. Лавриненко, М. В. Давідов, С. О. Золотарьов, доценти Б. М. Махмет, М. І. Шендриков, П. І. Герасименко (рис. 1.52–1.57).

Рис. 1.52. Професор
Д. Д. Лавриненко

Рис. 1.53. Професор
А. І. Котов

Рис. 1.54. Доцент
П. І. Герасименко

Рис. 1.55. Доцент
Б. М. Махмет

Рис. 1.56. Доцент
М. І. Шендриков

Рис. 1.57. Професор
М. В. Давідов

З кінця 60-х років набір студентів на перший курс збільшився до трьох академічних груп, а в 70-х роках – до чотирьох, потім до п'яти і шести.

Упродовж 1960–1990 рр. лісогосподарський факультет займає гідне місце серед інших факультетів академії. Поповнюються педагогічні кадри через аспірантуру. Під керівництвом професорів В. О. Бодрова, Б. Й. Логгінова, М. В. Давідова, К. Є. Нікітіна, П. Г. Кального, М. І. Гордієнко, А. З. Швиденка активізуються наукові дослідження. На факультеті зберігаються та примножуються традиції. Продовжуються наукові дослідження з

питань лісової екології, лісової типології, ведення рубок лісу, створення стійких лісових культур та захисних насаджень, ведуться конструкторські розробки машин і механізмів для лісової галузі. Штат науково-викладацького складу поповнюється, на лісогосподарському факультеті працювали професори А. В. Цилюрик, В. К. Мякушко, О. О. Салганський, О. І. Пилипенко, А. А. Строчинський, О. Г. Гірс, С. М. Козьяков, О. А. Калініченко, В. М. Маурер, В. І. Рябченко, Ф. М. Бровко, В. Ю. Юхновський (рис. 1.58–1.66); доценти І. М. Сазонов, Б. М. Махмет, І. М. Гора, М. І. Шендриков, П. М. Мегалінський, М. Т. Ганжа, Г. В. Дубінін, В. С. Наконечний, Г. С. Корецький, В. П. Левченко, Ю. М. Савич, В. Є. Свириденко, Г. О. Порицький, М. М. Сухий, Б. І. Новак, В. В. Бабенко, М. О. Штофель, В. М. Портной, Л. П. Рафальська, С. М. Кашпор, О. Г. Маніта, В. М. Бегеба, А. І. Кушнір, О. Г. Бабіч, О. А. Грушанський, В. І. Карпенко та ін. (рис. 1.67–1.78).

Рис. 1.58. Професор
П. Г. Кальной

Рис. 1.59. Професор
В. К. Мякушко

Рис. 1.60. Професор
О. О. Салганський

Рис. 1.61. Професор
А. В. Цилюрик

Рис. 1.62. Професор
М. І. Гордієнко

Рис. 1.63. Професор
С. М. Козьяков

Рис. 1.64. Професор
А. А. Стручинський

Рис. 1.65. Професор
А. З. Швиденко

Рис. 1.66. Професор
О. І. Пилипенко

Рис. 1.67. Доцент
П. М. Мегалінський

Рис. 1.68. Доцент
В. Є. Свиріденко

Рис. 1.69. Доцент
Г. О. Порицький

Рис. 1.70. Доцент
В. П. Левченко

Рис. 1.71. Доцент
М. Т. Ганжа

Рис. 1.72. Доцент
Ю. М. Савич

Рис. 1.73. Доцент
В. С. Наконечный

Рис. 1.74. Доцент
М. М. Сухий

Рис. 1.75. Доцент
Г. С. Корецкий

Рис. 1.76. Доцент
Б. І. Новак

Рис. 1.77. Доцент
В. М. Бегеба

Рис. 1.78. Доцент
В. М. Портной

Упродовж 1992–1995 рр. лісогосподарський факультет функціонував у складі Українського державного аграрного університету.

У зв'язку з реорганізацією Українського державного аграрного університету упродовж 1995–2001 рр. лісогосподарський факультет був у складі Національного аграрного університету.

У 2001 р. у складі Національного аграрного університету було створено Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства, якому підпорядковувалися два факультети: лісогосподарський і садово-паркового господарства. У 2008 р. через чергову реорганізацію університету Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства є структурним підрозділом Національного університету біоресурсів і природокористування України.

З 2014 р. факультети лісогосподарський і садово-паркового господарства були об'єднані в загальну структуру Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства.

З часів створення Київського лісогосподарського інституту (1922–1930 рр.) та Українського лісотехнічного інституту (1930–1936 рр.) деканами лісогосподарського факультету були: Є. В. Алексєєв (1922–1930 рр.), В. С. Кулібаба (1930–1932 рр.), А. П. Ліждвой (1932–1936 рр.) (рис. 1.79).

За часів функціонування Київського лісогосподарського інституту (1936–1954 рр.) директорами були В. М. Кратовський (1936–1938 рр.), А. Г. Солдатов (1938–1940 рр., 1945–1946 рр.) (рис. 1.80), С. О. Максимов (1940–1941 рр.) (рис. 1.81), І. М. Житов (1944 р.), Д. В. Ручкін (1944–1945 рр.), В. А. Шевченко (1946–1949 рр.) І. М. Шитов (1949–1954 рр.), а деканами факультету були І. М. Зима (1947–1949 рр.), К. Є. Нікітін (1949–1954 рр.).

Лісогосподарським факультетом у складі Української сільськогосподарської академії (1954–1992 рр.) керували декани А. І. Котов (1954–1956 рр.), К. Є. Нікітін (1956–1957 рр.), В. І. Гусєв (1957–1964 рр.), Г. В. Дубінін (1965–1972 рр.), В. С. Наконечний (1972–1982 рр.), В. М. Портной (1983–1992 рр.).

Рис. 1.79. Декан
А. П. Ліждвой

Рис. 1.80. Директор
А. Г. Солдатов

Рис. 1.81. Директор
С. О. Максимов

В історичний період існування Національного аграрного університету (1994–2008 рр.), Національного університету біоресурсів і природокористування України (з 2008 р.), а також утворення на базі останніх двох Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства (з 2001 р.) директорами ННІ ЛіСПГ були В. М. Маурер (2001–2002 рр.), П. І. Лакида (2002–2004 рр., з 2005 р. і до нині), А. В. Цилюрик (2004 р.), В. Ю. Юхновський (2004–2005 рр.).

Деканами лісогосподарського факультету в період до утворення Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства були А. А. Строчинський (1993–1998 рр.) та В. М. Маурер (1992–1993 рр., 1998–2003 рр.). Після утворення ННІ ЛіСПГ посаду декана лісогосподарського факультету продовжував обіймати В. М. Маурер, наступниками його були С. Б. Ковалевський (2003–2005 рр.), О. Г. Бабіч (2006–2011 рр.), О. П. Бала (2011–2014 рр.). Деканами факультету садово-паркового господарства та ландшафтної архітектури були А. І. Кушнір (2001–2005 рр.) та С. Б. Ковалевський (2006–2014 рр.).

Тільки за період після Другої світової війни факультет випустив понад 10 тис. фахівців – інженерів лісового господарства.

У аудиторії 94 корпусу 1 вже понад 50 років функціонує музей ННІ ЛіСПГ. Розпорядженням № 20 від 26.10.1966 року декана лісогосподарського факультету доцент Г. В. Дубініна була створена комісія для організації виставки історії лісогосподарського факультету Української сільськогосподарської академії.

За весь період роботи музею відповідальними за збереження та наповнення експонатів були: доценти А. Н. Міловідов, В. П. Левченко, В. Є. Свириденко, О. В. Токарева. Значну допомогу в оформленні стендів та експонатів вніс доцент В. М. Малюга.

Музейна експозиція неодноразово оновлювалась. Нещодавно співробітниками ННІ ЛіСПГ було зроблено реконструкцію стендів музею, проведено капітальний ремонт приміщення.

На даний час продовжується збір історичної інформації, фотографій, експонатів, що стосуються ННІ ЛіСПГ, його співробітників, випускників та історії лісогосподарської галузі.

1.5. Ботанічний сад НУБіП України

Відповідно до історичних документів у XVII ст. на місці Ботанічного саду існував хутір Голосіївський. У 1631 р. Петром Могилою був закладений парк та монастир Голосіївська пустинь. У 1923 р. територію Ботанічного саду передано Київському сільськогосподарському та лісогосподарському інститутам. Тут планувалося створити базу для вивчення лісової селекції та ботаніки, дендрології та інших дисциплін.

Становлення ботанічного саду НУБіП України розпочалося у 1928 р. із заснування дендрологічного саду на базі Київського лісогосподарського інституту. Початок створення дендрарію пов'язаний з ім'ям лісного Голосіївського лісництва Павлом Феодосієвичем Круг-Веселовським. За його ініціативи був закладений розсадник з екзотичних видів деревних рослин, насіння яких він отримував із ботанічних садів та дендраріїв інших міст. Першими завідувачами дендрарію були Олександр Володимирович Плетньов та Іван Іванович Вертепний. Саме їм довелось перетворити розсадник у дендрарій. Дружні стосунки дендрарію зі спорідненими закладами сприяли тому, що у 1941 р. його колекції нараховували понад 700 таксонів деревних видів.

За період Другої світової війни колекція дендрарію суттєво зменшилось, оскільки рослини були залишені без догляду.

Після війни дендрологічний сад необхідно було відновлювати майже з нуля. Загинули берези: даурська, кам'яна, карельська; дуби: монгольський, пробковий; хурма, черемха Маака. Лише через 10 років після війни колекція деревних видів досягла кількості, яка була до війни.

З того часу дендрарій був збагачений колекціями рідкісних рослин завдяки кропіткій роботі вчених. У створенні наукових колекцій дендрарію брали участь науково-педагогічні працівники. Професором М. М. Ягніченком були висаджені далекосхідні види, наприклад бархат амурський. Професор Н. А. Коновалов зосередився на колекції горіхів, тополь та верб (близько 80 видів). Багату колекцію кавказьких видів дубів було привезено та висаджено професором В. Е. Шмідтом. Академік П. С. Погребняк заклав ділянку географічних культур дуба. Академік М. М. Гришко передав колекцію ліан з Дальнього Сходу. Це лимонник, актинідія, виноград, а також Адамове дерево. Русанов Ф. М. надіслав з Середньої Азії саджанці метасеквої. Доцент Б. М. Махмет вивів та висадив гібриди горіха та дуба. Професор О. А. Калініченко завіз далекосхідні деревні види та створив географічні ділянки „Далекий Схід” та „Кавказ”. Професор В. К. Мякушко ввів у дендросад рідкісні деревні та трав’яні види флори України.

У 1954 р. дендрарій став навчальною та науковою базою не лише лісового, але й інших факультетів. На той час підтримувалися зв’язки з 75 ботанічними та дендрологічними садами світу.

Нині Ботанічний сад включає рослини 1500 таксономічних одиниць, в тому числі деревних рослин – 604 одиниці, колекція лікарських рослин налічує 164 одиниці, колекція квітково-декоративних рослин – 154 одиниці, колекція плодово-ягідних рослин – 155 одиниць, колекція рослин захищеного ґрунту – 184 одиниці, колекція дикорослих та адвентивних трав’янистих рослин – 307 одиниць, колекція мохоподібних рослин налічує 50 видів.

В Ботсаду створені експозиційні ділянки хвойних рослин Кавказу, Далекого Сходу, квітково-декоративних рослин, бузку, магнолій, троянд, географічні посадки дубів. Із колекції субтропічних та тропічних рослин цінними є колекції цитрусових, бромелієвих, кипарисів тощо.

Ботанічний сад НУБіП України є науково-дослідною, освітньою, природоохоронною установою (рис. 1.82). Його дослідження спрямовані на вирішення проблем інтродукції та акліматизації деревних рослин, дендрології та лісової селекції, зеленого будівництва. Тут створена насіннева база перспективних для лісового господарства рослин, що використовуються для наукових досліджень та навчання студентів.

Рис. 1.82. Ботанічний сад НУБіП України

У 1988 р. дендросад був реорганізований у Ботанічний сад. У 1989 р. набув статусу Державного ботанічного саду, а з 1992 р. – статусу Ботанічного саду загальнодержавного значення.

У 1993 р. було затверджено Положення про Ботанічний сад, площа якого нині становить 53 га.

1.6. Перший декан лісоінженерного факультету професор Євгеній Венедиктович Алексєєв

Лісоводам Євгеній Венедиктович Алексєєв відомий як талановитий учений, видатний виробничник, блискучий організатор та адміністратор у сфері лісового господарства та вищої лісогосподарської освіти (рис. 1.83).

Алексєєв Є. В. був знавцем лісового господарства, в тому числі лісокультурних, лісівничих, лісонасінневих, лісовпорядчих спрямувань. Кожен із цих напрямів він збагатив своїми ідеями та технічними методами, які отримали широке впровадження. Євген Венедиктович поєднував наукові цілі пізнання природи лісу з використанням цих знань для практики лісового господарства.

Євгеній Венедиктович народився 28 вересня 1869 р. у Петербурзі. Закінчивши гімназію, Євген Венедиктович поступив у 1888 р. до Санкт-Петербурзького лісового інституту. У 1894 р. закінчив його, отримав звання вченого лісовода першого розряду та

пішов на роботу завідуючим лісовпорядними роботами у лісах Ветлузького повіту Костромської губернії. Через рік Є. В. Алексєєв був призначений на посаду помічника лісничого Костромського лісництва, а через короткий час – на посаду молодшого лісничого Нижегородського округу.

Рис. 1.83. Проф. Є. В. Алексєєв

Працюючи у відомчих лісах лісничим, Євгеній Венедиктович також завідував лісопильним заводом у Казанській губернії. Там він отримав практичні навички в галузі лісопильної справи, які згодом використовував у науковій роботі. У 1904 р. Є. В. Алексєєв переїхав до Біловезької Пущі, де працював лісничим Біловезького лісового округу.

Під керівництвом Є. В. Алексєєва з 1910 р. до 1914 р. проводилися лісовпорядні роботи в Біловезькій Пущі та був складений план господарства в цьому лісовому масиві.

Робота в Біловезькій Пущі збагатила Є. В. Алексєєва знаннями біології природних хвойно-широколистяних лісів, у тому числі за участю граба та інших місцевих порід, які притаманні західним областям Білорусі.

Розпочата в 1914 р. імперіалістична війна змусила Є. В. Алексєєва перейти на роботу старшого лісничого до Київського округу. З цього часу розпочалась його професійна наукова діяльність.

Справжній підйом творчої діяльності Є. В. Алексеєва розпочався після революції. Він став одним із тих великих лісівників, хто проводив велику діяльність щодо пропаганди серед лісівників та населення декретів радянського уряду про землю, наділення селян лісом. Він видавав брошури, в яких знайомив із новими лісовими законами, декретами та правилами, зокрема про порядок обліку лісового фонду, про право на отримання дров, матеріалів на споруду тощо.

Надалі Є. В. Алексеєв працював завідувачем лісовим підвідділом Київського губернського земельного відділу, завідувачем лісокультурним відділом губернського лісового управління. У лютому 1922 р. його призначили на посаду завідувача лісовим відділом Наркомзему УРСР.

Одночасно Є. В. Алексеєв розвинув енергійну діяльність щодо організації лісоінженерного факультету при Київському сільськогосподарському інституті. У квітні 1922 р. було відкрито лісоінженерний факультет, Є. В. Алексеєва призначили деканом цього факультету з присудженням йому звання професора лісівництва. На цій посаді він працював до дня своєї смерті.

Під його керівництвом було організовано навчально-дослідне Боярське лісництво у складі кількох лісових дач: Голосіївської, Будаєвської, Жорнівської та Дзвінківської. Тут була сформована база для дослідницької роботи, закладено численні постійні пробні площі та дослідні культури. На кошти, надані Боярським лісництвом, проведено будівництво корпусу лісоінженерного факультету. Місце під будівництво будівлі факультету в Голосієво було вибрано за ініціативою проф. Є. В. Алексеєва. Для викладання на лісоінженерному факультеті Є. В. Алексеєв запросив акад. Є. Ф. Вотчала, проф. Д. І. Товстоліса, проф. О. Г. Лебедева та інші.

Паралельно зі своєю основною професорською роботою Є. В. Алексеєв не припиняв діяльності у галузі лісового господарства та завідував лісокультурним відділом губернського лісового управління.

Упродовж 1925–1930 рр., Є. В. Алексеєв опублікував свої монографії, присвячені типам лісів України, рубкам відновлення і догляду та іншим актуальним питанням лісового господарства.

Євгеній Венедиктович був популярним серед колективу працівників лісового господарства та особливо серед учнівської

молоді, яка цінувала його, як захоплюючого лектора, професора, здатного дати студентам знання, що спиралися на особистий великий виробничий досвід.

Алексєєв Є. В. був одним із найґрунтовніших мислителів серед лісівників свого часу. В його роботах знаходимо велику кількість принципових думок, досконалий аналіз сучасних йому лісівничих ідей та уявлень. Своє поняття про ліс проф. Є. В. Алексєєв будував як поняття конкретне, що включає в себе не тільки ґрунт, деревні та інші рослини, що зростають у лісі, але також і атмосферу.

Євгеній Венедиктович заперечував проти ототожнення поняття типу лісу та лісової асоціації (фітоценозу), виходячи зі своїх позицій уявлення про ліс як про єдність рослин і середовища. Таким чином, він дав абсолютно чітке та ясне поняття про ліс як про єдність організмів і середовища, яке й лягло в основу його типологічної класифікації.

У своїй статті „Типи насаджень, їх ставлення до бонітетів і господарських класів при лісовпорядкуванні”, надрукованій у „Лісовому журналі” (вип. 1–2, 1915 р.) Євгеній Венедиктович уперше поставив питання про необхідність розглядати таксаційний бонітет насадження як найважливішу його лісівничу ознаку, котра повинна лежати в основі типологічної класифікації лісів поряд з іншими ознаками типів лісу. До цього, як відомо, відбувалися постійні дискусії між лісівниками на тему про „типи і бонітети лісу”.

Євгеній Венедиктович добре знав праці свого однокурсника по Лісовому інституту – Г. Ф. Морозова, а також лісотипологічні концепції А. А. Крюденера. У київський період своєї діяльності Є. В. Алексєєв багато часу приділяв лісовій типології та став одним із засновників української екологічної (лісотипологічної) школи у лісовій типології.

Євгеній Венедиктович розробив класифікацію типів лісу за такими ознаками: вологість та механічний склад ґрунту, склад деревостану, наявність підліску та трав'яного покриву відповідного складу та бонітету. В основу класифікації Є. В. Алексєєвим покладено дві ординати – вологість і механічний склад ґрунту з поділом на: типи лісу „по суходолу” та типи лісу „по мокрому”. За багатством ґрунту він виділив бори, субори, груди та діброви; за вологістю – сухі, свіжі, вологі та сирі. Основну одиницю своєї

класифікації Є. В. Алексєєв назвав не типом насаджень, як на той час було прийнято лісівниками, а типом лісу, оскільки під лісом розуміють сукупність лісової рослинності та їх місцезростання.

З використанням та перевіркою положень Євгена Венедиктовича почалася робота типологічної партії всеукраїнського управління лісами. До її складу входили лісоводи В. Е. Шмідт, П. С. Погребняк, Д. В. Воробйов, П. П. Кожевніков та М. Д. Кобезський. Класифікація Євгенія Венедиктовича мала визначальну роль при переході лісового господарства Української республіки на типологічні основи. Розроблена Є. В. Алексєєвим класифікація була прийнята лісовпорядкуванням та використовувалась при рубках догляду і в лісокультурній справі. Професор Є. В. Алексєєв доповнив і розвинув вчення про типи лісу Г. Ф. Морозова, ввівши нову і дуже важливу ідею про так звані випадкові типи насаджень.

Роботи Євгенія Венедиктовича з лісових культур спиралися на його власний великий практичний досвід. Він є автором гніздового висівання культур сосни з урахуванням природного поновлення листяних порід, який отримав широкого поширення на теренах України. Настільки ж популярним був розроблений Є. В. Алексєєвим гніздовий метод висаджування дуба у грабових дібровах.

Досконалий знавець рубок відновлення, Є. В. Алексєєв приділив багато уваги поступовим рубкам у сосновому господарстві. В його праці „Насіннево-лісосічні рубки” (Київ, 1927 р.) наведено аналіз та узагальнено великий досвід цих рубок у різних місцях Росії та України.

Останньою науковою працею Євгенія Венедиктовича був навчальний та науковий посібник „Лісівництво”, в якому він висвітлив питання лісівництва, використавши літературні джерела та власні результати лісівничих досліджень.

Професор Є. В. Алексєєв був обдарованим педагогом, який умів прищеплювати студентам і слухачам любов до лісу та своєї професії. Сила лекторських умінь у нього полягала насамперед у високому підйомі духу, полум'яної експресії, з якою він звертався до аудиторії. За структурою його лекція більш нагадувала бесіду, збагачену фактами, що викладалися у захопливій формі, з несподіваними зав'язкою і розв'язкою.

Євгеній Венедиктович Алексєєв відзначався великою вимогливістю до авторитету лісівничої спеціальності. Він любив підкреслювати, що лісівник стоїть на висоті „поважних спеціальностей” – інженерної, лікарської, агрономічної. Грунтуючись на цих принципах, він вимагав від колег глибоких знань, чіткості у вирішенні завдань, поваги до практики лісівництва, непримиренного ставлення до неуцтва у своїй галузі.

З лісівничого патріотизму Є. В. Алексєєва витікало його особливе ставлення до лісу, до лісової науки, різноманітності його лісівничих інтересів та натхненого педагогічного таланту.

Конкретність і чіткість мислення Є. В. Алексєєва, розуміння того, що лісогосподарське виробництво є найбагатшим джерелом для розвитку науки, допомагало йому знаходити правильні шляхи для вирішення багатьох теоретичних завдань.

Помер Євгеній Венедиктович 18 жовтня 1930 року.

В особі Є. В. Алексєєва лісівники багатьох поколінь та країн світу шанують пам'ять про великого вченого, який на прикладі своєї діяльності показав, наскільки плідним є союз науки з практикою.

1.7. Історія становлення та розвитку кафедр ННІ ЛіСПГ

Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства у підпорядкуванні має шість кафедр: ботаніки, дендрології та лісової селекції; відтворення лісів та лісових меліорацій; ландшафтної архітектури та фітодизайну; лісівництва; таксації лісу та лісового менеджменту; технологій та дизайну виробів з деревини. Кафедра – це базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу, що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом.

Кафедра ботаніки, дендрології та лісової селекції була створена шляхом об'єднання двох кафедр – ботаніки та дендрології. Кафедра ботаніки бере свій початок з 1816 р., коли була створена Варшавська лісова школа. Із знаних вчених, що залишили слід в ботанічній науці, слід згадати викладачів кафедри професорів Є. Вотчала, В. Залеського, Я. Ролла, Є. Лавренка,

академіка О. Фоміна. У київський період завідувачами кафедри ботаніки були професор П. Ф. Оксіюк, доцент М. Д. Рижутін, професори Є. М. Кондратюк, І. М. Григора, доцент Г. О. Сологубова, професори О. І. Пидюра, Б. Є. Якубенко.

У київський період кафедру дендрології очолювали професори В. М. Андрєєв, Н. О. Коновалов, В. О. Поварніцин, доценти М. І. Шендриков, Б. М. Махмет, професори В. К. М'якушко, О. А. Калініченко, С. Ю. Попович. Доцент Ю. М. Марчук став завідувачем об'єднаної кафедри у 2018 році.

На кафедрі ботаніки, дендрології та лісової селекції для студентів спеціальності „Лісове господарство” освітнього ступеня „Бакалавр” викладають дисципліни: „Ботаніка”, „Дендрологія”, „Лісова селекція і генетика”.

Кафедра відтворення лісів та лісових меліорацій була створена шляхом об'єднання двох кафедр: лісовідновлення та лісорозведення і лісової меліорації та оптимізації лісоаграрних ландшафтів. Кафедру лісовідновлення та лісорозведення в різні роки починаючи з 1918 р. очолювали: професори А. П. Тольський, І. А. Яхонтов, доцент Р. Г. Кравченко, професор В. Е. Шмідт, доценти М. М. Ягніченко, професори Б. Й. Логгінов, П. Г. Кальной, А. В. Цилюрик, Ф. М. Бровко. Кафедру лісової меліорації та оптимізації лісоаграрних ландшафтів очолював професор В. О. Бодров, доценти І. М. Сазонов, П. І. Герасименко, М. О. Штофель, професори О. І. Пилипенко та В. Ю. Юхновський. Професор В. М. Маурер став завідувачем об'єднаної кафедри у 2016 році.

На кафедрі відтворення лісів та лісових меліорацій для студентів спеціальності „Лісове господарство” освітнього ступеня „Бакалавр” викладають дисципліни: „Лісові культури”, „Лісова меліорація”, „Основи гідротехнічної меліорації лісових земель”.

Кафедра ландшафтної архітектури та фітодизайну створена шляхом об'єднання двох кафедр: кафедри декоративного садівництва та фітодизайну і кафедри ландшафтної архітектури та садово-паркового будівництва. Кафедрами керували доценти А. І. Кушнір, Л. І. Крупкіна, І. О. Сидоренко, професори Н. О. Олексійченко, С. Ю. Попович. Професор О. В. Колесніченко стала завідувачем об'єднаної кафедри у 2018 році.

На кафедрі ландшафтної архітектури та фітодизайну для студентів спеціальності „Лісове господарство” освітнього ступеня

„Бакалавр” викладають дисципліни: „Озеленення населених місць”, „Природно-заповідна справа”.

Кафедра лісівництва. На сучасному етапі кафедра лісівництва є поєднанням трьох кафедр: біології лісу та мисливствознавства, механізації лісового комплексу та лісівництва, злиття яких відбулося у 2018 році. Кафедра лісівництва створена у Ново-Олександрійському інституті в другій половині XIX ст. У 1925 році кафедру очолив професор Г. М. Висоцький. У XX ст. кафедру очолювали професор Є. В. Алексєєв, академік П. С. Погребняк, професори О. М. Ткаченко, О. Л. Новіков, В. О. Поварніцин, доцент П. М. Мегалінський, професор Д. Д. Лавриненко, проф. А. О. Бондар, доценти В. С. Наконечний, В. Є. Свириденко та О. Г. Бабіч.

Кафедра біології лісу та мисливствознавства створена на базі кафедри захисту лісу із залученням мисливствознавців. Кафедру захисту лісу очолювали професори А. В. Циліурік, А. Ф. Гойчук, доцент Н. В. Пузріна. Українську ентомологічну школу на кафедрі представляв доцент М. М. Завада. Кафедру механізації лісового комплексу очолювали: професори І. М. Житов, І. М. Зима, Т. Т. Малюгін та В. М. Гриб. На кафедрі лісівництва функціонує Музей лісових звірів і птахів ім. проф. О. О. Салганського. Тепер кафедрою завідує доцент Н. В. Пузріна.

На кафедрі лісівництва для студентів спеціальності „Лісове господарство” освітнього ступеня „Бакалавр” викладають дисципліни: „Основи фахової підготовки”, „Лісівництво”, „Біологія лісових звірів і птахів”, „Механізація лісогосподарських робіт”, „Лісова фітопатологія”, „Лісова ентомологія”, „Недеревні ресурси лісу”, „Лісова пірологія”, „Мисливствознавство”, „Транспорт лісу”, „Основи лісоексплуатації”.

Кафедра таксації лісу та лісового менеджменту бере початок від кафедри лісової таксації, лісовпорядкування та лісоуправління Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва, що почала функціонувати у 1840 році. Історія кафедри таксації лісу та лісового менеджменту поєднує історію кафедри лісової таксації та лісовпорядкування, а також кафедри лісового менеджменту.

Тривалий період кафедрою керували відомі вчені-таксатори професори М. М. Орлов, Б. О. Шустов, Д. І. Товстоліс, О. В. Тюрін. З 50-х років XX ст. кафедру очолювали професори М. В. Давидов,

К. Є. Нікітін. У 80-х роках минулого сторіччя завідувачем кафедри був професор А. З. Швиденко, а у 90-х – професор А. А. Строчинський. До початку ХХ ст. кафедра „Лісовпорядкування та геодезії” функціонувала на базі лісогосподарського факультету, очолювали її доцент О. Л. Солоха-Солошенко, професор А. І. Котов, доцент Г. О. Порицький, професор С. М. Козьяков, доцент М. М. Сухий. У 1998 році на базі дисциплін економічного циклу кафедри таксації лісу та лісовпорядкування, шляхом відокремлення, була створена кафедра лісового менеджменту, першими завідувачами якої були професори Я. Я. Дяченко та П. І. Лакида. Професор А. М. Білоус став завідувачем об'єднаної кафедри у 2018 році.

На кафедрі таксації лісу та лісового менеджменту для студентів спеціальності „Лісове господарство” освітнього ступеня „Бакалавр” викладають дисципліни: „Біометрія”, „Економіка лісового господарства”, „Лісовпорядкування”, „Лісова таксація”, „Організація лісогосподарського виробництва”, „Інформаційні технології в лісовому господарстві”, „Лісове підприємництво”.

Кафедра технологій та дизайну виробів з деревини створена у 2003 р. з метою підготовки фахівців з оброблення деревини. Весь період функціонування кафедри і дотепер завідувачем є професор О. О. Пінчевська. Кафедра є випускаючою за спеціальністю „Деревообробні та меблеві технології”.

На кафедрі технологій та дизайну виробів з деревини для студентів спеціальності „Лісове господарство” освітнього ступеня „Бакалавр” викладають дисципліну „Лісове товарознавство”.

На базі ННІ ЛіСПГ функціонує Науково-дослідний інститут лісівництва та декоративного садівництва, метою якого є здійснювати науково-дослідну, інноваційну роботу, а також підготовку наукових кадрів – кандидатів наук, докторів філософії та докторів наук.

1.8. Історія кафедри лісівництва

Історія кафедри лісівництва пов'язана з історією двох закладів вищої освіти: Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісівництва та Київського політехнічного інституту. Кафедра стала єдиною після об'єднання в 1930 р. лісівничого факультету колишнього Ново-Олександрійського інституту і

лісоінженерного факультету Київського сільськогосподарського інституту і утворення Українського лісотехнічного інституту.

Кафедра лісівництва в Ново-Олександрійському інституті створена в другій половині XIX ст. Як свідчать матеріали історіографа цього навчального закладу М. Стржемски, курс лісівництва в 1869–1875 рр. читав Антоні Голляк, а в 1875–1882 рр. доцент Йозеф Красуський. Пізніше завідувачем кафедри лісівництва був обраний професор Ю. В. фон Бранке (1884–1905 рр.), він же читав і курс лісівництва. Після виходу Ю. В. фон Бранке у відставку кафедру очолив професор М. Г. Шольц фон Амерслебен (з 1906 р. до початку 20-х рр.), який до обрання завідувачем кафедри працював лісничим Ново-Глухівського лісівництва на Луганщині та завідував школою лісових кондукторів.

На початку 20-х рр. XX ст. завідування кафедрою стало деякий час вакантне, лісівництво читав професор А. В. Новак, а в 1925 р. кафедру очолив широко відомий своїми дослідженнями в галузі лісівництва, гідрології, метеорології, степового лісорозведення професор Г. М. Висоцький.

З ініціативи Г. М. Висоцького у 1927 р. на лісовому факультеті Харківського сільськогосподарського інституту була відкрита також науково-дослідна кафедра лісознавства і лісівництва з чотирма секціями: дендрології, лісознавства, лісових культур і лісової меліорації. Очолював її роботу і керував секцією лісознавства Г. М. Висоцький.

На базі кафедри лісівництва та науково-дослідної кафедри Г. М. Висоцькому вдалося створити свою наукову школу. Його учнями стали П. С. Погребняк, А. Б. Жуков, П. К. Фальковський, П. П. Кожевников, В. І. Акопов, С. С. Соболев, М. М. Дрюченко, С. С. П'ятницький, Ф. М. Харитонович, Б. Й. Логгінов та інші.

Після переведення в 1930 р. лісового факультету Харківського сільськогосподарського інституту до м. Києва, кафедру очолив відомий лісовод і дослідник професор Є. В. Алексєєв.

Після смерті Є. В. Алексєєва роботу кафедри очолив П. С. Погребняк (1933–1939 рр. та 1944–1949 рр.).

У 1939 р. завідувачем кафедри став за сумісництвом видатний вітчизняний лісовод, професор М. О. Ткаченко.

У передвоєнні роки на кафедрі була поставлена аспірантська підготовка. Під керівництвом П. С. Погребняка працювали аспіранти: А. Солдатов, В. Кондратьєв, М. Мельник, Г. Кононюк,

М. Рябокінь.

Після поновлення Київського лісогосподарського інституту в 1944 р. кафедру загального лісівництва повторно очолив П. С. Погребняк. Але, працюючи і в Академії наук України, у 1949 р. він змушений був залишити кафедру.

У вересні 1949 р. завідувачем кафедри став О. Л. Новіков. Після переходу у 1960 р. професора О. Л. Новікова на роботу в Білоруський технологічний інститут кафедра була об'єднана з кафедрою дендрології, її очолив член-кореспондент АН України, професор В. О. Поварніцин. Після його раптової смерті у 1962 р. завідувачем кафедри був призначений доцент П. М. Мегалінський.

У жовтні 1966 р. завідувати кафедрою став учень П. С. Погребняка та В. Є. Шмідта професор Д. Д. Лавриненко. З його приходом на кафедрі розширились наукові дослідження з вивчення лісової екології, впливу лісової рослинності на середовище. З виходом на пенсію професора Д. Д. Лавриненка в 1976 р. завідувачем кафедри був обраний доцент В. С. Наконечний.

У 1988 р. кафедру очолив доцент В. Є. Свириденко, який у співавторстві з А. Й. Швиденком видали перший україномовний підручник для закладів вищої освіти “Лісівництво”.

У 70–90 рр. кафедра вела інтенсивну роботу із забезпечення студентів методичною літературою. Були видані 2 навчальних посібники, 6 лекцій з тих питань програми, які не висвітлені в підручниках, 11 методичних посібників, а всього, з урахуванням перевидання, здійснено 36 видань. З 1990 р. до 1994 р. співробітники кафедри підготували і видали українською мовою методичні посібники для проведення лабораторних занять з чотирьох дисциплін, курсового проектування, для проведення навчальної практики з лісівництва, а також робочі програми та завдання для студентів-заочників.

У 1996 р. на кафедру повернувся проф. О. О. Салганський, який започаткував витоки мисливствознавства та розпочав дослідження з доместикації копитних в Україні. З вересня 1997 р. кафедра відповідає за підготовку студентів зі спеціалізації “Мисливське господарство”.

В період 1999–2005 рр. завідувачем кафедри був обраний доц. О. Г. Бабіч. Упродовж 2006–2020 рр. кафедрою завідував проф. А. О. Бондар.

На сучасному етапі кафедра лісівництва є поєднанням трьох

кафедр: біології лісу та мисливствознавства, механізації лісового комплексу та власне лісівництва, злиття яких відбулося у 2018 р.

Кафедра біології лісу та мисливствознавства створена 9 червня 2008 р. на базі кафедри захисту лісу із залученням мисливствознавців. Кафедру захисту лісу очолювали відомі вчені-фітопатологи, професори А. В. Цилюрик та А. Ф. Гойчук. Українську ентомологічну школу на кафедрі тривалий час представляв доцент М. М. Завада. З травня 2016 р. завідувачем кафедри була доцент Н. В. Пузріна.

На кафедрі створені та функціонують навчально-наукові лабораторії „Патології лісу імені проф. А. В. Цилюрика” та навчально-наукова-виробнича лабораторія „Загального лісівництва та охорони лісу”.

На кафедрі біології лісу та мисливствознавства функціонує Музей лісових звірів і птахів імені проф. О. О. Салганського (рис. 1.84). Заснування музею датоване 1898 р., коли під керівництвом проф. Ю. М. Вагнера створено першу експозицію музею. З 1952 р. музей очолював проф. О. О. Салганський, який разом зі своїм бойовим товаришем, навчальним майстром С. М. Славковим упродовж 50-ти років опікувався Музеєм. Професор О. О. Салганський та С. М. Славков зібрали левову частку експонатів, які представлені нині в експозиції музею, а це 238 видів птахів (22 рядів) та 50 видів ссавців (7 ряди). Необхідно зауважити, що Музей наповнювався у часи СРСР, тому серед експонатів є види, нехарактерні для України – сибірський козеріг, байкальська нерпа, кабарга тощо. Є також надходження із зоопарків – шимпанзе, леопард, носоріг, пума.

Окремо слід сказати про 11 експонатів, датовані 1907-08 роками. Це чучела пухівки, лебедя-шипуну, канюка, беркута, журавля сірого, гагарки, тхора степового, коровайки, крука і баклана. Вони належать до колекції видатного діяча охорони природи Ф. Ф. Шиллінгера. Їхня історія потрапляння до Музею, на жаль, залишається невідомою.

Серед подарунків особливе місце займає голова лося на медальйоні, подарована професору О. О. Салганському тодішнім міністром лісового господарства СРСР О. Г. Солдатовим.

На базі музею проводять лекційні, лабораторно-практичні заняття, а також навчальні практики з біології лісових звірів і

птахів для бакалаврів. Окрім цього, на базі музею вже багато десятиліть функціонує гурток біологів-мисливствознавців.

Рис. 1.84. Музей лісових звірів і птахів імені проф. О. О. Салганського

Кафедра механізації лісового комплексу (до 2001 р. – кафедра механізації лісогосподарських робіт та лісоексплуатації) була створена після об'єднання в 1940 р. двох кафедр: лісоексплуатації, організованої в 1928 р., та механізації лісового господарства, яка почала свою діяльність у 1940 р.

У 2001 р. кафедра механізації лісогосподарських робіт та лісоексплуатації була перейменована на кафедру механізації лісового комплексу. В результаті реорганізації структури ННІ лісового і садово-паркового господарства у 2010 р. кафедру механізації лісового комплексу об'єднано з кафедрою технології лісогосподарського виробництва. За цей час кафедру очолювали: проф. І. М. Житов, проф. І. М. Зима, проф. Т. Т. Малюгін, доц. В. М. Бегеба, доц. В. М. Гриб, проф. М. В. Молодик, проф. Я. Д. Фучило. Науково-дослідна робота кафедри спрямована на виконання завдань комплексної механізації лісовідновлення, лісозаготівель, переробки деревини та лісохімічного виробництва.

На кафедрі створені конструкції машин для звалювання дерев з коренями (В. С. Курило), для пересадки великомірних дерев з грудкою землі (О. А. Грушанський), дисковий лісовий культиватор, трелювальний безчокерний пристрій, грейфер для навантаження на транспорт круглих лісових матеріалів (В. М. Бегеба), чокерний

замок (М. І. Півень). Науково-технічні розробки кафедри демонструвалися на вітчизняних і міжнародних виставках та ярмарках: у м. Ель-Джазіар (Алжир, 1982 р.), м. Ізмір (Туреччина, 1984 р.), м. Улан-Батор (Монголія, 1986 р.), м. Москві (Росія, 2004 р.).

Постійно проводилася робота щодо зміцнення матеріально-технічної бази кафедри. Зокрема, у Дзвінківському лісництві Боярської ЛДС змонтовано лісопилний цех зі стрічкопилковим обладнанням, сушарне відділення, отримано нові машини для механізації робіт у садово-парковому господарстві.

Студенти мають можливість проводити дослідження і ознайомлюватися з потужною лісогосподарською технікою, різноманітним ґрунтообробним знаряддям, що використовується у лісовому господарстві, на базі науково-навчально-виробничої лабораторії механізації лісового господарства у с. Дзвінкове Києво-Святошинського району.

Кафедрою створено демонстраційно-навчальні експозиції обладнання компанії „STIHL” та „Мотор Січ” на базі навчальної лабораторії інженерно-технічного забезпечення для презентації нових механізмів, проведення практичних занять, діагностики, ремонту, регулювання вузлів і агрегатів та обслуговування техніки (рис. 1.85).

Рис. 1.85. Демонстраційно-навчальні експозиції обладнання компанії „STIHL”

Головними завданнями лабораторії є проведення лабораторно практичних та науково-дослідних робіт, курсового та дипломного проектування.

1.9. Наукові школи та винахідники ННІ ЛіСПГ

Вагомою ознакою процесу розвитку науки є її колективний характер. Це позначається на зростанні ролі наукової спільноти, яка формує й розвиває наукове знання, сприяє його становленню, поширює і практично впроваджує отримані результати. Провідною формою організації наукової спільноти є наукова школа. Колективні наукові розробки справляють потужний вплив на розвиток знання. Тому наукові школи виступають осередками найбільшої концентрації творчої енергії, інтенсивного впливу на науковий прогрес.

Наукова школа – це форма організації колективної наукової праці співробітників науково-дослідних інститутів, вищих закладів освіти, наукових центрів під керівництвом лідера школи, зазвичай, відомого вченого. Це об'єднання однодумців, що проводять важливі або необхідні для суспільства дослідження під керівництвом відомого в певній галузі вченого. Результати діяльності науковців мають теоретичне чи практичне значення, визнані у наукових колах та промисловій сфері.

Діяльність наукової школи має такі основні функції:

- виробництво наукових знань;
- поширення наукових знань;
- підготовка обдарованих учнів та послідовників.

Ознаками наукової школи є: створення напряму в науці, техніці чи освіті, підготовка науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. За понад столітню історію свого існування колектив ННІ ЛіСПГ зробив гідний внесок у розвиток лісівничої науки та у справу підготовки конкурентоспроможних фахівців.

На всіх етапах розвитку Національного університету біоресурсів і природокористування України в контексті його наукової діяльності виникали знані світові наукові школи, які очолювали вчені непересічного характеру. У ННІ ЛіСПГ пройшли своє становлення та розвиток такі наукові школи:

- наукова школа з лісокультурної справи професора Бориса Йосиповича Логгінова;
- наукова школа з лісової таксації професора Костянтина Євлампійовича Нікітіна;
- наукова школа з лісівництва і типології лісу академіка Петра Степановича Погребняка;

- наукова школа з лісової меліорації професора Василя Олександровича Бодрова.

Наукова школа з лісокультурної справи професора Бориса Йосиповича Логгінова виокремилась у самостійний напрям лісівничих знань із школи професора Георгія Миколайовича Висоцького, коли у 1953 році його аспірант Борис Йосипович Логгінов був зарахований на роботу до Київського лісогосподарського інституту. Саме він став ініціатором розробки комплексу агротехнічних і агролісомеліоративних заходів, які дієво запобігали засухам, чорним бурям і ерозії ґрунтів.

Із 39 кандидатів наук, підготовлених Борисом Йосиповичем, 6 докторів наук. Це професори М. І. Гордієнко, В. І. Білоус, М. І. Ониськів, Ф. М. Левон, Г. Т. Гревцова та Ф. М. Бровко. Чисельність учнів наукової школи постійно збільшується і вже нараховує 17 докторів і понад 80 кандидатів наук.

Основними напрямками наукових досліджень наукової школи з лісокультурної справи професора Бориса Йосиповича Логгінова є: лісове насінництво, лісове та декоративне розсадництво і лісокультурна справа; агротехнічні заходи з вирощування насаджень різного цільового призначення; стійкість та адаптація деревних рослин до умов зростання, що формуються в урбосередовищі; проблеми плантаційного лісовирощування та реабілітації техногенно-порушених земель.

Наукова школа з лісової таксації професора Костянтина Євлампійовича Нікітіна заснована на початку 60-х років минулого століття на кафедрі лісової таксації Української сільськогосподарської академії. Засновником наукової школи є професор К. Є. Нікітін, який став ініціатором широкого впровадження сучасних математичних методів та електронно-обчислювальної техніки в наукових дослідженнях і практиці лісового господарства та лісовпорядкування.

Найбільш відомими представниками наукової школи К. Є. Нікітіна є професори А. З. Швиденко, А. А. Строчинський, П. І. Лакида, О. А. Гірс. Загальна кількість учнів наукової школи постійно збільшується і вже нараховує 10 докторів і понад 40 кандидатів наук.

Основними напрямками наукових досліджень наукової школи з лісової таксації професора Костянтина Євлампійовича Нікітіна є: розробка нормативно-інформаційного забезпечення системи обліку

лісових ресурсів; дослідження біологічної продуктивності лісів, компонентів фітомаси та депонованого в ній вуглецю; оцінка енергетичного потенціалу лісових насаджень; обґрунтування віку стиглості деревостанів та оптимізація використання лісових ресурсів; удосконалення методів обліку лісів на основі вибірково-статистичних підходів і даних дистанційного зондування Землі.

Академік Петро Степанович Погребняк працював завідувачем кафедри лісівництва упродовж 1933–1941 рр. Він є одним із засновників української лісівничої школи. У наукових працях ним було узагальнено закономірності малого біокругообігу речовин у лісі, встановлено причинно-наслідкові зв'язки родючості ґрунтів та складу, структури і продуктивності лісів. Петро Степанович Погребняк розробив основи лісової типології та створив едафічну сітку, якою вже понад 80 років користуються лісівники України. У 1945 р. Петро Степанович ввійшов до складу урядової делегації України на установчій сесії ООН і обраний членом-кореспондентом АН УРСР. Упродовж 1945–1946 рр. працював головним вченим секретарем АН УРСР, а у 1948 р. обраний дійсним членом АН УРСР. Упродовж 1948–1952 рр. працював на посаді віце-президента АН УРСР. Академік П. С. Погребняк, його учні та послідовники створили наукову школу лісівництва, екології та типології лісу

Завдяки зусиллям Петра Степановича в 1946 р. був організований Інститут лісівництва (з 1954 р. – Інститут лісу) АН УРСР, директором якого він працював протягом 10 років.

Наукову школу П. С. Погребняка представляють вже 4 покоління науковців, в першу чергу 40 кандидатів і 5 докторів наук, яких він підготував, а також їх послідовники. Серед них: П. С. Пастернак, Н. П. Ремезов, Д. В. Воробйов, В. Е. Шмідт, Д. Д. Лавриненко, Б. Ф. Остапенко, І. П. Федець, С. М. Стойко, П. Г. Плюта, В. Є. Свириденко, С. В. Зібцев та ін.

Основними напрямками наукових досліджень наукової школи з лісівництва і типології лісу академіка Петра Степановича Погребняка є: біологія та порівняльна екологія лісу, геоботаніка; біогеографія, ландшафтознавство, географія лісів, закономірності горизонтального та вертикального поширення лісів; лісівництво, лісознавство, лісова типологія, малий біологічний кругообіг, лісове ґрунтознавство, основи порівняльної екології лісу, антропогенний вплив на ліси та їх стійкість, регулювання продуктивності лісів;

лісова пірологія, постпірогенні сукцесії лісів, сучасні технології охорони лісів від пожеж.

Професор В. О. Бодров завідував кафедрою лісової меліорації Київського лісогосподарського інституту впродовж 1948–1968 рр. Ним опубліковано більше 70 наукових праць. Його підручник „Лісова меліорація” витримав три видання, а низку наукових праць опубліковано в Болгарії, Чехії, Словаччині, Румунії, Китаї та США. Наукові досягнення професора В. О. Бодрова визнані і схвалені видатними діячами лісівничої науки: Г. М. Висоцьким, М. М. Степановим, М. О. Ткаченком, О. В. Тюріним та ін. Тому В. О. Бодров визнаний одним з класиків лісової меліорації. Він створив значну і дієву наукову школу із 25 кандидатів і 2 докторів наук, яку продовжують професори О. І. Пилипенко і В. Ю. Юхновський.

Основними напрямками наукових досліджень наукової школи з лісової меліорації проф. В. О. Бодрова є: підвищення ефективності захисних лісових насаджень лісівничо-меліоративними методами; оптимізація просторово-параметричної структури лісової компоненти агроландшафтів; захисні лісові насадження як структурні елементи Національної екологічної мережі; оптимізація систем лісомеліоративних насаджень агроландшафтів у контексті екологічної, продовольчої та енергетичної безпеки України; біогеоценотична структура лісомеліоративних насаджень агроландшафтів України.

Інноваційна діяльність науково-викладацького складу інституту також була високо оцінена державою в різні часи. Про це свідчать отримані викладачами почесні звання, авторські свідоцтва на винаходи, сорти, службові твори, патенти.

Винаходи в галузі машин та механізмів для лісогосподарських робіт здійснив ст. вик. В. С. Курило (отримав звання „Заслужений винахідник СРСР”, мав 19 авторських свідоцтв на винаходи), доц. В. М. Бегеба (мав більше 10 авторських свідоцтв на винаходи), доц. О. А. Грушанський (отримав звання „Заслужений винахідник СРСР”). Винаходи в галузі деревообробної промисловості здійснила проф. О. О. Пінчевська (має понад 20 патентів на корисну модель), доц. З. С. Сірко (має понад 50 патентів на корисну модель). Винаходи присвячені вивченню фітомаси та біологічної продуктивності лісів здійснив проф. П. І. Лакида (має 13 патентів на корисну модель). Винаходи присвячені селекції рослин, а також

в галузі садово-паркового господарства здійснила проф. Н. О. Олексійченко (має 8 авторських свідоцтв на сорти, 10 патентів на корисну модель, 10 авторських свідоцтв на службовий твір). Винаходи в галузі захисту лісу і рослин агрокультур ценозу, мисливствознавство здійснив проф. А. Ф. Гойчук (має 25 патентів на корисну модель). Винаходи в галузі лісових культур та розсадництва здійснив проф. В. М. Маурер (має більше 10 патентів). Винаходи присвячені методиці та методології оцінки енергетичного потенціалу деревної біомаси в лісах здійснив проф. Р. Д. Василичин (має 9 авторських свідоцтв, 3 патенти на корисну модель). Винаходи в галузі лісової меліорації здійснив проф. Юхновський В. Ю. (має 6 патентів).

1.10. Видатні випускники

За більш ніж 100-річну історію наш славетний інститут став альма-матер та дороговказом для видатних науковців, педагогів, міністрів лісового господарства, державних та політичних діячів, академіків та членів-кореспондентів лісівничої академії наук, письменників.

Вальтер Едуардович Шмідт закінчив Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва (1914 р.). Шмідт В. Е. був першим директором Ботанічного саду (м. Київ), директором Ленкоранської лісової дослідної станції (Азербайджан).

Анатолій Іванович Шиян (рис. 1.86) закінчив лісоінженерний факультет Українського сільськогосподарського інституту (1929 р.), український письменник, драматург, публіцист. У роки навчання в інституті публікувався у журналі „Молодий більшовик”. Популярність йому принесли повість „Баланда”, романи „Магістраль” і „Гроза”.

Анатолій Гаврилович Солдатов закінчив Київський лісогосподарський інститут (1936 р.). Солдатов А. Г. був директором Київського лісогосподарського інституту, Міністром лісового господарства та сільського господарства УРСР.

Василь Дем'янович Байтала навчався в Київському лісогосподарському інституті (1939–1940 рр.) та через евакуацію під час Другої світової війни закінчив Воронежський лісогосподарський інститут. Байтала В. Д. був Міністром лісового господарства УРСР.

Борис Миколайович Лук'янов закінчив Київський лісогосподарський інститут (1946 р.). Лук'янов Б. М. був Міністром лісового господарства УРСР, заступником Міністра лісового господарства Литовської РСР, заступником Міністра сільського господарства УРСР.

Професор Петро Степанович Пастернак (рис. 1.87) закінчив Київський лісогосподарський інститут (1950 р.). Пастернак П. С. був директором УкрНДІЛГА ім. Г. М. Висоцького.

Павло Михайлович Улицький (рис. 1.88) закінчив Київський лісогосподарський інститут (1950 р.). Улицький П. М. був начальником управління лісового господарства Міністерства лісового господарства УРСР.

Микола Миколайович Рябошапка (рис. 1.89) закінчив Київський лісогосподарський інститут (1951 р.). Рябошапка М. М. був депутатом Верховної Ради СРСР.

Василь Миколайович Таратута (рис. 1.90) закінчив лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії (1955 р.). Таратута В. М. був надзвичайним і повноважним посолом СРСР в Алжирській НДР, депутатом Верховної Ради СРСР.

Річард Дзялук (рис. 1.91) закінчив лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії (1959 р.). Річард Дзялук був директором Бюро лісового насінництва Польщі, генеральним директором державних лісів Польщі (1983–1990 рр.).

Професор Анатолій Зіновійович Швиденко закінчив лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії (1959 р.). Швиденко А. З. – у міжнародній групі науковців відзначений Нобелівською премією Миру (2007 р.), був директором Всесоюзного науково-дослідного та інформаційного центру лісових ресурсів (1988–1992 рр.).

Валерій Іванович Самоплавський закінчив лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії (1974 р.). Самоплавський В. І. був Міністром лісового господарства України, Головою Державного комітету лісового господарства України, Першим віце-прем'єр-міністром України, Народним депутатом СРСР, Народним депутатом України.

Віктор Олександрович Червоний закінчив лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії (1977 р.).

Червоний В. О. був головою Державного комітету лісового господарства України.

Микола Васильович Колісниченко закінчив лісгосподарський факультет Української сільськогосподарської академії (1977 р.). Колесніченко М. В. був головою Державного комітету лісового господарства України.

Рис. 1.86.
А. І. Шиян

Рис. 1.87. Акад.
П. С. Пастернак

Рис. 1.88.
П. М. Улицький

Рис. 1.89.
М. М. Рябошапка

Рис. 1.90.
В. М. Таратута

Рис. 1.91. Річард
Дзялук

1.11. Міжнародна діяльність ННІ ЛіСПГ

Основними завданнями міжнародної діяльності ННІ ЛіСПГ є розширення чи продовження співпраці в рамках існуючих міжнародних угод із закордонними університетами, інтеграція навчально-наукової діяльності у світову систему лісової освіти та науки, участь у міжнародних наукових та інноваційних проектах, налагодження нових наукових зв'язків, розширення доступу до закордонних інформаційних ресурсів, підвищення кваліфікації викладачів та фахового рівня студентів, залучення додаткових матеріальних ресурсів у НУБіП України.

Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства асоційований з такими міжнародними організаціями.

- European Forest Institute (EFI);
- International Union of Forest Research Organization (IUFRO);
- Міжнародне товариство охорони дерев;
- Міжнародна академія інформатизації;
- Комітет з деревини ФАО/ЕСК ООН;
- Наукова спілка з деревинознавства ;
- International Academy of Wood Sciences (IAWS);
- Міжнародний технічний комітет ISO TC 218 "Timber";
- Лісова опікунська рада (FSC);
- Міжнародний інститут прикладного системного аналізу (IIASA);
- Міжнародна асоціація студентів-лісівників (IFSA).

Напрямами міжнародної діяльності інституту є:

1. Оцінка та моделювання фітомаси та депонованого вуглецю у лісах України. Оцінка енергетичного потенціалу лісової біомаси в Україні, IIASA, Marie Curie Programme. Група під керівництвом проф. П. І. Лакиди.

2. Розвиток лісової сертифікації за міжнародною схемою FSC. Група під керівництвом доц. П. В. Кравця.

3. Зниження ризику катастрофічних лісових пожеж у зоні відчуження ЧАЕС, Yale University, GFMC, ФАО ЄЕК/ООН, UNISDR, OSCE, CoE. Група під керівництвом проф. С. В. Зібцева.

4. Розвиток сучасних технологій переробки деревини, Технічний університет м. Зволен, Словаччина, університети Польщі, Німеччини, Грузії, Австрії, Світова асоціація деревообробників, США. Група під керівництвом проф. О. О. Пінчевської.

5. Моніторинг стану та технології відновлення історичних природних об'єктів. Група під керівництвом доц. Кушніра А.І.

6. Розвиток сучасних технологій садово-паркового будівництва та дослідження екології урбанізованого середовища. Група під керівництвом проф. С. Б. Ковалевського, проф. Н. О. Олексійченко

У 2012 р. на базі Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства НУБіП України у співпраці з Глобальним Центром моніторингу пожеж (GFMC), групою фахівців із лісових пожеж Європейської Економічної Комісії ООН / ФАО за фінансової підтримки Ради Європи було ухвалено рішення про створення Регіонального Східноєвропейського Центру моніторингу пожеж (REEFMC). Центр координує наукові дослідження та сприяє інформаційному обміну в галузі природних пожеж. Метою роботи Регіонального Східноєвропейського Центру моніторингу пожеж (REEFMC) є:

- координація та проведення наукових досліджень у галузі природних пожеж;

- впровадження інноваційних технологій при боротьбі з природними пожежами у співпраці з зацікавленими міністерствами та відомствами України, а також партнерами з країн Східної Європи;

- сприяння інформаційному обміну щодо вивчення природних пожеж;

- поширення інформації стосовно останніх технологічних досягнень в управлінні природними пожежами;

- надання консультацій та навчання для розробки політики, розвитку місцевих й національних потенціалів в охороні лісів від пожеж.

Під лісовою сертифікацією розуміють оцінку відповідності системи ведення лісового господарства встановленим міжнародним вимогам стосовно управління лісами й лісокористування на засадах сталого розвитку. Мета лісової сертифікації полягає у забезпеченні економічно, екологічно та соціально збалансованого ведення лісового господарства шляхом виконання загальновідомих стандартів. Запровадження процедур сертифікації лісів – це підтвердження різними міжнародними організаціями належного рівня ведення лісового господарства.

В Україні розвиток отримала лісова сертифікація за міжнародною схемою Лісової опікунської ради (Forest Stewardship Council, FSC). Лісова опікунська рада – це міжнародна некомерційна неурядова організація, що має за мету просування відповідального управління лісами в усьому світі.

У 2015 р. відбулося відкриття офісу Лісової опікунської ради FSC України на базі НУБіП України. У 2007 р. доцента кафедри П. В. Кравця було визнано контактною особою FSC в Україні. З 2011 р. П. В. Кравець є Національним представником FSC в Україні й офіційно представляє FSC в Україні серед зацікавлених сторін і державних органів влади, просуває ідеї відповідального ведення лісового господарства, сприяє розвитку лісової сертифікації.

За 20 років свого існування Лісової опікунської рада в Україні було сертифіковано 4,55 млн га лісів та видано 133 сертифікати.

Запитання для самоперевірки

- 1. Наведіть історію Національного університету біоресурсів і природокористування України.*
- 2. З яких структурних підрозділів складається НУБіП України?*
- 3. Наведіть хронологію будівництва студентського містечка НУБіП України.*
- 4. Наведіть етапи становлення та розвитку ННІ ЛіСПГ.*
- 5. Наведіть етапи становлення та розвитку Ботанічного саду НУБіП України.*
- 6. Хто був першим архітектором студентського містечка університету?*
- 7. Хто був першим деканом ННІ ЛіСПГ?*
- 8. Які історичні події пов'язані з Голосіївським лісом?*
- 9. Дайте визначення терміну „кафедра”.*
- 10. Перерахуйте кафедри, які входять до складу ННІ ЛіСПГ.*
- 11. Надайте коротку історичну довідку для кожної кафедри.*
- 12. Наведіть дисципліни, які викладають окремо на кожній кафедрі ННІ ЛіСПГ.*
- 13. Яка робота здійснюється на базі Науково-дослідного інституту лісівництва та декоративного садівництва?*
- 14. Які наукові школи існують у ННІ ЛіСПГ?*
- 15. Що ви знаєте про Петра Степановича Погребняка?*

16. *В чому полягає інноваційна діяльність науково-викладацького складу інституту?*
17. *Яких видатних особистостей, випускників нашої Альма матер ви знаєте?*
18. *Надайте загальну характеристику міжнародній діяльності ННІ ЛіСПГ.*
19. *Яка мета Регіонального Східноєвропейського Центру моніторингу пожеж?*
20. *Що таке Лісова опікунська рада?*

РОЗДІЛ 2 ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

2.1. Історія лісівничої науки

Перші відомості про лісівництво відносяться до часів стародавніх Греції і Риму, тоді коли воно ще не було наукою, а вважалося мистецтвом. Так, у III ст. до нашої ери грецький філософ Теофраст присвятив одну зі своїх книг лісовим деревам, а у I ст. до нашої ери римський філософ Вергілій вперше виклав деякі положення про догляд за лісом.

Але помітний інтерес до лісівництва з'явився у країнах Європи і Росії, лише у XVIII столітті. Він був пов'язаний з роботами відомих вчених: К. Ліннея, Г. Котти, Дюгамеля-дю-Монсо, Ф. Пфейля, Г. Гартіга, у Росії – М. В. Ломоносова, А. Г. Болотова.

Необхідність вивчення особливостей поновлення лісів виникла у зв'язку з інтенсивним кораблебудуванням, а в кінці XVIII ст. – через масові вирубки лісів для забезпечення гірничорудного виробництва. Виплавка заліза потребувала багато деревного вугілля, що призводило до знищення лісів, які на 75–80 % перепалювались (разом з діловою деревиною). Тому виникла нагальна потреба поновлювати ліси. Таким чином близько трьох століть тому зародилось практичне лісівництво.

За наказом Петра I були створені дубові насадження на півдні країни та Ліндулівський модриновий гай під Санкт-Петербургом, складено опис лісів у басейнах великих і малих річок, організовано перше управління лісами.

У середині XIX ст. з'являються перші видання, які популяризують лісівницькі знання. Книга Е. А. Росмесслера „Ліс” видана у Німеччині. В книзі викладені існуючі на той час знання про ліси, здійснений поділ деревних видів на хвойні та листяні, запропоновані правила ведення лісового господарства. Видана у трьох томах збірка Ф. К. Арнольда „Русский лес” розкриває значення лісів та розподіл їх у Росії, опис дерев та кущів, способів деревообробки та виробництва меблів. У книзі „Беседы о лесе” (1911 року видання) Д. М. Кайгородова автор професійно

розповідає про життя російського лісу, особливостях лісових тварин.

Розвиток лісівництва в другій половині ХІХ ст. відбувся завдяки видатним лісівникам: В. Є. Графф, Л. І. Яшнов, М. К. Турський, Д. М. Кравчинський, Н. К. Генко, О. Ф. Рудзький, В. І. Гузовський.

На початку ХХ ст. лісівничу науку просували Г. Ф. Морозов, М. С. Нестеров, А. П. Тольський, Е. Д. Огієвський, Е. В. Гуман, А. А. Крюденер, Є. В. Алексєєв, Є. Є. Керн, В. М. Сукачов, А. Б. Жуков, Г. М. Висоцький, П. С. Погребняк, І. С. Мелехов, О. Л. Бельгард, М. О. Ткаченко, Д. В. Воробйов, В. Г. Нестеров, С. С. П'ятницький, Б. Й. Логгінов, К. Є. Нікітін, Д. Д. Лавриненко, М. М. Горшенін, П. М. Мегалінський, П. С. Пастернак та ін.

Їх справу з середини ХХ ст. продовжили А. А. Строчинський, С. А. Генсірук, Г. Т. Криницький, О. І. Пилипенко, А. В. Цилюрик, О. А. Калініченко, О. С. Мігунова, А. З Швиденко та ін.

З початком ХХ ст. зусиллями Г. Ф. Морозова, якого вважають основоположником наукового лісівництва, лісова наука набуває актуальності та практичної значимості. Його праці „Вчення про ліс” та „Вчення про типи насаджень” користувались популярністю серед лісівників, екологів, ґрунтознавців та географів.

У справі широкого розповсюдження лісівничих знань велику роль відіграли періодичні видання, такі як „Лесной журнал” заснований у 1836 р., журнал „Український лісовод” (виходив в Україні протягом 20-х рр. ХХ ст.). Популярними серед лісоводів протягом 30–90 рр. ХХ ст. були журнали „Лесное хозяйство”, „Лесоведение”, „Лісове господарство, лісова, паперова та деревообробна промисловість” та інші.

Збільшилась потреба в спеціалістах лісової галузі. Це вплинуло на утворення закладів лісівничої освіти. На початку ХІХ ст. в країнах Європи відкриваються заклади вищої освіти, де відбувається підготовка фахівців для лісової та деревообробної промисловості. Імператорський лісовий інститут в Санкт-Петербурзі (рис. 2.1) був заснований у 1803 р. Проіснував інститут до 1917 р. За цей період підготовлено 4300 вчених-лісівників.

У 1824 р. було відкрите Вище лісове училище у м. Нансі, як перший національний навчальний заклад у Франції.

Університет сталого розвитку Еберсвальд, було засновано ще в 1830 р. Він розташований на північному сході Німеччини, за 40 км від Берліна.

Рис. 2.1. Імператорський лісовий інститут в Санкт-Петербурзі

Основоположником лісової освіти був Георг-Людвіг Гартіг, на прохання якого в Берлінському університеті в 1821 р. було створено Вищу лісову школу, основним завданням якої була підготовка фахівців для лісового господарства тодішньої Пруссії. У 1830 р. Вищу лісову школу було переведено в м. Еберсвальд, поближче до лісових масивів, щоб студенти менше часу витрачали на переїзд до об'єктів навчання. Школа була розміщена в будинку, який зберігся дотепер (рис. 2.2). У 1866 р. Вищу лісову школу було перейменовано в Лісову академію.

Заснування Шведської Королівської академії сільського та лісового господарства у Стокгольмі датується 1813 р.

У 1874 р. з дозволу центральної влади у Відні та Галицького сейму у м. Львів було відкрито Крайову середню школу лісового господарства. У 1905 р. вона отримала статус Вищої школи лісового господарства.

Королівська Саксонська академія лісового господарства в м. Тарандт (Німеччина) була заснована лісівником Карлом Котта у

1811 р. Нині на базі академії функціонує лісовий факультет, який продовжує готувати студентів за лісівничими напрямками. Лісовий факультет славиться одним з найстарших дендраріїв у світі, що налічує близько 2000 деревних видів.

Рис. 2.2. Еберсвальдська лісова академія

У Мюнхенському університеті (Німеччина) у 1778 р. почали викладати лісівничі дисципліни. У 1807 р. був заснований Інститут лісівництва і деревини у м. Зволен (Словаччина). У 1808 р. було відкрито Лісогосподарський та лісопромисловий інститут у м. Шопрон (Угорщина). У 1816 р. Вища сільськогосподарська школа у м. Брно (Чехія). У 1824 р. була заснована Лісова академія у м. Торонто (Канада).

Рис. 2.3. Дендрарій лісового факультету м. Тарандт

2.2. Розвиток лісового господарства в Україні

Згідно з Лаврентіївським літописом, до IX ст. північніше Києва вверх вздовж Дніпра в лісах жили поляни, древляни, дреговичі та інші племена, основними заняттями яких були лісові промисли: полювання, бортництво (лісове бджільництво), рибальство, збирання грибів та ягід. Продовження використання лісових ресурсів відбувалося й до середини XVI ст. Та вже з кінця цього століття відбувається значне розширення посівних площ за рахунок вирубування лісів і залучення нових земель через осушення боліт та розорення цілинних ділянок.

Неправильне користування землею призвело до зниження родючості, ерозії ґрунтів та дефляції земель, зниження кількості диких тварин та рибних запасів.

У XVI ст. значно підвищився інтерес до українських ресурсів з боку західноєвропейських ринків. В експорті головне місце займали тесаний і круглий будівельний ліс, клепа, попел для виготовлення поташу (калієва сіль вугільної кислоти), смола, дьоготь.

Видобування смоли і дьогтю в Україні зародилося у XI–XII ст., а найбільших розмірів досягло у XVI ст., однак загальний обсяг залишався порівняно невеликим. Деревну смолу застосовували при спорудженні човнів, барж і для виготовлення канатів, а дьоготь – здебільшого у побуті. Найранішими та найпоширенішими деревообробними промислами було бондарство та теслярство. Обробленням деревини переважно займалися селяни у маєтках власників лісу. Вони виготовляли клепаки, бочки, тесаний ліс, заготовки для транспортних засобів, хатне начиння тощо.

Магнати та шляхта успішно будували буди (виробництво поташу), бурти (виробництво селітри), гути (скляні заводи), рудні (виплавлення заліза з болотної руди), організували виробництво клепаки, дьогтю, смоли та іншої продукції. Всі ці промисли вимагали використання великої кількості деревини, що призвело до знищення великих площ лісів України.

Виробництво поташу (карбонату калію) в Україні в кінці XVI ст. та на початку XVII ст. переважало серед інших промислів. Його використовували у виробництві скла, мила, фарб, при вичиненні шкіри (чинбарство), виготовленні сукна, вибілюванні тканин. Значне поширення виробництва мало на Чернігівщині,

Київщині, Волині. У середині XVII ст. виробництво поташу охопило всю територію Правобережжя України, Закарпаття та Галичину. Поташ користувався великим попитом у країнах Західної Європи, зокрема Голландії та Англії. Основна сировина поташу – деревина листяних порід з більшим вмістом калію (в'яз, берест, бук, дуб, верба, липа). За відсутності зазначених порід використовували клен, граб, березу, ясен, осіку. Поташ із хвойних порід мав низьку якість, й відповідно, майже не виготовлявся. Ліси України, порівняно з лісами Європи вважалися найбагатшими на „калійні” породи. Один центнер поташу одержували переробивши близько 300 м³ свіжозрубаної деревини, тобто одного гектару лісу. З XIX ст. деревний поташ був замінений більш дешевими лугами соди та мінеральним поташем.

У лісах України значного поширення набули залізорудні промисли, які також споживали велику кількість деревини (деревного вугілля).

На деревному паливі відбувалося виробництво селітри. У 1770–1780 рр. щороку виготовляли понад 650 т селітри, яку відправляли на порохові заводи Києва, Санкт-Петербурга і Москви. Селітряне виробництво знаходилися переважно на Київщині, Полтавщині, Чернігівщині, Харківщині, Поділлі. У 1830–1840 рр. українська селітра почала конкурувати з привізною, що зумовило спад її виробництва в Україні

Виробництво скла в Україні почалось у XVI ст., а розквіт його припадає на XVIII ст. Вироби зі скла (дзеркала, віконне скло, скляний посуд, предмети з кришталю) задовольняли не лише місцевий ринок, а й експортували. Гути були розміщені на Волині, Київщині, Чернігівщині, Львівщині та Прикарпатті. Наявність лісів та піску забезпечувало виробництво скла у цих районах.

На півдні України, на Донбасі було розвинене солеваріння, яке розміщувалося поблизу м. Бахмут і м. Тора, де щорічно виварювалось близько 42 тис. т. На виварювання однієї тони солі спалювалось від 55 м³ дров. Витрата дров на виварювання річної кількості солі становила понад 230 тис. м³.

Із використанням лісу були тісно пов'язані також винокуріння (виготовлення горілки і спирту), де використовувалося деревне паливо.

Також виникла велика потреба у високоякісній деревині для кораблебудування, яке набуло в цей період широкого розвитку. Для

будівництва одного корабля було потрібно чотири тисячі дубів. Тому для задоволення дедалі зростаючих потреб знищували значні території високоякісних лісів.

Ліс надавав необхідні ресурси для життя та відігравав важливу оборонну роль як засіб захисту держави.

Українські землі упродовж останніх століть входили до складу різних держав. Тому склалися значні регіональні відмінності у становленні правового регулювання використання лісів й ведення лісового господарства. Ведення лісового господарства у період до 1917 р. відбувалося на основі переважаючої приватної власності на ліси, оскільки 70 % лісів українських губерній знаходилось у приватній власності. Споживацький підхід до користування лісами призвели до зменшення загальної площі лісів рівнинної України на 40 %, високоякісні дубові та соснові деревостани практично зникли.

Наслідками інтенсивного, неконтрольованого знищення лісів стали:

- ерозія ґрунтів (водна та вітрова), що привела до невідновлювальної втрати родючих ґрунтів та значної частини українських чорноземів;

- зміління та пересихання річок;

- поява рухомих пісків, пилових бур, засух.

Історію розвитку будь якої галузі країни можна прослідкувати за законодавчими та розпорядчими актами державних органів.

Так у XII ст. при Ярославі Мудрому підпал і незаконне вирубування лісів каралося. В ті часи виникали окремі елементи лісового законодавства, що були спрямовані на охорону лісових ресурсів.

За царювання Бориса Годунова (1598–1605), Михаїла Федоровича (1613–1645) та Олексія Михайловича (1645–1672) видавалися постанови, що закріплювали власність на ліси. Цар Олексій Михайлович був мисливцем. За його царювання було прийнято 67 указів про полювання.

Засновником майже всіх галузей лісової промисловості та лісового господарства вважається Петро I, який уклав понад 200 лісових указів та листів. На промисловій виставці у 1872 р. був стенд присвячений Петру I, як першому лісоводу Росії.

До Петра I ліси у Росії знищувалися безконтрольно. За правління Петра I зростає потреба у відмінній деревині для

кораблебудування, а також потреби у деревному вугіллі для чорної металургії Уралу. Це примусило Петра I звернути увагу на ліси, регламентувати користування лісом жорсткими указами та прийняти заходи з раціонального лісокористування, а також відновлення лісів. Поява першого лісового закону датується 1703 р. – це був указ Петра I про заборону вирубування дерев в заповідних лісах та штрафи за порушення указу.

У 1925 р. було затверджено „Положення про державну лісову охорону”, Декрет „Про лісомеліоративні роботи” Постанову „Про затвердження положення про лісові дослідні заклади України”, Постанову про „Ліси трудового користування й про задоволення селянства лісами”.

У 1926 р. було затверджено „Правила про порядок ведення лісового господарства в селянських лісах”. У 1928 р. була видана Постанова „Про заходи по впорядкуванню лісового господарства”. З 1929 р. почали створювати в Україні лісгоспи на базі збільшених лісництв. Цього ж року було затверджено „Положення про лісгоспи” та була прийнята постанова „Про організацію лісового господарства і лісової промисловості”, „Про об’єднання органів лісового господарства та лісової промисловості”.

З 1930 р. було скасовано плату за деревину на пні для державних підприємств.

У 1931 р. прийнята постанова про реорганізацію лісового господарства і лісової промисловості та поділ лісів на лісокультурну і лісопромислову зону.

У 1932 р. організовано Наркомат лісової промисловості.

У 1934 р. було утворено відділ лісової охорони.

У 1943 р. прийнята постанова про поділ лісів на три групи. Ліси України було віднесено до першої та другої груп.

У 1946 р. було організовано Інститут лісу АН УРСР (з 1956 р. приєднано до УкрНДЛГА). Того ж року було прийнято Інструкцію для влаштування і ревізії водоохоронних лісів.

У 1951 р. було видано нову Інструкцію по лісовпорядкуванню, яка перевидавалася у 1964 р. та 1986 р.

У 1947 р. організовано Всесоюзне аерофотолісовпорядне об’єднання „Ліспроєкт”.

У 1950 р. була введена попенну плату за деревину на пні.

У 1977 р. – прийнято постанову про затвердження „Основ лісового законодавства Союзу РСР та союзних республік”.

У 1979 р. – Верховна Рада УРСР затвердила Лісовий кодекс УРСР.

У 1994 р. Верховною Радою України було затверджено нову редакцію Лісового кодексу України.

У 2007 р. Верховна Рада України прийняла останню редакцію Лісового кодексу України.

Хронологія управління лісовим господарством має такі етапи.

У 1798 р. у царській Росії було організовано Лісовий департамент, який існував до 1917 р. (80 % лісів належало приватним власникам). Більшовики знищили всі органи влади царської Росії, тоді розпочалися масові самовільні рубки. Уряд гетьмана Павла Скоропадського відновив лісові закони царської Росії. В міністерстві хліборобства почав діяти Лісовий департамент, його очолював відомий вчений-лісівник Борис Георгійович Іваницький. Тоді вдалося припинити самовільні рубки. Після падіння уряду Скоропадського в лісах знову розпочалися масові самовільні рубки, які до середини 20-х років не могли зупинити. Лісове господарство багато десятирічь зазнавало реформувань що, як правило, призводило до негативних наслідків для лісів.

Перші структури управління лісами з'явилися в 1919 році, з утворенням Всеукраїнського, в структурі якого був земельний відділ з підвідділом лісового господарства.

В 1920 році земельний відділ Всеукраїнському був перетворений в народний комісаріат земельних справ з організацією в 1922 році в його структурі Всеукраїнського управління лісами. У 1923 р., незважаючи на велику потребу у спеціалістах лісової галузі, органи влади вирішили скоротити їх чисельність та звільни понад 31 % лісничих, 29 % помічників, а також 40 % лісників.

У 20-ті роки ХХ ст. стан лісогосподарської галузі негативно вплинули стосунки з лісопромисловцями, які постійно домагалися зниження віку рубки головного користування. Керівники Всеукраїнського управління лісами додержувалися принципів ведення лісового господарства: сталості й невиснажливості лісокористування, розрахункової лісосіки. До 1930 р. створенням лісових культур лісництва майже не займалися. Після ліквідації Всеукраїнського управління лісами професорів О. Г. Марченка, В. Я. Гурського, Б. О. Шустова, О. І. Колесникова заарештували. Їх звинуватили у завищенні віку рубки головного користування з метою збереження колишніх поміщицьких лісів. У 1930-х р. лісове

управління було підпорядковане лісовій промисловості. Заготівельники деревини були звільнені від плати, обсяги вирубування лісів здійснювалися безконтрольно та за потреби споживачів. Лісівники, які захищали інтереси галузі, були репресовані.

Наступні роки головне завдання лісового господарства полягало у забезпеченні народного господарства деревиною. Історичні процеси та події того часу: індустріалізація, колективізація, війна та відновлення зруйнованої країни – все це потребувало деревини. Спеціалізованого державного органу управління лісами у цей період не існувало.

У 1932 р. було створене Управління Уповноваженого Наркомліспрому СРСР, що було у складі Раднаркому України.

З 1936 р. зазначене управління було реорганізоване у Українське управління лісоохорони і лісонасаджень Головного управління лісоохорони і лісонасаджень при Раді Народних Комісарів СРСР. Тоді обмежили суцільні рубки в малолісних регіонах, водоохоронних лісах. Ці ліси виділили у окрему категорію і для управління ними утворили Головлісоохорону при Раднаркому СРСР.

У 1947 р. було організовано Міністерство лісового господарства УРСР, але у 1953 р. його ліквідували та утворили Головне управління лісового господарства у складі Мінсільгоспу УРСР. У 1954 р. відбулося об'єднання лісового господарства та лісової промисловості. Упродовж 1954–1959 рр. функціонувало Головне управління лісового господарства та полезахисного лісорозведення, яке згодом було трансформоване в Головне управління лісового господарства і лісозаготівель (1959–1961 рр.).

Ліквідація Мінлісгоспу УРСР україн негативно вплинула на ведення лісового господарства. В лісах та, навіть, у лісових культурах випасали худобу скрізь, полезахисні лісові смуги, інші захисні лісонасадження переорали.

У 1959 р., зважаючи на вкрай негативні наслідки ліквідації Мінлісгоспу уряд країни вирішив організувати Головне управління лісового господарства і лісозаготівель.

Зрозумівши, що лісовий потенціал країни потребує відновлення, уряд організував у 1966 р. Міністерство лісового господарства УРСР. Упродовж 1966–1991 рр. державне управління лісами здійснювалось Міністерством лісового господарства УРСР,

а з 1991 р. – лісового господарства України. Перед міністерством постали завдання із забезпечення невиснажливого науково обґрунтованого лісокористування, відновлення лісів, розведення їх на непридатних для сільського господарства землях. Відтоді, близько чотирьох десятиліть відбувалось планове професійне та стабільного ведення лісового господарства, що дало позитивні результати. Загальна площа вкритих лісовою рослинністю ділянок збільшилась на 2,3 млн га. Загальний запас деревини зріс більш ніж у два рази за рахунок цінних порід. Закріплені практично усі сипучі піски, створені полезахисні лісові смуги та протиерозійні насадження на ярах.

У 1997 р. Міністерство лісового господарства України було реорганізовано в Державний комітет лісового господарства України, який згодом став Державним агентством лісових ресурсів України (2010 р.).

2.3. Організатор і директор Лісового департаменту уряду УНР Борис Георгійович Іваницький

Український лісівник, науковець, громадський і політичний діяч, редактор, журналіст та педагог – Борис Георгійович Іваницький (рис. 2.4) народився 8 березня 1878 р. у м. Суми в сім'ї агронома.

Рис. 2.4. Борис Георгійович Іваницький

Першої грамоти майбутній професор отримав вдома від матері, а потім рік навчався у Самотоївській школі. Подальше навчання продовжує у м. Суми. Тут він закінчує середню школу та

реальне училище (1896 р.). Буваючи часто в Самотоївці, його особливо приваблював ліс. Тому коли прийшов час обирати свій життєвий шлях, мрія пов'язати життя з лісовим господарством була встановлена однозначно.

У 1897 р. Борис Георгійович вступає до Лісового інституту (м. Петербург), після закінчення якого (1902 р.) отримує фах вченого-лісівника. Повернувшись до України розпочинає науково-дослідну й громадсько-політичну роботу, яка базувалася на основах відродження незалежності Української держави. П'ятнадцятирічна практика у державних і приватних лісах дозволила Борису Георгійовичу отримати колосальний досвід.

Невдовзі Іваницького Б. Г. запрошують до Лісового департаменту на державну службу. Працюючи на посаді директора Лісового департаменту УНР, як талановитий організатор і науковець, він розробив перші у країні лісоохоронні законопроекти. Певний час Борис Георгійович виконував обов'язки міністра земельних справ. У 1917 р. він розробив першу програму розвитку лісової дослідної справи в Україні. Основним надбанням цього періоду був „Закон про ліси Української Народної Республіки”. Це був перший юридичний акт незалежної України у лісовій галузі, він містив базові положення, регулював проблеми в лісовій галузі. Так Закон скасував приватне володіння на усі природні багатства і ліси. Та прогресивний, науково обґрунтований, юридично виважений, соціально спрямований документ не був втілений в життя.

Усі праці Бориса Георгійовича написані українською мовою: „Як збутися ярів і пісків” (1907 р.), „Лісопромисловість на Україні” (1917–1918 рр.), „Ліс і біологічні типи деревних порід» (1922 р.), „Курс лісівництва” (1922–1923 рр.), „Обезліснення України” (1926 р.), „Руйнація лісової господарки на Україні” (1927 р.), „Основні типи лісових займищ та лісових формацій на території, заселеній українським народом” (1927 р.), „Як використовувати сипкі піски під ліс” (1929 р.), „Основні завдання при обробленні лісового ґрунту” (1931 р.), „Глибина саджання сіянців сосни, ялини й дуба” (1931 р.), „Головні стадії розвитку лісового господарства на Україні” (1934 р.), „Загальні і локальні завдання сучасного лісовирощення” (1934 р.), „Проблема захисних лісів та захисних заліснень у Галичині” (1935–1942 рр.), „Ліси й лісове господарство на Україні” (1936–1939 рр.), „Ботаніка” (1939 р.) Також вчений

переклав посібники з німецької мови „Підручник до визначення деревних рослин по листях” (1922 р.) тощо. В цілому близько 34 праць Б. Г. Іваницького присвячені дослідженням в лісівництві.

Праці Б. Г. Іваницького – це ґрунтовні наукові роботи, які дозволяють відтворити етапи становлення й розвитку лісової дослідної справи в Україні. У своїх дослідженнях він застосовував надбання лісотипологічного вчення, розроблював власну методику створення захисних ліснасаджень у степовій зоні.

З 1935 р. Борис Георгійович працює у Львові, у 1939 р. його обрано дійсним членом Математично-природничо-лікарської секції Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, редакційної ради „Енциклопедії Українознавства”, а також „Української Загальної Енциклопедії”, де надруковані його наукові статті.

Борис Георгійович проводив важливу науково-організаційну, освітню та просвітницьку діяльність, був ініціатором створення наукових та освітніх закладів. За визначні наукові досягнення в галузі української лісової науки, Б. Г. Іваницький був удостоєний почесного звання доктора наук.

Борис Георгійович разом з урядом виїхав до Вінниці, згодом до м. Кам'янець-Подільський, де виконував обов'язки помічника міністра земельних справ. У 1919 р. був лектором із лісознавства та завідувачем кабінету лісівництва на сільськогосподарському факультеті Кам'янець-Подільського державного українського університету.

В еміграції у Чехії Б. Г. Іваницький організував і став професором Української господарської академії у м. Подебради.

З 1945 р. працював професором Українського технічно-господарського інституту в Регенсбурзі (Баварія). У 1947 р. професора Б. Г. Іваницького обрали ректором інституту. З 1948 р. вчений займає посаду голови Української Національної Ради. За проектом Борис Георгійовича організовано Українську Вільну Академію Наук, яка успадкувала традиції Всеукраїнської Академії Наук у м. Київ. Філії Української Вільної Академії Наук були створені у США та Канаді.

У 1951 р. відбулося останнє засідання професорської ради Українського технічно-господарського інституту під головуванням Б. Г. Іваницького. Через тяжку хворобу учений передав справи та переїхав до сина у м. Детройт (США).

4 квітня 1953 р. Борис Георгійович Іваницький помер.

Бориса Георгійовича поховали в м. Детройт, а у 1980 р. перепоховали на українському православному цвинтарі в м. Баунд-Брук, штат Нью-Джерсі.

Іменем Бориса Георгійовича Іваницького названо вулицю у м. Боярка Києва-Святошинського району Київської області.

2.4. Керівники лісового відомства України

За останні 90 років лісове господарство реформували й реорганізовували близько 30 разів. Після того як у 1922 р. радянська влада націоналізувала всі ліси, у складі Наркомзему УРСР організували Всеукраїнське управління лісами. В губерніях були створені губернські лісові управління. Начальником Всеукраїнського управління лісами став видатний вчений-лісівник, професор Олександр Григорович Марченко (рис. 2.5). Упродовж 1920–1923 рр. в складних умовах, при відсутності спеціалістів лісового господарства, матеріальної бази (контори, транспорту та зв'язку) йому вдалося поступово налагодити роботу галузі. Заступниками були відомі вчені-лісоводи: В. Я. Гурський, Б. О. Шустов і О. І. Колесников. О. Г. Марченко сформував лісовпорядну експедицію, для проведення якої він склав лісовпорядну інструкцію. Цю інструкцію використовували в Україні ще десятки років.

У 1923 р. О. Г. Марченка призначили завідувачим відділом лісової та деревообробної промисловості і лісового господарства Держплану УРСР. Начальником Всеукраїнського управління лісами призначили Шаляхіна, який не мав лісівничої освіти. Тому всі рішення в управлінні приймали професори В. Я. Гурський, Б. О. Шустов і О. І. Колесников.

Після ліквідації Всеукраїнського управління лісами у 1930 р. у зоні Полісся та Північного Лісостепу створили ліспромгоспи, а з 112 лісництв – лісозаготівельні ділянки.

Для управління лісами у водоохоронній зоні утворили Головлісоохорону при РНК СРСР, начальником якої став Андрій Петрович Ліждвой (рис. 2.6), робота якого була недовгою (1936–1937 рр.) через безпідставний арешт.

Наступним керівником Головлісоохорони став Степан Іванович Черніков. У 1947 р. наркомати були реорганізовані в

Міністерства. Тоді С. І. Чернікова призначили Міністром лісового господарства УРСР.

З 1949 р. Міністром лісового господарства призначили Анатолія Гавриловича Солдатова. Працюючи на цій посаді, він особливу увагу приділяв створенню системи полезахисних лісових смуг, закріпленню та залісненню сипучих пісків, ярів, будівництву лісозахисних станцій, підвищенню якості лісових культур.

У квітні 1953 р. керівні органи СРСР вирішили ліквідувати Міністерство лісового господарства УРСР, припинити роботи зі створення полезахисних лісових смуг, інших захисних лісонасаджень, відібрати будівлі лісозахисних станцій, техніку, припинити фінансування робіт зі створення захисних лісонасаджень. Після ліквідації Міністерства лісового господарства утворили Головне управління лісового господарства і полезахисного лісорозведення. Начальником цього Головного управління упродовж 1953–1959 рр. був А. Г. Солдатов. Він організував складання Генерального плану розвитку лісового господарства на 1956–1970 рр. До складання плану були залучені всі лісництва, лісгоспи, обласні управління, Укрдержліспроєкт та науково-дослідні установи. Головне завдання плану полягало у формуванні деревостанів, які за породним складом відповідали б еталонним зразкам.

Ліквідація Мінлісгоспу УРСР негативно вплинула на ліси та полезахисні лісові смуги, які інтенсивно використовувались для випасу худоби. У 1959 р., зважаючи на вкрай негативні наслідки ліквідації Мінлісгоспу, Рада Міністрів УРСР вирішили організувати Головне управління лісового господарства і лісозаготівель. Начальником Головного управління призначили Бориса Миколайовича Лук'янова. Відтоді розпочалося відродження лісової галузі, розгорнулися роботи з підвищення продуктивності лісів, створення полезахисних лісосмуг та зелених зон навколо міст, заліснення Олешківських пісків, закріплення і заліснення ярів, механізації лісокультурних та лісозаготівельних робіт.

Зважаючи на народногосподарське та природоохоронне значення лісів, проведені лісівниками роботи, 4 травня 1966 р. Рада Міністрів УРСР реорганізувала Головупрлісгоспзаг у Міністерство лісового господарства України і Б. М. Лук'янова призначили міністром. Борис Миколайович очолював лісову галузь понад 20 років.

Гідним послідовником і продовжувачем справ, розпочатих Б. М. Лук'яновим, був міністр лісового господарства Василь Дем'янович Байтала. Працюючи на посаді міністра упродовж 1980–1987 рр., він дбав про комплексне використання лісів, підвищення їх продуктивності та якості, створення мережі захисних лісонасаджень та протистояв намаганням знизити вік рубки головного користування деревних порід.

Визначальну роль у розвитку лісової галузі нашої держави мав Валерій Іванович Самоплавський (рис. 2.9). Він очолював лісогосподарську галузь держави 15 років. Упродовж 1987–1997 рр. він був Міністром лісового господарства (з 1991 р. України). З реорганізацією Міністерства лісового господарства України В. І. Самоплавський був призначений головою Державного комітету лісового господарства України, на якій він пропрацював з 1997 р. до 2002 р.

Наступними головами Державного комітету лісового господарства України були Микола Васильович Колісниченко (2002–2005 рр.) (рис. 2.10), Віктор Олександрович Червоний (2005–2006 рр.), Віктор Миколайович Сівець (2006–2008 рр.), Микола Михайлович Тимошенко (2008–2010 рр.), Микола Харитонович Шершун (2010 р.).

Як вже зазначалось, у 2010 р. лісогосподарську галузь реорганізували в Державне агентство лісових ресурсів України. З того часу головами Державного агентства лісових ресурсів України були Віктор Миколайович Сівець (2011–2014 рр.), Валерій Вікторович Черняков (2014–2015 рр.), Олександр Петрович Ковальчук (2015–2016), Христина Василівна Юшкевич (2016–2018 рр.), Андрій Володимирович Заблоцький (2019–2020 рр.)

Нині посаду голови Державного агентства лісових ресурсів України займає Василь Степанович Кузьович.

Рис. 2.5.
О. Г. Марченко

Рис. 2.6.
А. П. Ліждвой

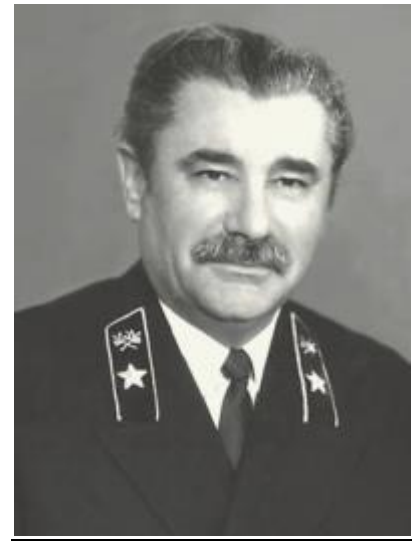

Рис. 2.7.
Б. М. Лук'янов

Рис. 2.8.
В. Д. Байтала

Рис. 2.9.
В. І. Самоплавський

Рис. 2.10.
М. В. Колісниченко

Треба відмітити, що захисні властивості лісів мають більшу цінність, ніж деревина, яку вони продукують. Ліс – захищає ґрунти від водної та вітрової ерозії, регулює клімат, фільтрує та очищує повітря від пилу, вихлопних газів, інших шкідливих речовин. Збереження та примноження лісів, як стабілізуючого чинника на планеті, має бути головним орієнтиром наступних керівників лісових відомств України.

2.5. Стисла характеристика лісів світу

Площа лісових земель світу становить понад 4 млрд га, тобто 26 % площі суші (табл. 2.1). Вкрита лісом площа сягає 3,9 млрд га, з яких на листяні деревостани припадає 64 %, хвойні – 36 %. Світові запаси деревини на корені становлять 350 млрд м³, а щорічний приріст – 5,5 млрд м³.

Таблиця 2.1

Лісові ресурси світу

Регіони	Площа лісів, млн га	Частка площі лісів світу, %	Лісис-тість, %	Запаси деревини, %
Європа	380	10	34	9
Азія	1050	27	23	33
Північна Америка	790	20	29	33
Південна Америка	845	22	36	28
Африка	660	17	22	13
Австралія та Океанія	155	4	10	2
Світ у цілому	3880	100	26	100

Ліси – основне джерело сировини для лісової, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості, а для населення – найважливіший рекреаційний ресурс. Лісові ресурси – це вичерпні, але відновлювані ресурси багатоцільового призначення. Ліси виконують одночасно три функції: споживчу як джерело деревної і недеревної сировини, екологічну, або захисну та соціальну. Ліси світу утворюють два приблизно рівні за площею і запасами деревини лісові пояси – північний і південний. Північний лісовий пояс охоплює площу 2 млрд га і розташований у зоні помірного і субтропічного поясів. На нього припадає 1/2 всіх лісових масивів у світі, і майже така сама частина запасів деревини. Цей лісовий пояс на 2/3 складається з хвойних порід, а решта – з листяних. Найбільші

лісові території розташовані в межах Росії, Канади, США, Фінляндії, Швеції.

Південний лісовий пояс розташований переважно в екваторіальній та субекваторіальній частині планети. Ці ліси на 97 % складаються з широколистих порід. Приблизно половину всієї площі лісового поясу охоплюють вологі вічнозелені екваторіальні ліси. Для них характерний високий приріст деревини, значно вищий, ніж у помірній зоні. Ліси цього поясу зосереджені в трьох районах: в Амазонії, в басейні річки Конго і в Південно-Східній Азії. Майже 3/4 усіх вологих екваторіальних лісів росте в 10 країнах: Бразилії, Індонезії, ДРК, Перу, Колумбії, Індії, Болівії, Папуа-Новій Гвінеї, Венесуелі, М'янмі (Бірма).

Ліс як важливий компонент біосфери підтримує і регулює склад атмосфери, є джерелом кисню, фітонцидів, озону, акумулює сонячну енергію. Один гектар лісу щоденно поглинає 220–280 кг вуглекислого газу і виділяє 150–220 кг кисню. Ліси світу щорічно продукують до 30 млрд т органічної маси, використовуючи для цього до 50 млрд т вуглекислого газу.

Споживання деревини в світі за останні 30 років збільшилася у 2 рази – 4,5 млрд м³ щорічно. Комплексне використання лісів дає змогу отримати також недеревну продукцію: їстівні плоди, ягоди, гриби, лікарські рослини (в лісах України налічується біля 240 видів лікарських рослин, які використовують в офіційній медицині).

Ліси є кормовими і мисливськими угіддями, захищають ріки від замулювання, обміління, закріплює сипучі піски і круті схили, відвертає їх ерозію; зменшує повені, сільові потоки і снігові лавини; мають санітарно-гігієнічне та курортно-бальнеологічне значення. Насиченість легкими іонами лісового повітря у 2–3 рази вище морського, і в 5–10 разів – міського.

Ліс – стерилізатор повітря: один гектар соснового лісу за вегетаційний період виділяє 500 кг фітонцидів, захищає міста від забруднення, поглинаючи шкідливі емісії з приземних шарів атмосфери: один гектар хвойного лісу затримує щорічно 40 т пилу, листяного – 100 т.

За останні 200 років площа лісів Землі скоротилася приблизно в 2 рази. Щорічно у світі знищуються ліси на площі 125 тис. км², що дорівнює території Австрії і Швейцарії разом узятих. Головні причини знищення лісів – розширення сільськогосподарських угідь

та вирубка лісів з метою використання деревини, будівництво ліній зв'язку й транспорту. Найбільшого розмаху винищення лісів набуло в екваторіальних і субекваторіальних широтах. Площа лісів тут катастрофічно зменшується внаслідок масових вирубок. Знищення вологих екваторіальних лісів означає одночасне збідніння і зникнення дуже цінних місцевих екосистем, які формувалися мільйони років. Поступово лісові масиви заміщуються саванами. Нині масштаби вирубок такі, що на місці величезних ділянок лісу утворюються справжні пустирі, стрімко розвиваються ерозійні процеси. І навіть змінюються гідрологічні та кліматичні умови.

У разі збереження сучасних темпів лісозаготівель навіть у багатих на ліс країнах лісових ресурсів вистачить лише на 50–60 років, а на їхнє відновлення потрібно 100–200 років.

2.6. Сучасний стан лісової галузі в Україні

Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Лісистість території країни становить 15,9 %. За останні 50 років площа лісів зросла на 21 %, а запас деревини майже у три рази.

Ліси на території України розташовані дуже нерівномірно. Вони сконцентровані переважно в Поліссі та в Українських Карпатах. Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня (20 %), за якого ліси найбільш позитивно впливають на клімат, ґрунти, водні ресурси, пом'якшують наслідки ерозійних процесів, а також забезпечується одержання більшої кількості деревини.

Незважаючи на досить невелику лісистість Україна займає 8 місце в Європі за площею лісів та 6 місце за запасами деревини.

Середній вік деревостанів перевищує 55 років. Поступове старіння лісів призводить до погіршення їх санітарного стану.

Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2102 млн м³. Середній річний приріст на 1 га у лісах Держлісагентства України дорівнює 4 млн м³, що коливається від 5 млн м³ в Карпатах до 2,5 млн м³ у Степовій зоні.

Ліси України сформовані понад 30 деревними видами, серед яких домінують сосна звичайна, дуб звичайний, бук лісовий, ялина

європейська, береза повисла, вільха клейка, ясен звичайний, граб звичайний, ялиця біла.

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства. Держлісагентству підпорядковано найбільша частка лісів України – 65,9 %.

Державному агентству лісових ресурсів України підпорядковані 24 обласних управління лісового і мисливського господарства та Республіканський комітет лісового і мисливського господарства АР Крим.

Наукове забезпечення лісогосподарської галузі здійснюють Український орден „Знак пошани” науково-дослідний інститут лісового господарства і агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького (УкрНДІЛГА, м. Харків), Науково-дослідний інститут гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака (УкрНДІГірліс, м. Івано-Франківськ), два державних проектно-вишукувальних інститути лісового господарства „Укрдіпроліс” і „Харківдіпроагроліс”, сім Державних спеціалізованих лісозахисних підприємств „Харківлісозахист”, „Херсонлісозахист”, „Івано-Франківськлісозахист”, „Львівлісозахист”, „Вінницялісозахист”, „Київлісозахист”, „Рівнелісозахист”.

Галузь обслуговують Українське державне проектно-лісовпорядне виробниче об'єднання „Укрдержліспроект”, Державна організація „Український лісовий селекційний центр”, Державне підприємство „Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр”.

Підготовку фахівців та підвищення їх кваліфікації для лісогосподарського виробництва здійснюють 25 закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації (університети, інститути), які готують фахівців за ОС „Бакалавр”, „Магістр”; 17 закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації, які готують фахівців за ОС „Молодший спеціаліст” та „Фаховий молодший бакалавр”; Український центр підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства „Укрцентркадріліс”.

Лісова галузь України сприяє відновленню, охороні та захисту лісів. Держлісагентству підпорядковано 16,6 % заповідних лісів,

заповідність всієї території держави складає 6,6 %. За останні 30 років площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду на лісових землях збільшилась в 4 рази.

Відсоток заповідання лісів в Україні перевищує цей показник інших європейських країн. Це свідчить про те, що у лісовому господарстві України створені більш жорсткі критерії стосовно принципів господарювання.

В Україні на 46,9 % площі вкритих лісовою рослинністю земель заборонено головне користування.

У лісах Держлісагентства створено об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею 1,2 млн га.

У підпорядкуванні Держлісагентства знаходиться 13 природоохоронних установ: 6 національних природних парків, 6 природних заповідників, господарство-парк, 1492 заказники, 1158 пам'яток природи, 33 регіональних ландшафтних парки, 560 заповідних урочищ, 16 дендрологічних парків, 47 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Серед зазначених об'єктів 296 – загальнодержавного значення, 2985 – місцевого значення.

Ліси України за своїм призначенням та розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі й інші функції, забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах.

Серед особливостей лісового господарства України, що суттєво відрізняють її від інших європейських країн, наведемо основні:

- зростання лісів у чотирьох природно-кліматичних зонах, які різняться за лісорослинними умовами – Полісся, Лісостеп, Степ, ліси Криму та Карпат;

- низький середній рівень лісистості території країни – 15,9%. Оптимальна лісистість для України становить 20,0 %;

- переважно екологічне значення лісів;

- висока частка лісів (до 50 %) з обмеженим використанням (тобто рубки головного користування в них заборонені);

- значна частка заповідних лісів зі стійкою тенденцією до зростання (16,6 %), за 30 років площа об'єктів природно-заповідного фонду збільшилась в 4 рази;

- лісовий фонд країни закріплений за значною кількістю постійних лісокористувачів;

- кожен другий гектар лісу є штучно створеними і потребує особливого догляду;
- наявність лісів, що зростають у зоні радіоактивного забруднення;
- понад 0,5 млн га лісів не надані в користування, перебувають на землях запасу, мають незадовільний санітарний стан;
- невизначене правове підпорядкування полежахисних лісових смуг площею понад 400 тис. га, які захищають близько 13 млн гектарів ріллі.

2.7. Лісогосподарська діяльність Держлісагентства України

Основним завданням, що стоїть перед лісівниками – вирощування та відтворення лісів. Згідно законодавства України, відновити ліс на місці суцільних зрубів необхідно протягом двох років. Обсяги відтворення лісів за останні п'ять років склали 201 тис. гектарів. Це на 6 % більше за площу суцільних зрубів (191 тис. га). Таким чином, за останні 5 років лісівники висадили більше мільярда нових дерев.

Для відтворення лісів створена відповідна виробнича база.

Зокрема у 2019 р. в лісових розсадниках вирощено 255 млн шт. стандартного садивного матеріалу (сосна звичайна, ялина європейська, модрина європейська, дуб звичайний, ясен звичайний, бук лісовий, липа дрібнолиста, вільха клейка, клен польовий, горіх грецький, береза бородавчата, робінія псевдоакація та інші).

Для проведення робіт із відтворення лісів лісогосподарські підприємства забезпечені власним стандартним садивним матеріалом на 116 %.

Відтворення лісів здійснюється шляхом відновлення лісів (на лісових ділянках, що були вкриті лісовою рослинністю) та лісорозведення на землях, які раніше не були зайняті лісом – малопродуктивні та деградовані.

Охорону і захист лісів здійснюють працівники державної лісової охорони, чисельність яких складає 17 тис. осіб.

Пожежна небезпека в лісових масивах на 98 % виникає через людський фактор. Головною причиною лісових пожеж є порушення вимог пожежної безпеки у період високої пожежної

небезпеки та випалювання рослинності (сільськогосподарські пали).

У галузі створена пожежна охорона, основою якої є лісові пожежні станції. Охорону лісів від пожеж забезпечують 307 державних лісгосподарських та лісомисливських підприємств.

Важливим напрямом діяльності лісгосподарських підприємств є захист лісів від шкідників і хвороб.

Загальна площа всихання насаджень у підприємствах галузі за 2018 рік становить близько 440 тис. га, зокрема сосна звичайна – 243 тис. га, дуб звичайний – 107 тис. га, ялина європейська – 26 тис. га та інші насадження – 64 тис. га.

Роботи із захисту лісу в Україні здійснює лісозахисна служба. До її завдань входить нагляд, облік шкідників і хвороб лісу, проведення лісопатологічних обстежень, а також призначення та проведення лісозахисних заходів. Пріоритетним напрямом діяльності цієї служби є розробка та впровадження у практику біологічних засобів боротьби, які є нешкідливими для людини та довкілля.

Площа мисливських угідь, які надані в користування підприємствам, організаціям, установам, становить 38 млн га. Українському товариству мисливців та рибалок надано 23,6 млн га (61,6 %). В Україні зареєстровано близько 700 тисяч мисливців (1,5 % до населення країни).

2.8. Світові лісівничі конгреси та міжнародна діяльність Держлісагентства України

Історія Світових лісових конгресів бере початок у 1890 р. Тоді на Всесвітній виставці у м. Парижі відбулася перша зустріч, присвячена проблемам міжнародної торгівлі лісом. Наступна зустріч пройшла у 1913 р. також у м. Парижі. Потреба у вивченні й узагальненні світового досвіду господарювання в лісі привела до організації Міжнародного інституту лісівництва (1905 р., Рим). Через 21 рік цей заклад виступив організатором Першого Всесвітнього лісового конгресу (1926 р., Рим).

На II Всесвітньому лісовому конгресі було вирішено створити постійний комітет для організації лісових конгресів та відслідковування результатів їх виконання (1936 р., Будапешт). Згодом у Берліні був створений Міжнародний центр лісівництва

(1938 р.), але він недовго працював. Після закінчення Другої світової війни, утворення Організації Об'єднаних націй (1945 р.) була створена *Продовольча і сільськогосподарська організація – FAO*, яка стала патронувати усі наступні всесвітні лісові конгреси.

На III Всесвітньому лісовому конгресі (1949 р., Хельсінкі) було вирішено проводити конгреси через 6 років. Такий інтервал узгоджувався з графіком роботи Комітету з лісового господарства FAO. Відтоді IV Всесвітній лісовий конгрес відбувся в Індії (1954 р.); V Всесвітній лісовий конгрес – у США (1960 р.); VI Всесвітній лісовий конгрес – в Іспанії (1966 р.); VII Всесвітній лісовий конгрес УП – в Аргентині (1972 р.); Всесвітній лісовий конгрес VIII – в Індонезії (1978 р.); IX Всесвітній лісовий конгрес – в Мексиці (1985 р.); X Всесвітній лісовий конгрес – у Франції (1991 р.); XI Всесвітній лісовий конгрес – в Туреччині (1997 р.); XII Всесвітній лісовий конгрес відбувся у Канаді (2003 р.); XIII Всесвітній лісовий конгрес відбувся у Аргентині (2009 р.); XIV Всесвітній лісовий конгрес відбувся у Південно-Африканській Республіці (2015 р.).

Кожен з конгресів мав свій девіз, що відображав напрями, пріоритети та програму дій у сфері лісового господарства, лісокористування для усіх країн на 6 років.

Усі конгреси, що відбулися в 20 ст., охопили ключові проблеми розвитку людства, пов'язані з лісами, веденням лісового господарства в них.

На II Всесвітньому лісовому конгресі девіз був „Вивчення міжнародного ринку лісу”. Починаючи з 1960 рр., місце проведення Всесвітніх лісових конгресів поділяли між собою Америка і Європа. Девіз V Всесвітнього лісового конгресу був: „Комплексне використання лісів”; VI – „Роль лісового господарства в зміні світової економіки”; VII – „Ліси і соціально-економічний розвиток”; VIII – „Ліси і народонаселення”. Саме на ньому постало питання про взаємозв'язок між знищенням тропічних лісів заради потреб сільського господарства і ростом населення планети. Тоді вирубувалося 1,5 млн. га тропічних лісів щорічно. Девіз IX Всесвітнього лісового конгресу був: „Лісові науки в загальному розвитку суспільства”; X – „Ліси – спадщина для майбутнього”; XI – „Ліси для сталого розвитку на шляху у 21 століття”; XII – „Ліс – джерело життя”; XIII – „Ліси у розвитку: життєво важливий баланс”; XIV – „Ліси та люди: інвестиції в стійке майбутнє”.

XV Всесвітній лісовий конгрес буде проведено у 2021 р. в Республіці Корея під девізом „Ліси – запорука екологічно чистого, здорового і життєздатного майбутнього”.

Отже, на останніх Всесвітніх лісових конгресах вирішувалися соціально-економічні проблеми світової спільноти, стан лісів, веденням лісового господарства.

У 1892 р. в Еберсвальді (Німеччина) відбулася установча нарада представників п'яти країн з ціллю сприяння міжнародному співробітництву в сфері лісових досліджень і стандартизації експериментальних робіт. Так виникла одна із найстаріших у світі міжнародних добровільних некомерційних позаурядових наукових організацій – *IUFRO (International Union of Forest Research Organizations – Міжнародний союз лісових дослідницьких організацій)* – нині об'єднує 710 організацій із 111 країн, що представлені більш як 15 тис. науковцями. IUFRO включає такі відділи: лісова, екологія лісівництва, стан лісів, фізіологія та генетика, вирощування лісу та лісогосподарські науки, лісова продукція, лісогосподарська діяльність і технології, соціальні, економічні, інформаційні та практичні дослідження, інвентаризація.

Починаючи з 1946 р. діє міжнародна організація *FRA (Forest Resources Assessment – Оцінка лісових ресурсів)*, яка виконує моніторинг стану лісів у світі з інтервалом від 5 до 10 років. Оцінки лісових ресурсів, засновані на даних, які надаються країнами-респондентами у відповідності до стандартизованої форми. *FRA* збирає та аналізує інформацію, завдяки чому представляє стан світових лісових ресурсів, їх змін у часі. Якщо перша оцінка лісових ресурсів стосувалась лише обсягів заготовівлі деревини, то поступово обсяг досліджуваних питань значно розширився.

З 1992 року Держлісагентство України працює з Європейською Економічною комісією ООН/ФАО щодо оцінки стану лісових ресурсів, технологій, управління й кооперації у Європейському регіоні.

Починаючи з 1993 р., Держлісагентство України бере участь у роботі Міністерської конференції із захисту лісів Європи.

З 2000 року Держлісагентство України приймає участь у роботі Форуму ООН стосовно лісів.

В 2004 році Технічне бюро Міжнародної організації зі стандартизації передало Україні функції ведення секретаріату міжнародного технічного комітету „TIMBER”.

З 2005 р. Україна стала членом Комітету лісового господарства FAO, а Держлісагентство України призначили його представником.

Нині Україна бере участь у виконанні міжнародних правових документів щодо збереження біорізноманіття. Держлісагентство України забезпечує виконання таких конвенцій:

1. Про охорону світової культури та природної спадщини.
2. Про охорону біологічного різноманіття.
3. Про охорону нових сортів рослин.
4. Про водно-болотні угіддя.
5. Про охорону дикої фауни, флори та природного середовища їх перебування у Європі.

2.9. Законодавчо-нормативна база лісової галузі

Лісовий кодекс (2006 р.) є основним законом України про ліси й ведення лісового господарства.

Відповідні норми стосовно збереження й відтворення лісів встановлюються законами України „Про охорону навколишнього природного середовища” (1991 р.), „Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону” (2000 р.), „Про природно-заповідний фонд України” (1992 р.), „Про мисливське господарство та полювання” (2000 р.), „Про тваринний світ” (2001 р.).

Відповідно до Лісового кодексу України Кабінетом Міністрів видані такі постанови:

1. Про затвердження Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України (1996 р.);
2. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок (2007 р.);
3. Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів (2007 р.);
4. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів (2007 р.);
5. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів (2007 р.);
6. Про затвердження Правил відтворення лісів (2007 р.);

7. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів (2007 р.);

8. Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів (2007 р.);

9. Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат (2008 р.);

10. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу (2008 р.);

11. Про затвердження Положення про державну лісову охорону (2009 р.);

12. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд (2013 р.);

13. Про затвердження Санітарних правил (2016 р.);

14. Про розміри та Порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва (2017 р.);

Державним комітетом лісового господарства України видані такі накази:

1. Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України (2004 р.);

2. Про затвердження Правил рубок головного користування (2009 р.);

3. Інструкція з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів (2010 р.).

Міністерством охорони навколишнього природного середовища України виданий наказ:

1. Про затвердження Інструкції про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік (2007 р.).

2.10. Завдання лісівничої галузі

Для Державного агентства лісових ресурсів України, як спеціально уповноваженого державного органу в галузі відтворення та підвищення продуктивності лісів, їхньої охорони та захисту, організації впорядкування та використання лісових ресурсів задля задоволення потреб суспільства, встановлені основні завдання:

- забезпечення реалізації державної політики у лісовому та мисливському господарстві, охорони, захисту, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів, в тому числі мисливських тварин, підвищення ефективності господарювання;

- проведення державного управління та контролю у сфері лісового і мисливського господарства;

- розробка, організація та виконання загальнодержавних, міждержавних, регіональних програм у сфері захисту, регулювання та підвищення продуктивності, раціонального використання, відтворення лісів, мисливських тварин, розвитку мисливського господарства.

На думку керівництва Державного агентства лісових ресурсів України головними завданнями, направленими на розвиток лісівничої галузі є: підвищення ефективності роботи лісгосподарських підприємств, боротьба з незаконними рубками, збільшення лісовідтворення. Відмічені пріоритетні напрями вдосконалення та розвитку галузі:

- забезпечення в Україні європейського рівня ведення лісового господарства, створення та відновлення лісів, збільшення лісистості України;

- боротьба з нелегальними рубками; запровадження електронного обліку деревини всіма лісокористувачами, підвищення відповідальності за використання деревини нелегального походження й незаконну рубку, створення прозорих правил взаємодії на ринку деревини;

- відкриття даних про ліс, створення єдиного лісового порталу, видача всіх дозвільних документів в електронному форматі;

- очищення від корупціонерів;

- повернення довіри суспільства до лісової галузі.

Запитання для самоперевірки

- 1. Яка площа лісових земель світу та вкрита лісом?*
- 2. У світі переважають хвойні чи листяні ліси?*
- 3. Які світові запаси деревини на корені та щорічний приріст?*
- 4. Які основні функції виконують ліси?*
- 5. Який вплив мають ліси на навколишнє середовище?*

6. *Як змінилася площа лісів світу та які зміни відбулися у обсягах споживання деревини?*
7. *Які головні причини зменшення лісів світу?*
8. *Яка лісистість в Україні та як вона розподілена за регіонами?*
9. *Яке місце в Європі займає Україна за площею лісів та за запасами деревини?*
10. *Який запас та середній щорічний приріст в лісах Держлісагентства України?*
11. *Які особливості лісів та лісового господарства України?*
12. *Які основні завдання Держлісагентства України?*
13. *Які деревні види найбільш поширені в Україні?*
14. *Який основний нормативно-правовий акт регулює систему лісового законодавства в Україні?*
15. *Наведіть базові положення лісового кодексу України.*
16. *Які підзаконні акти регулюють діяльність у лісовому господарстві України?*
17. *Які види діяльності регулюються нормативно-правовими актами з ведення лісового господарства?*
18. *Які природоохоронні установи знаходяться у підпорядкуванні Держлісагентства України?*
19. *В чому полягають пріоритетні напрями розвитку лісової галузі?*
20. *Яких керівників лісового відомства ви знаєте?*

РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НУБІП УКРАЇНИ

3.1. Законодавче та нормативно-правове підґрунтя освітнього процесу

Органом управління закладами вищої освіти є Міністерство освіти і науки України. Діяльність НУБіП України відбувається на підставі Статуту, відповідно до якого університет є багатогалузевим закладом вищої освіти, який проводить освітню, науково-дослідну, науково-інноваційну, навчально-виробничу, а також інформаційно-консультаційну діяльність.

Основними завданнями Національного університету біоресурсів та природокористування України, відповідно до Статуту є:

- освітня і культурно-виховна діяльність, яка включає підготовку кадрів з базовою та повною вищою освітою для агропромислової та природоохоронної галузі; забезпечення подальшого удосконалення системи вищої аграрної та екологічної освіти і науки в Україні відповідно до міжнародних стандартів; підвищення кваліфікації, а також перепідготовка фахівців для сільського, рибного, лісового господарства, ветеринарної медицини та природоохоронних галузей; підготовка, перепідготовка та атестація науково-педагогічних працівників Університету, інших наукових установ та навчальних закладів; формування у студентів високої культури, патріотизму та національної громадянської свідомості; створення належних умов для навчання, праці, відпочинку та оздоровлення студентів, аспірантів, докторантів і працівників Університету; сприяння у підготовці, виданні і реалізації навчальної, наукової, навчально-методичної літератури; професійно-технічне навчання, підготовка та перепідготовка водіїв автотранспортних засобів, комбайнерів, трактористів, майстрів виробничих процесів для агропромислової, а також природоохоронної галузі.

- наукова та дослідницька діяльність, організація та проведення науково-дослідних розробок; організація та проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій, семінарів, симпозіумів, конгресів; випуск наукових праць науково-педагогічних

працівників Університету у тематичних збірниках, матеріалах конференцій, симпозіумів, нарад, наукових звітів, інших видань.

- інноваційна діяльність, розроблення і впровадження сучасних технологій та біотехнологій, систем якості, збереження біорізноманіття, а також стандартів екологічної безпеки, енергозбереження, альтернативного енергозабезпечення в лісовому, сільському, садово-парковому, рибному господарстві, у сфері зберігання, транспортування та переробки сільськогосподарської, харчової та біотехнологічної продукції; впровадження міжнародних стандартів; моніторинг, прогнозування та моделювання сталого розвитку екосистем; інформаційно-консультаційне задоволення потреб населення і сільськогосподарських товаровиробників.

- дослідницька діяльність: забезпечення інтеграції навчальної науково-інноваційної, науково-дослідної діяльності; утворення на базі університету інноваційних та дослідницьких центрів, експериментальних підприємств з виробництва різної конкурентоспроможної продукції; розширення співпраці з Національною академією наук (НАН), Національною академією аграрних наук (НААН); інтеграція науково-дослідної діяльності з провідними університетами світу (реалізація спільних проектів, проведення конференцій, виставок, симпозіумів, студентських олімпіад, отримання патентів, видання спільних наукових праць (підручників, посібників, монографій тощо).

- міжнародна діяльність: провадження міжнародної діяльності у сфері науки й освіти, посилення інтеграції університету в світовий освітній та науковий простір; участь під час реалізації міжнародних проектів та програм, науково-практичних конференціях, семінарах, виставках; створення з іноземними партнерами спільних наукових, науково-дослідних, навчально-наукових інститутів, центрів, а також інших об'єднань для виконання освітніх та науково-дослідницьких.

Організація освітнього процесу у НУБіП України забезпечується реалізацією Положення про організацію освітнього процесу, мета якого полягає у підготовці компетентних та висококваліфікованих фахівців для аграрної галузі економіки та пов'язаних з нею суміжних галузей та сфер суспільного життя, конкурентоздатних на національному та міжнародному ринках праці.

Права та обов'язки студентів НУБіП України відображені у Правилах внутрішнього розпорядку, Положеннях про студентське самоврядування, Правилах призначення академічних стипендій тощо.

3.2. Організація навчального процесу у НУБіП України

В Україні організація навчального процесу у закладах вищої освіти регламентується законодавчими, нормативно-правовими документами та внутрішньо-університетськими документами. Головним є Закон України „*Про вищу освіту*”, де встановлені основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти. Цим Законом визначені організація та форми навчальної роботи, форми освітнього процесу, основні види навчальних занять у закладах вищої освіти.

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що здійснюється у закладі вищої освіти через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, розвиток і використання знань, умінь тощо у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Здобуття вищої освіти в ННІ ЛіСПГ передбачає успішне виконання студентом відповідної освітньої програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: бакалавр або магістр.

Здобуття освіти в НУБіП України має такі форми освіти денна, заочна, дистанційна.

За формами організації освітній процес у НУБіП України здійснюється шляхом проведення: навчальних занять, самостійної роботи, практичної підготовки, контрольних заходів.

Практична підготовка осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях або у структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку.

Основні види навчальних занять під час здобуття освіти є: лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація.

Лекція – основна форма проведення навчальних занять, що має за мету засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекція є основною формою навчального процесу у закладах вищої освіти. Метою лекції є розкрити основні положення теми, досягнення науки, виявити невирішені проблеми, зробити узагальнення, дати рекомендації щодо використання основних висновків за темами на практичних заняттях.

Лабораторне заняття – це форма навчального заняття, під час якого студент під керівництвом викладача, особисто проводить натурні або імітаційні дослідження, експерименти з метою практичного підтвердження теоретичних положень певної науки або дисципліни. Під час лабораторного заняття студент набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, вимірювальною апаратурою, обчислювальною технікою, методикою експериментальних досліджень у конкретній галузі.

Лабораторні заняття проводяться в обладнаних навчальних лабораторіях із використанням приладів (устаткування, апаратури, техніки), пристосованих до умов навчального процесу. За необхідності лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, на навчальній практиці).

Практичні заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач пояснює студентам окремі теоретичні положення навчальної дисципліни, формує вміння і навички їхнього застосування на практиці шляхом виконання студентом індивідуальних завдань.

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, при якому викладач організовує дискусію навколо конкретних тем. Студенти готують тези або реферати для виступів на семінарському занятті.

Консультація – це форма навчального заняття, на якому студент отримує відповіді або пояснення від викладача.

Індивідуальна робота студента є формою організації навчального процесу, яка передбачає індивідуально-спрямований розвиток здібностей студентів, їх науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Важливою формою організації навчання є **індивідуальні завдання**. Метою їх є поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання та застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання можуть бути у

вигляді рефератів, розрахунково-графічних, розрахункових, аналітичних, контрольних робіт, у тому числі курсові роботи або проекти, дипломні роботи або проекти тощо. Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно під керівництвом викладачів.

Виконання вище зазначених робіт оцінюються викладачем та враховуються при виставленні семестрової підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Курсові проекти або роботи виконуються з метою поглиблення, узагальнення знань і закріплення, які одержали студенти за період навчання. Задачі, поставлені у курсових проектах або роботах передбачають застосування знань до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Захист курсового проекту (роботи) проводиться перед комісією у складі двох викладачів кафедри та керівника курсового проекту (роботи). Захист курсового проекту (роботи) оцінюються за чотирибальною шкалою: „відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”.

Відповідно до "**Положення про екзамени та заліки в Національному університеті біоресурсів і природокористування України**" семестровий контроль проводиться у формі екзамену або заліку з конкретної навчальної дисципліни.

Екзаменаційна сесія – це період підведення підсумків навчальної роботи студентів протягом семестру. Тривалість та терміни проведення іспитів та заліків екзаменаційної сесії визначаються навчальним планом та окремим розкладом. Перед кожним екзаменом обов'язково має проводитися консультація. У зв'язку з поважними причинами (хвороба, сімейні обставини, відрядження тощо), які підтверджені документально можуть бути визначені індивідуальні терміни складання екзаменів. Існує форма навчання за індивідуальним графіком, в такому випадку студенти можуть скласти екзамени та заліки поза екзаменаційною сесією.

Екзамени проводяться з метою оцінки знань студентів з конкретних навчальних дисциплін, їхнього вміння використовувати знання для вирішення практичних завдань професійного спрямування.

Семестровий залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з конкретної дисципліни. Заліки проводяться як контрольний захід

протягом залікового тижня. Складання заліків закінчується до початку екзаменаційної сесії.

Диференційовані заліки проводяться на підставі оцінювання знань студента з конкретних дисциплін.

Дипломні проекти (роботи) виконуються на завершальному етапі навчання студентів у закладі вищої освіти і передбачають:

- аналіз, систематизацію та закріплення теоретичних і практичних знань, застосування їх при використанні конкретних наукових, технічних, виробничих та інших завдань;

- розвиток навичок самостійної роботи, оволодіння методиками досліджень та постановки експериментів, пов'язаних з темою дипломного проекту (роботи).

Результати складання екзаменів, диференційованих заліків, дипломних проектів (робіт) оцінюються за чотирибальною шкалою („відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”), заліків – за двобальною шкалою („зараховано”, „не зараховано”) і вносяться в екзаменаційну відомість та залікову книжку студента.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену або заліку з конкретної навчальної дисципліни згідно з Положенням про екзамени та заліки в НУБіП України. З метою удосконалення системи контролю якості знань студентів, сприяння формуванню системних і систематичних знань, підвищення об'єктивності оцінювання знань у НУБіП України використовується рейтингова форма контролю. Протягом навчального семестру знання студентів оцінюються через поточний, модульний та семестровий (підсумковий) контроль, результати яких враховуються під час виставлення підсумкової оцінки.

Рейтинг студента із засвоєння навчальної дисципліни складається з рейтингу з навчальної роботи – 70 балів і рейтингу з атестації – 30 балів. Для допуску до атестації студент має набрати не менше 60 балів з кожного змістового модуля, загалом – не менше, ніж 42 бали з навчальної роботи. В кінцевому результаті рейтингове оцінювання знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Викладач ставить „відмінно” коли сума балів з навчальної роботи та атестації становить від 90 до 100, „добре” – від 74 до 89, „задовільно” – від 60 до 73, та „незадовільно” – від 0 до 59.

Рейтингове оцінювання знань студентів не скасовує традиційну систему оцінювання, а існує поряд із нею. Воно робить

систему оцінювання більш об'єктивною та сприяє систематичній, ініціативній самостійній роботі студентів, забезпечує здорову конкуренцію між студентами у навчанні, сприяє виявленню та розвитку творчих здібностей студентів.

При складанні іспиту та заліку студенти повинні мати при собі студентський квиток та залікову книжку. У заліковій книжці має бути відмітка про переведення на поточний курс.

Студенти, які одержали під час сесії більше двох незадовільних оцінок, повинні бути відраховані з університету. Студентам, які одержали під час сесії до двох незадовільних оцінок, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість до початку наступного семестру. Повторне складання екзаменів допускається не більше трьох разів з кожної дисципліни. Перші дві спроби здаються двом науко-педагогічним працівникам, третя – комісії. Студенти, які не з'явилися на екзамени без поважних причин, вважаються такими, які одержали незадовільну оцінку.

3.3. Організація самостійної роботи

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом конкретних дисциплін у час, вільний від обов'язкових занять. Зміст та завдання самостійної роботи студента передбачені навчальною програмою дисципліни. Виконання самостійної роботи можливе з використанням методичних матеріалів, а також завдяки вказівкам викладача. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, оцінюється та враховується при підсумковому контролі.

Обліковими одиницями навчального часу студента у закладі вищої освіти є академічна година, навчальний день, тиждень, семестр, курс, рік.

Академічна година – це мінімальна облікова одиниця навчального часу. Тривалість академічної години складає сорок хвилин. Дві академічні години у закладах вищої освіти утворюють пару академічних годин.

Навчальний день – це складова частина навчального часу студента, що має становити не більше дев'яти академічних годин.

Навчальний тиждень – це складова частина навчального часу студента, що має становити не більше 54 академічних годин.

Навчальний семестр – це складова частина навчального часу студента, що закінчується семестровим контролем у вигляді іспитів або заліків. Тривалість навчального семестру визначається навчальним планом.

Навчальний курс – це завершений період навчання студента протягом навчального року. Тривалість перебування студента на навчальному курсі включає період навчальних семестрів, підсумкового контролю та канікул. Початок та закінчення навчання студента на певному курсі оформлюється відповідними (перевідними) наказами ректора.

Навчальний рік триває дванадцять місяців та починається з першого вересня і для студентів складається з навчальних днів, днів проведення модульних контрольних, екзаменаційних сесій, вихідних, святкових і канікулярних днів.

3.4. Бібліотечні каталоги як засоби пошуку необхідної літератури

Інформатизація суспільства суттєво змінює обриси бібліотек. Сучасна бібліотека закладу вищої освіти є складним соціально комунікаційним комплексом з реалізації інформаційної продукції і послуг. Бібліотека, як інформаційно-діловий центр закладу вищої освіти забезпечує доступ до знань у процесі освіти. Достатнє інформаційне забезпечення сприяє процесу освіти і самоосвіти, стимулює процес отримання знань. Низький рівень інформаційного забезпечення створює перешкоди на шляху до знань. В такому випадку студент змушений витратити більше часу на пошук необхідної інформації. Важливу роль в бібліотеці відіграє її довідково-бібліографічний апарат. Функціональним призначенням довідково-бібліографічного апарату є ознайомлення з фондами бібліотеки, наданням допомоги у пошуку первинної інформації. Повноцінний, науково організований довідково-бібліографічний апарат служить універсальним ключем до знань, сконцентрованих у книгах. Головною складовою довідково-бібліографічного апарату є система бібліотечних каталогів.

Зорієнтуватися в бібліотечному фонді читачеві допоможе система каталогів і картотек, які є путівником у фондах бібліотеки.

Кожен каталог має своє цільове призначення, яке дозволяє віднайти необхідну інформацію відповідно до запиту читача. Каталоги та картотеки містять каталожні картки, в яких розміщені основні дані про кожний наявний документ в бібліотеці.

Каталоги та картотеки бібліотеки розрізняються за охопленням фонду, видами документів, призначенням, способом групування, а також формою представлення інформації.

Традиційні бібліотечні карткові каталоги залишаються надійним достовірним джерелом структурованої бібліографічної інформації, а також займають належне місце в інформаційно-пошуковому апараті будь якої бібліотеки.

Система каталогів і картотек – це сукупність планомірно організованих, взаємопов'язаних бібліотечних каталогів, бібліографічних картотек, які доповнюють одне одного, розкриваючи склад фондів бібліотеки.

Під бібліотечним каталогом розуміють сукупність розміщених за правилами бібліографічних записів документів, які розкривають склад та зміст фонду бібліотеки чи інформаційного центру. Каталоги складаються з карток, які містять відомості про книги, журнали, дисертації, автореферати, стандарти, а також інші друковані матеріали. Каталоги поділяють залежно від способу групування на алфавітний, систематичний, предметний, а також електронний.

Найпоширенішим у бібліотеках є **алфавітний каталог**, в якому бібліографічні записи розташовуються в алфавітному порядку прізвищ авторів (при колективних авторах – за першим автором), найменувань чи заголовків документів.

За допомогою алфавітного каталогу користувач знаючи автора чи назву книги може дізнатися чи є у бібліотеці книга, які твори певного автора є в наявності у бібліотеці, уточнити рік видання книги, видавництво, її обсяг, одержати інші відомості тощо. Для знаходження книг в абетковому каталозі використовують такі правила пошуку: якщо книга має одного автора, її шукають по прізвищу автора; книгу, написану двома або трьома авторами – за прізвищем першого автора; книги, написана чотирма і більше авторами шукають за назвою книги. Законодавчі, нормативно-правові, офіційно-документальні матеріали, а також видання установ та організацій варто шукати в абетковому порядку за

найменуванням організації, яка їх видала. Книги або документи, які не мають авторів необхідно шукати за абеткою їх назви.

У **систематичному каталозі** бібліографічні записи розташовуються за галузями знань відповідно до певної системи бібліотечно-бібліографічної класифікації.

В систематичному каталозі матеріал розташовується в послідовності „від загального до часткового”. Пошук літератури у систематичному каталозі є багатоступінчастим: спочатку потрібно знайти галузь знань, потім спеціалізацію, а згодом саме джерело. Систематичний каталог допомагає при:

- підборі літератури з певного питання, теми, галузі знань;
- пошуку книги, у випадку коли невідомі точний заголовок або прізвище автора.

Предметний каталог – це один з видів інформаційно-пошукових систем, які призначені для зберігання та пошуку інформації. У предметному каталозі бібліографічні записи розташовуються за абеткою предметних рубрик.

Останнім часом найбільш затребуваним є **електронний каталог**, який вміщує бібліографічні записи на всі книги, документи, періодичні видання і статті, літературу, яка видана іншими мовами, на різних носіях інформації та за різні хронологічні періоди. Пошук в електронному каталозі ведеться за такими ознаками: прізвищем автора, назвою книги чи видання, роком видання, ключовими словами, іншими ознаками.

Електронний каталог може забезпечити доступ до ресурсів каталогу не лише користувачам даної бібліотеки, але й віддаленим клієнтам завдяки інтернет зв'язку.

Бібліографічні описи розташовані в систематичному каталозі відповідно до прийнятої системи класифікації. Бібліотеки закладів вищої освіти застосовують універсальну десяткову класифікацію (УДК) для розділів природничих та технічних наук, а таблиці бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) для розділів суспільних наук.

Універсальна десяткова класифікація (УДК) – це бібліотечна класифікація документів, яка широко використовується в усьому світі. Метою УДК є систематизація творів науки, літератури і мистецтва, періодичних видань, різних видів законодавчих, нормативно-правових та інших документів задля організації картотек.

Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) – це бібліотечна класифікація документів, яка заснована на системі таблиць ідентифікаторів.

Видання – це документ, що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням чи іншим способом та містить інформацію, призначену для поширення. Юридична особа, яка здійснює підготовку і випуск видання називається **видавцем**.

Відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види, терміни та визначення». Усі видання класифікують за наступними ознаками:

- за цільовим призначенням;
- за обсягом;
- за аналітико-синтетичним переробленням інформації;
- за періодичністю;
- за інформаційними знаками;
- за структурою;
- за матеріальною конструкцією;
- за інформаційними ознаками;
- за складом основного тексту;
- за статусом;
- за видами періодичних і продовжуваних видань.

Розрізняють такі види видань за цільовим призначенням: літературно-художнє, офіційне, наукове, довідкове, науково-популярне, науково-виробниче, рекламне, виробничо-практичне, нормативно виробничо-практичне (в тому числі для аматорів), навчальне, громадсько-політичне.

Під **літературно-художнім виданням** розуміють твір художньої літератури.

Офіційне видання, тобто видання матеріалів інформаційного, нормативного або ж директивного характеру, яке публікується від імені державних органів влади, відомств, установ, громадських організацій.

У **наукових виданнях** публікують результати теоретичних і (або) експериментальних досліджень, підготовлених науковцями в результаті досліджень.

Довідкове видання – перелік коротких відомостей наукового характеру, що розміщені у зручному для їх швидкого пошуку порядку та не призначене для суцільного читання.

Науково-популярне видання – це видання відомостей теоретичних та (або) експериментальних досліджень у галузі науки, культури, техніки, які викладені у зрозумілій для читачів-нефахівців формі.

Науково-виробниче видання – це видання відомостей результатів теоретичних та (або) експериментальних досліджень, конкретних рекомендацій щодо їхнього впровадження у виробництво.

Рекламне видання – це сукупність відомостей щодо виробів, послуг, культурно-історичних об'єктів, заходів, в тому числі творчих колективів тощо, у формі, що привертає увагу та сприяє реалізації товарів, послуг, запрошує до відвідування.

Під виробничо-практичним виданням – розуміють відомості з технології, техніки й організації конкретного виробництва, призначене фахівцям відповідної кваліфікації.

Виробничо-практичне видання для аматорів – це видання відомостей з технології, техніки й організації певного виробництва, окремих його галузей, викладених у формі, зрозумілій читачам-нефахівцям.

Нормативне виробничо-практичне видання включає норми, правила і вимоги з певних сфер виробничо-практичної діяльності.

Навчальне видання – це систематизовані відомості наукового чи прикладного характеру, викладені у зручній для вивчення, а також викладання формі.

Під громадсько-політичним виданням розуміють твори громадсько-політичної тематики.

У виданнях для організації дозвілля популярно викладені загальнодоступні відомості щодо організації дозвілля різних видів захоплень.

Класифікаційна характеристика видань за складом основного тексту виокремлює моновидання та збірник.

Моновидання містить один твір, а збірник – ряд творів.

Класифікаційна характеристика видань за періодичністю виходу включає неперіодичні, серіальні та періодичні видання.

Неперіодичне видання – це видання, що виходить одноразово, а продовження якого непередбачене.

Серіальне видання виходить протягом часу, тривалість якого заздалегідь не визначена, нумерованими чи датованими випусками (томами) з постійною спільною назвою.

Періодичне видання, тобто таке, що виходить через певні проміжки часу, має заздалегідь визначену щорічну кількість, назву, нумерацію, однотипово оформлені випуски, що не повторюються за змістом.

Продовжуване видання виходить через невизначені проміжки часу, в міру накопичення (надходження) матеріалу, нумерованими та (або) датованими випусками, за змістом неповторюваними, оформлені однотипово та мають спільну назву.

3.5. Оформлення та редакція тексту

Реферат (від латинського *refero* – доповідати, повідомляти, переказувати) – стислий вигляд у письмовій формі змісту певного питання, наукової проблеми, первинного наукового документу, наукове, аналітичне дослідження актуальних напрямів розвитку сучасної освіти, методики викладання, інноваційних педагогічних технологій, засноване на огляді відповідних джерел.

Як правило реферат має науково-інформаційне призначення. Його мета – передати зміст роботи, факти, ідеї, концепції, думки. Розгорнутий реферат у багатьох випадках позбавляє від необхідності звертатися безпосередньо до першоджерела. За кількістю охоплених джерел реферати можуть бути монографічні (одноджерельні) і зведені (багатоджерельні, оглядові).

Є багато видів рефератів. Основними критеріями класифікації наукових рефератів є тематика, спрямування та цільове призначення. Згідно вказаних критеріїв виділяються такі види наукових рефератів: тематичний (оглядовий), методичний, інформаційний, біографічний, полемічний, бібліографічний та ін.

Реферат має відповідати певним вимогам, зокрема: повнота, об'єктивність, змістовність, стислість, зрозумілість. Реферат має передати позицію автора, однак, має бути лаконічним, не подавати зайвої інформації, загальновідомих положень.

Структура реферату:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;

- висновки;
- список використаних джерел (перелік посилань);
- додатки (за необхідності).

Титульний аркуш реферату необхідно оформити за загальноприйнятою формою – зверху сторінки вказати назву навчального закладу, в якому виконується робота; назву кафедри; у середній частині сторінки великими літерами написати слово „Реферат”, нижче вказати повну назву теми роботи; прізвище виконавця, курс, групу; прізвище, ініціали, вчене звання викладача; внизу сторінки вказати місто і рік написання.

Зміст – сторінка роботи, яка містить назву та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів; заголовки змісту повинні точно повторювати заголовки в тексті й розміщуються один під одним.

Перелік умовних скорочень та позначень наводиться у випадку, коли в рефераті вжито специфічну термінологію, маловідомі скорочення, нові символи, позначення або вони використовуються більше трьох разів.

Вступ – розкриває сутність і стан досліджуваного питання, його значимість, обґрунтовується актуальність теми, необхідність проведення дослідження.

Основна частина – це викладення проаналізованого і систематизованого матеріалу відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Кожен розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ окрему частину цього питання. Викладаючи суть роботи, особливу увагу приділяють новизні у ній.

Висновки і пропозиції – підсумок проведеної роботи, подаються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій, які відповідають поставленим завданням; відмічаються не лише позитивні сторони та недоліки, а також і конкретні рекомендації щодо їх усунення.

Список використаних джерел інформації – відображає обсяг використаних джерел та ступінь вивчення досліджуваної теми; містить бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Список використаних джерел інформації має бути оформлений відповідно до державного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Додатки – не є обов'язковим елементом і не входять до основного обсягу роботи, однак підвищують рівень довіри до результатів роботи, свідчать про їхню достовірність; містять допоміжний матеріал у вигляді допоміжних таблиць, схем, графіків, карт, ілюстрованого матеріалу та ін.

Інформаційний реферат найповніше розкриває зміст документа, передає важливі фактичні та теоретичні відомості. Інформативність реферату досягається внаслідок скороченого викладення змісту першоджерела. У такому рефераті має бути вказано предмет дослідження та мету роботи, вміщено дані про метод і умови дослідження, висвітлено результати та пропозиції автора щодо їх застосування, наведено основні характеристики нових технологічних процесів, технічних виробів, нову інформацію про відомі явища, предмети та ін. Послідовність викладу матеріалу виступає як головна вимога, що висувається до такого реферату. Інформаційний реферат може виконувати весь комплекс притаманних рефератам функцій.

Інформаційний реферат має таку структуру:

- титульна сторінка;
- назва статті;
- актуальність проблеми, що розглядається у публікації (важливість, значимість наукового дослідження);
- мета статті (головна ідея даної публікації, яка доповнює або поглиблює вже відомі факти);
- завдання, поставлені автором для досягнення мети (конкретизована мета наукової статті);
- матеріали та методи досліджень (зазначаються способи досягнення поставленої мети);
- результати досліджень автора (надається виклад основних кількісних результатів дослідження, аргументується їх достовірність);
- висновки та пропозиції виробництву (коротке формулювання результатів, отриманих автором у процесі дослідження, узагальнення рекомендації, які витікають з нього);
- список використаних джерел інформації.

Об'єктами інформаційного реферування є наукові статті, описи винаходів, монографії, інші наукові праці. Найпершою періодичною літературою, що висвітлювала лісівничі знання був „Лесной журнал”, заснований у 1836 році. Протягом 20-х років

XX ст. популярним серед лісівників України став журнал „Український лісовод”. У зв’язку з бурхливим розвитком лісової та деревообробної промисловості з 30-х років. XX ст. з’явилися періодичні видання: „Лесное хозяйство”, „Лесоведение”, „Лесной журнал”.

Нині серед видань наукової та науково-популярної періодичної літератури з лісового, мисливського господарства, а також деревообробної промисловості є такі: „Лісовий і мисливський журнал”, „Охота и охотничье хозяйство”, „Охота и рыбалка XXI век”, „Охотник”, „Деревообработчик”, „Деревообрабатывающая промышленность”. Періодичні видання з екології та охорони природи: „Український ботанічний журнал”, „Екологія”, „Екологічний вісник”, „Рідна природа”, „Жива Україна”.

З сучасними науковими розробками та тенденціями у сфері лісового та садово-паркового господарства можна ознайомитись у науковому віснику Національного університету біоресурсів і природокористування України серія „Лісівництво і декоративне садівництво”, електронному науковому віснику „Лісове і садово-паркове господарство”, журналі „Ukrainian Journal of Forest and Wood Science”; виданні „Науковий вісник НЛТУ України” Національного лісотехнічного університету України; збірниках наукових праць УкрНДІЛГА „Лісівництво і агролісомеліорація”.

3.6. Академічна доброчесність

Одним із завдань Закону України „Про освіту” є удосконалення правових механізмів щодо реалізації конституційного права громадян на доступ до якісної освіти.

Стаття 42 Закону (Розділу V „Забезпечення якості освіти”) присвячена академічній доброчесності.

Під академічною доброчесністю розуміють сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання.

Академічна доброчесність здобувачів освіти полягає у:

- самостійному виконанні навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посиланні на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, відомостей;

- дотриманні норм законодавства про авторське право тощо;
- наданні достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень й джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності може бути таких видів:

- академічний плагіат, тобто часткове чи повне оприлюднення наукових результатів інших авторів в якості результатів власного дослідження без зазначення авторства;

- самоплагіат, що передбачає часткове або повне оприлюднення власних раніше опублікованих наукових результатів в якості нових наукових результатів;

- фабрикація, тобто вигадкування даних (фактів), які використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях;

- фальсифікація, що полягає у свідомій зміні чи модифікації вже існуючих даних під час освітнього процесу або наукових досліджень;

- списування, тобто виконання письмових робіт під час оцінювання результатів навчання із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання;

- обман – це надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої чи іншої діяльності (формами обману є академічний плагіат та самоплагіат, фабрикація та фальсифікація, списування);

- хабарництво, що полягає у наданні, отриманні або пропозиція учасником освітнього процесу коштів, майна, пільг, послуг тощо з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- вплив на педагогічного працівника у будь-якій формі (прохання, вказівка, умовляння, погроза, примушування) з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

При порушенні академічної доброчесності здобувач освіти може бути притягнений до відповідальності:

- повторне оцінювання (написання контрольної роботи, іспиту, заліку тощо);

- повторне проходження певного компонента освітньої програми;

- відрахування із закладу вищої освіти;

- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення пільг з оплати за навчання.

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти опосередковано передбачає:

1. Повагу честі та гідності інших осіб, навіть тоді, коли їх погляди відрізняються від ваших.

2. Відповідальність під час виконання своїх обов'язків, зокрема, вчасно та добросовісно виконувати завдання, передбачені навчальними планами.

3. Ініціативність та активність під час самостійної роботи, використання методичних посібників, рекомендацій викладачів, опрацювання нової літератури, використання усіх можливостей для отримання необхідних знань.

4. Ефективність у навчальній (науковій) роботі з розподіленням часу на пошук і вивчення матеріалів, необхідних для отримання якісної освіти.

5. Ґрунтовність у підготовці до різних форм контролю, атестації.

6. Використання в дослідницькій або науковій діяльності лише перевірених та достовірних джерел інформації, робити посилання на них.

7. Подачу на оцінювання лише самостійно виконану роботу, не запозичену чи перероблену з іншої, що була виконана третіми особами.

3.7. Вимоги до оформлення реферату

Текстова частина реферату має бути набрана за допомогою комп'ютера та роздрукована на принтері. Друк здійснюється на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через півтора міжрядкових інтервали (до 30 рядків на сторінці) шрифтом Times New Roman (розмір 14 пт). Розміри полів: верхнє, нижнє і ліве – 20 мм, праве відповідно – 10 мм;. Щільність тексту повинна бути однаковою. Вирівнювання тексту має бути одночасно по лівому та правому полю.

Заголовки структурних частин реферату („ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ”, „ДОДАТКИ”) та розділів друкуються симетрично (по центру) до тексту прописними літерами.

Приклад:

НАУКОВІ ПРАЦІ

АКАДЕМІКА ПЕТРА СТЕПАНОВИЧА ПОГРЕБНЯКА

Кожен заголовок структурної частини реферату слід починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, рисунків, таблиць виконують арабськими цифрами. Нумерація сторінок починається з третьої сторінки. Номера сторінок проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки.

Ілюстрації (фотографії, схеми, графіки, діаграми тощо) і таблиці необхідно подавати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше або на наступній сторінці.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують після номера рисунка. Номер ілюстрації, її назву і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією.

Приклад:

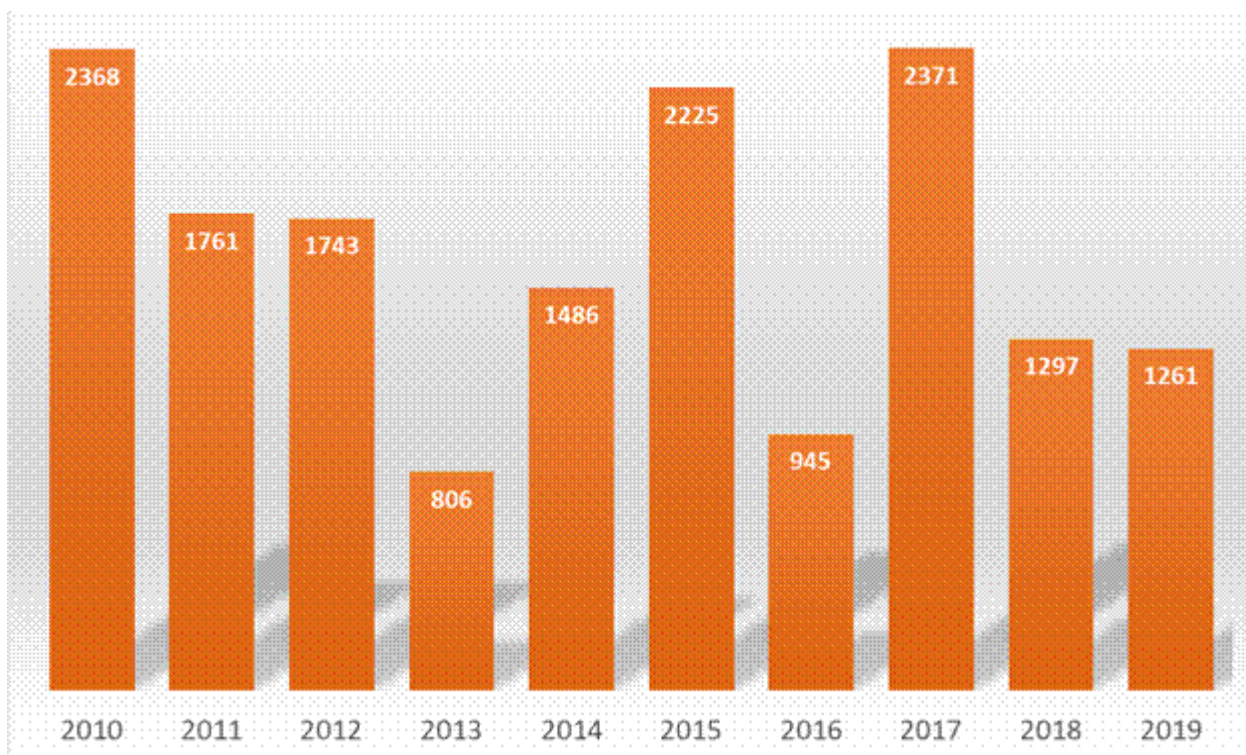

Рис. 1. Динаміка кількості лісових пожеж за період 2010–2019 роки, шт.

Цифровий матеріал подається у формі таблиць, кожна з яких повинна мати змістовний заголовок. У правому верхньому куті над

відповідним заголовком таблиці розміщують напис „Таблиця” із зазначенням її номера.

Приклад:

Таблиця 1

Кліматичні показники району розташування підприємства

№ пп	Назви показників	Одиниця виміру	Значення	Дата
1.	Температура повітря			
	середньорічна	°С	+6,6	
	абсолютно-максимальна	°С	+37,0	липень
	абсолютно-мінімальна	°С	-9,1	січень
2.	Кількість опадів за рік	мм	624	
3.	Тривалість вегетаційного періоду	дні	179	14.04.– 09.10

При перенесенні частини таблиці на наступну сторінку її шапка повторюється. У такому випадку на наступній сторінці у правому верхньому куті пишуть „Продовження табл. ” і зазначають її номер.

Приклад:

Продовження табл. 1

Кліматичні показники району розташування підприємства

№ пп	Назви показників	Одиниця виміру	Значення	Дата
1.				
2.				
3.				

При написанні реферату обов'язково необхідно наводити посилання на джерела інформації, з яких у рефераті використовуються матеріали або окремі результати. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність наведеної інформації та допомагають з'ясувати її зміст, мову тексту, обсяг. Посилання в тексті реферату на джерела слід зазначати порядковим номером з їх переліку у квадратних дужках (наприклад: За даними В. М. Сукачова [1] або „ ... у працях Г.Ф. Морозова [2-7] ... ”).

Додатки оформлюють як продовження реферату, розміщуючи їх у порядку посилань в основному тексті. Кожний додаток починається з нової сторінки. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Ґ, Е, Є, З, И, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Кожний додаток повинен мати змістовний заголовок.

3.8. Правила оформлення списку використаної літератури

Складання списку використаної літератури є важливою обов'язковою частиною навчально-наукової роботи. Передусім, складання списку використаної літератури є вираженням наукової етики та культури наукової праці. Список використаної літератури охоплює документи, використані при написанні наукової роботи та відображає аналітичну роботу автора, дозволяє зробити висновок про ступінь фундаментальності проведеного дослідження. Будь-яка наукова робота має включати список літератури. Оформлення списку використаної літератури має здійснюватися за певними правилами. В Україні діє затверджений Національний стандарт, що відповідає за оформлення бібліографічної інформації в науковій роботі.

У 1 липня 2016 році набув чинності ДСТУ 8302:2015 „Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання”. Зазначений стандарт установлює види посилань, правила та особливості їхнього оформлення у навчально-наукових роботах. Стандарт розроблено фахівцями Книжкової палати України ім. Івана Федорова. Вимоги ДСТУ поширюються на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих виданнях, документах в тому числі на електронних ресурсах. Стандарт мають використовувати автори рукописів, творів, видавці, фахівці редакцій засобів масової інформації, інформаційних центрів тощо. ДСТУ містить інформацію про: види бібліографічних посилань та правила їхнього оформлення; особливості оформлення бібліографічного посилання на літературу з різною кількістю авторів, електронний ресурс; особливості оформлення бібліографічного посилання на архівний документ, стандарти, дисертації та автореферати, періодичну літературу, законодавчі документи.

Приклад оформлення книг.

Один автор: Маурер В. М. Уклін доземний вчителям : історико-біографічні нариси. Київ, 2017. 214 с.

Два автори: Бондар В. С., Телішевський Д. А. Комплексне використання і охорона лісів. Київ : Урожай, 1985. 184 с.

Три автори: Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л. С. Лісівництво : підруч. Київ : Арістей, 2008. 544 с.

Чотири автори: Лісові культури рівнинної частини України / Гордієнко М. І., Бондар А. О., Рибак В. О., Гордієнко Н. М. Київ : Урожай, 2007. 680 с.

П'ять і більше авторів: Вуглець, клімат та землеуправління в Україні: лісовий сектор / А. З. Швиденко та ін. Корсунь-Шевченківський, 2014. 283 с.

Колективний автор: Історичні, правові та природоохоронні аспекти збереження пам'ятних багатовікових дерев : зб матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. / НУБіП України : ТОВ «ЦП «Компринт», 2018. 90 с.

Багатотомне видання: Українська енциклопедія лісівництва : у 2 т. / гол. ред. С. І. Генсірук. Львів : НАН України, 2007. Т 2. 422 с.

За редакцією: Ботаніка : підручник / за ред. Б. Є. Якубенка. Київ : Видавництво Ліра-К. 2018. 429 с.

Автор і перекладач: Одум Ю. Екологія. Пер. с англ. и предисловие проф. В. В. Алпатова. Москва : Просвещение, 1968. 168 с.

Частина видання.

Розділ книги: Яворовський П. П., Сендонін С. Є., Токарева О. В. Лісознавство. Рекреаційне лісівництво : підручник. Київ : Наукова столиця, 2019. 299 с.

Тези доповідей, матеріали конференцій: Сендонін С. Є. Застосування різних способів та інтенсивностей рубок догляду і їх вплив на формування соснових деревостанів. *Виклики XXI століття та їхнє вирішення у лісовому комплексі й довкіллі* : зб. тез доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : ТОВ „ЦП „КОМПРИНТ”, 2015. С. 69–71.

Статті з продовжуючих та періодичних видань: Зібцев С. В. Стан охорони лісів від пожеж в Україні та головні напрямки його покращення. *Науковий вісник Національного аграрного університету. Лісівництво*. 2000. Вип. 25. С. 319–329.

Електронні ресурси.

Книги: Грунтознавство : підручник / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, М. І. Лактіонов та ін. Київ : Вища освіта, 2005. 703 с. URL : <http://www.dneprunnat.dp.ua/document/mm/dd/guntoznavstvo.pdf> (дата звернення: 20.02.2020).

Законодавчі документи: Лісовий кодекс України : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3853-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 20.02.2020).

Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. N 724. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF> (дата звернення: 20.02.2020).

Періодичні видання: Пузріна Н. В. Біолого-екологічні особливості омели білої (*Viscum Album L.*) та її розповсюдженість на листяних деревних рослинах м. Києва. *Лісове і садово-паркове господарство*. 2017. № 12. URL : <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Lis/article/view/8915> (дата звернення: 20.02.2020).

Сторінки з веб-сайтів: Державне агентство лісових ресурсів України: офіційний веб-сайт. URL : <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index> (дата звернення: 20.02.2020).

Інші документи

Стандарти: ДСТУ 4903:2007. Лісокористування рекреаційне. Терміни та визначення. [Чинний від 2007-12-12]. Київ : Держстандарт України, 2010. 44 с. (Національний стандарт України).

Дисертації, автореферати дисертацій: Левченко В. В. Природне насіннєве лісопоновлення у свіжих дібровах північної частини Правобережного Лісостепу: дис. ... кандидата с.-г. наук : 06.03.03 / Національний аграрний університет. Київ, 2006. 193 с.

Токарева О. В. Біоекологічні основи формування лісопаркових ландшафтів (на прикладі лісів зеленої зони м. Києва) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук : 06.03.03. Київ, 2005. 19 с.

3.9. Гігієна розумової праці

Напружена або тривала розумова праця (навчання) супроводжується втомою організму. Це може викликати порушення його діяльності, зниження працездатності. Для попередження таких негативних наслідків слід дотримуватись правил гігієни розумової праці, які відрізняються залежно від виду діяльності, віку людини, умов праці. Кожна людина повинна розумітися на гігієні розумової праці та мати відповідні навички. Під гігієною розумової діяльності розуміють правила, яких потрібно дотримуватись для повноцінної розумової праці.

Розумова діяльність людини безпосередньо впливає з мислення – це найвищої форми відображення реальності та свідомої цілеспрямованої діяльності людини. Розумова діяльність, зокрема, судження, розуміння, формування понять складається з таких розумових операцій як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстракція і конкретизація.

Для розумової діяльності характерні: пам'ять, напруження уваги, значна кількість стресів, малорухомість.

Головною умовою забезпечення високої розумової працездатності є міцне здоров'я, значення якого часто недооцінюють студенти.

Людам з переважанням розумової праці потрібно чередувати розумову працю з заняттями спортом чи просто фізичними вправами. Кожні 45-50 хвилин розумової роботи повинні супроводжуватись 10-15-хвилинними перервами для виконання фізичних вправ.

Гігієнічні вимоги до режиму дня людей, що регулярно займаються розумовою працею або навчаються мають такі положення:

- створення комфортних умов навчання (облаштоване робоче місце, оптимальне освітлення, вологість повітря, температура, фактор голоду і ситості);
- розподіл продуктивного часу праці та режим дня (лягати спати і прокидатися необхідно завжди в один і той самий час);
- дотримуватися режиму харчування (їсти 4 рази на день в один і той самий час);
- чергувати розумову працю з відпочинком;

- під час перерви грати в рухливі ігри, виконувати фізичні вправи.

- 2–3 години на день перебувати на свіжому повітрі (після пар або перед сном).

- суворо додержувати особистої гігієни та здорового способу життя;

- у вихідний день якнайбільше перебувати на свіжому повітрі, більше відпочивати, додержувати режиму харчування і сну;

- під час канікул ходити на прогулянки чи екскурсії;

- попередження і лікування гострих та хронічних захворювань.

Якщо при важкій немеханізованій праці енергетичні затрати можуть досягати 350–400 і більше ккал·год⁻¹, то при розумовій – зазвичай не перевищують 150–200 ккал·год⁻¹. Це не дає підстав вважати розумову працю легкою. Розумова праця також може мати несприятливі наслідки для здоров'я. Нехтування вимогами раціональної організації та гігієни розумової праці створюють серйозні передумови порушень здоров'я, а також працездатності.

З фізіологічної точки зору, особливістю розумової праці є те, що мозок виконує функції не лише координуючого, але основного працюючого органу. В такому випадку значно активізуються аналітичні й синтетичні функції центральної нервової системи, утворюються нові функціональні зв'язки, ускладнюються прийом і переробка інформації, формуються інші умовні рефлекси, зростає напруження пам'яті, уваги, зорового та слухового аналізаторів, відбувається навантаження на них.

Розумова праця має характерні особливості: вона пов'язана з тривалою роботою в закритому приміщенні, сидячим способом роботи. Посилена робота мозку вимагає підвищеного припливу крові до нього, а значить – з підвищенням тону судин мозку, при неправильній організації праці може перейти в патологічне і призвести до стійкого підвищення артеріального тиску. Робота за столом, тим більше при неправильній осанці, призводить до тривалого стискання грудної клітки. Це уповільнює вентиляційну здатність легень та призводить до розвитку хронічної кисневої недостатності. При тривалій сидячій роботі створюються також умови, що призводять до застою крові в органах черевної порожнини і тазу, знижується моторна діяльність кишечника. Це призводить до порушення їх функцій.

Інтенсивна розумова праця неминує призводити до того, що людині доводиться витратити на звичайний обсяг роботи більше енергії, людина допускає помилки і згодом не може продовжувати роботу. При невірній організації розумової праці настає хронічна втома, виснаження нервової системи та розвиток судинного захворювання. В результаті хронічної втоми спостерігається зниження уваги, ослаблення пам'яті, погіршення апетиту, дратівливість чи апатія, розлади сну, головні болі.

Людина, зазвичай, має найбільшу інтенсивність розумових процесів з ранішніх годин і до полудня. До 17 години спостерігається зниження творчої здатності, а з 19 до 21 години – знову зростає, після чого настає спад енергії і виникає потреба повного відпочинку. Приступаючи до роботи, необхідно подбати про те, щоб приміщення було добре провітрене і періодично провітрювалось. Оптимальна температура повітря в приміщенні має бути в межах 18–20 °С. Площа робочого місця має становити 6–8 м² на одну людину.

Важливу роль в організації режиму розумової праці має харчування. Потрібно стежити за тим, щоб їжа була свіжою, різноманітною, багатою білковими речовинами, вітамінами. Ранком варто поснідати щільно. Страви в першій половині дня мають бути більш калорійної, ніж у другій. Необхідно більше споживати сирі овочі, фрукти, горіхи. Не слід зловживати гострими приправами до їжі. Рекомендується дещо обмежувати кількість цукру, оскільки питома вага вуглеводів у харчуванні займає велике місце. Шкідливо читати під час прийому їжі.

Запорука успіху в будь якій роботі – планування свого часу. Часто стомлюються не від того, що багато працюють, а від невміння організувати роботу. Той хто регулярно планує наступний день, може щодня заощадити до 2 годин, а також ефективніше впоратися з важливими справами.

Правила, які допомагають організувати роботу, стійку увагу і високу ефективність та продуктивність творчої роботи:

- чистота і порядок у приміщенні, на робочому місці;
- усунення шуму;
- чисте повітря та оптимальна його температура;
- достатнє (краще природне) місцеве та загальне освітлення;
- наявність під рукою необхідних приладів та матеріалів.

Щоб попередити передчасне погіршення зору не потрібно читати при недостатньому та дуже яскравому освітленні. Негативно впливає на органи зору пряме або відбите сонячне освітлення. Світло електролампочки не повинен сліпити очі: воно повинен падати зверху або ліворуч, щоб книга, зошит не закривалися тінню від голови. Правильне освітлення робочого місця зменшує стомлення зорових центрів і сприяє концентрації уваги на роботі. Книгу або зошит розташовувати на відстані найкращого зору (25 см), уникати читання лежачи. Потрібно давати очам відпочинок після кожної години роботи.

Використання сучасних технологій набагато полегшило життя людей. Завдяки ним ми маємо вільний доступ до різноманітної інформації, можемо покращити процес навчання, отримувати освіту онлайн, використовувати гаджети в якості органайзерів, роблячи помітки чи нагадування щодо навчання, вносити до календаря розклади пар чи домашні завдання. Сучасні технології полегшують комунікацію між викладачами та студентами. За допомогою гаджетів можемо здійснити віртуальну подорож, побувати у різних країнах світу.

Поряд з цим, наші очі отримують щодня велике навантаження. В сучасному світі людина користується електронними пристроями тривалий час, що часто викликає проблеми зі здоров'ям.

Неперервна чи тривала робота за комп'ютером, на планшеті, в смартфоні призводить до:

- потужного навантаження на зір та втоми очей;
- надмірного навантаження на шию;
- нервово-емоційної напруги на фоні зниженої загальної м'язової активності та вимушеного статичного положення в позі сидячи;
- тривалого впливу електромагнітного випромінювання.

Також тривала робота з гаджетами призводить до синдрому „сухого ока”, почервоніння очей, відчуття сухості та „піску” в очах тощо. Недотримання оптимальної дистанції до монітору (оптимально 33 см), недостатність денного світла знижує гостроту зору.

Під час роботи за комп'ютером шийний відділ хребта постійно знаходиться в напрузі, особливо якщо людина сутулиться. Через це погіршується кровопостачання мозку, можуть з'явитися головні болі.

При довгому сидінні біля комп'ютера в людини може порушуватися обмін речовин.

Правила роботи з гаджетами та облаштування робочого місця:

- необхідно обмежувати час, проведений з телефоном, планшетом, ноутбуком або комп'ютером;

- варто відрегулювати висоту столу, стільця (має бути з підлокітниками), підібрати комфортне освітлення;

- монітор має бути в оптимальному світловому режимі (вибрати оптимальну яскравість, контрастність), розташований на відстані 70 см, а його центр трохи нижче рівня очей;

- спину і голову потрібно тримати прямо, руки повинні бути на столі, ноги мають бути розташовані на підлозі або підставці, (не треба підгинати ноги);

- важливо після кожної години роботи за комп'ютером робити 10-хвилинну перерву, під час якої треба зробити гімнастику спини та шиї, вправи на розслаблення для очей.

Особиста гігієна – це основа здорового способу життя та умова ефективної профілактики різних захворювань. Особиста гігієна охоплює принципи збереження і зміцнення здоров'я шляхом дотримання гігієнічних вимог у повсякденному житті.

В епоху науково-технічного прогресу, в результаті негативних наслідків урбанізації, що призводять до хімічних та фізичних забруднень навколишнього середовища, особиста гігієна стає вагомим чинником запобігання багатьох захворювань. До сфери особистої гігієни входять гігієна тіла та порожнини рота, загартування, фізична культура, відсутність шкідливих звичок, гігієна одягу та взуття, гігієна відпочинку і сну тощо. Як свідчать дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, велика частина населення в усіх країнах світу серйозно порушує правила особистої гігієни, зловживає алкогольними напоями, курить, не приділяє належної уваги фізичній культурі, загартуванню, іншим елементам здорового способу життя. Суспільне значення особистої гігієни при недотриманні вимог у повсякденному житті може негативно впливати і на здоров'я інших людей (пасивне куріння, поширення інфекційних захворювань і гельмінтозів).

Запитання для самоперевірки

1. Згідно з якими законодавчими та нормативними документів відбувається навчальний процес у НУБіП України?
2. Які основні види навчальних занять у закладах вищої освіти?
3. За якими формами здійснюється освітній процес у закладах вищої освіти?
4. Які особливості семестрового контролю у НУБіП України?
5. В чому полягає рейтингова система контролю?
6. Яку мінімальну кількість балів необхідно отримати, щоб бути допущеним до іспиту?
7. Що таке реферат?
8. Наведіть стандартну структуру реферату.
9. Які загальні вимоги до оформлення рефератів?
10. Яка мета реферату?
11. Що відображає основна частина реферату? Які складові основної частини реферату?
12. Відповідно до якого документу необхідно оформлювати список використаних джерел інформації?
13. Що розуміють під академічною доброчесністю?
14. Що розуміють під бібліотечними каталогами та яким чином їх поділяють?
15. За якими ознаками класифікують видання?
16. Наведіть види видань за цільовим призначенням.
17. Що розуміють під УДК та ББК?
18. Наведіть облікові одиниці навчального часу студента у закладі вищої освіти.
19. Які видання можуть бути об'єктами наукового реферату?
20. Які основні вимоги гігієни розумової праці?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алов А. К. История института сельского хозяйства и лесоводства в Новой Александрии. Записки Ново-Александрійського інститута сільського господарства і лісоводства. Том 22. Вып. 5. С.-Петербург, 1913. С. 52–56.
2. Антонюк С. І. Лісогосподарський факультет Київського лісогосподарського інституту в повоєнні роки. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 39. 2001. С. 51–54.
3. Асеев Ю. С., Дяченко Б. Д. Украинский зодчий Дмитро Дяченко. Строительство и архитектура, 1990, № 5. С. 22 –24.
4. Байтала В. Д. Лісівничі перехрестя. Харків : Прапор, 2005. 168 с.
5. Бондаренко В. Д. Про витоки та етапи становлення кафедри лісівництва Національного лісотехнічного університету України. *Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість*. Львів : НЛТУ України, 2006. Вип. 30. С. 15–19.
6. Выдающиеся деятели отечественного лесоводства / под ред. Нестерова В. Г. Москва : Гослесбумиздат, 1953. 172 с.
7. Генсірук С. А., Фурдичко О. І., Бондар В. С. Історія лісівництва в Україні. Львів : Світ, 1995. 424 с.
8. Генсірук С. А. Ліси України Київ : Наукова думка, 1992. 408 с.
9. Георгій Лебедев. Видатний представник національного стилю в архітектурі. *Образотворче мистецтво*. 1994. № 1. С. 43–46.
10. Дзядевич Б. М. Лісогосподарський факультет у складі новоствореної Української сільськогосподарської академії. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 46. 2001. С. 20–22.
11. Діденко В. В. Нарис з історії Національного аграрного університету: До 110-річчя від дня заснування. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Аграрна наука, 2008. 232 с.
12. Дубінін Г. В. Лісогосподарський факультет Київського лісогосподарського інституту напередодні Великої вітчизняної війни. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 27. 2000. С. 9–11.
13. Зима И. М., Котов А. И. Лесохозяйственный факультет УСХА к Ленинскому юбилею. *Известия высших учебных заведений. Лесной журнал*. 1970. № 1. С. 59–63.

14. Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. Харків : Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, 2011. 544 с.
15. Лебедев Г. А. Гражданский инженер Д. М. Дяченко. *Строительство и архитектура*. 1971. № 1. С. 30–31.
16. Левон Ф. М. Лісогосподарський факультет Української сільськогосподарської академії у другій половині 50-х років. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 46. 2001. С. 15–19.
17. Маурер В. М., Свириденко В. Є. Лісогосподарський факультет Національного аграрного університету: Сторінки історії. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. 1998. Вип. 8. С. 18–26.
18. Маурер В. М. Уклін доземним вчителям. Київ, 2017. 214 с.
19. Мельничук Д. О., Сердюк А. Г., Рябченко В. І. Національний аграрний університет (1840–2000). Київ : УХЛ-Прес, 1998. 112 с.
20. Отчет о состоянии и деятельности института сельского хозяйства и лесоводства Новой Александрии за 1914 гражданский год. *Записки Ново-Александрийского института сельского хозяйства и лесоводства*. Т. 5. Вып. 1. Петроград, 1916. 156 с.
21. Пилипенко О. І. Лісогосподарський факультет у 60-ті роки. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 52. 2002. С. 11–14.
22. Портной В. М., Свириденко В. Е. Вклад лесохозяйственного факультета УСХА в развитие высшего лесного образования и лесной науки. Повышение продуктивности лесов и защитного лесоразведения. Сборн. научн. тр. УСХА. Киев, 1985. С. 4–20.
23. Портной В. М., Свириденко В. Е. Лесохозяйственный факультет Украинской сельскохозяйственной академии (к 150-летнему юбилею). *Известия высших учебных заведений. Лесной журнал*. 1991. № 2. С. 132–134.
24. Портной В. М., Свириденко В. Є. Кузня лісогосподарських кадрів. До 145-річчя лісогосподарського факультету. Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. №4. 1985. С. 1–41.
25. Пригодницький І. Я. Лісогосподарський факультет у 60-ті роки. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 61. 2003. С. 13–17.

26. Савич Ю. М. Сторінки життя лісогосподарського факультету у передвоєнні роки. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. Вип. 27. 2000. С. 12–14.
27. Свириденко В. Є. Витоки та становлення вищої лісової освіти в Україні. *Науковий вісник НАУ. Лісівництво*. 2000. Вип. 25. С. 31–41.
28. Свириденко В. Є. Кузня лісогосподарських кадрів. Київ : Арістей, 2005. 128 с.
29. Свириденко В. Є. Основи фахової підготовки. Короткий історичний нарис про лісогосподарський факультет Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства для студентів спеціальності 6.130401 – „Лісове господарство”. Київ : НАУ, 2004. 35 с.
30. Свириденко В. Є., Строчинський А. А. Внесок лісогосподарського факультету в справу становлення лісівничої науки України. *Лісівнича наука і освіта: стан та перспективи розвитку : матеріали міжнародної конференції*. Київ : НАУ, 1997. С. 11–15.
31. Українська енциклопедія лісівництва : у 2 т. / гол. ред. Генсірук С. І. Львів : НАН України, 1999. Т 1. 1999. 463 с.
32. Українська енциклопедія лісівництва : у 2 т. / гол. ред. Генсірук С. І. Львів : НАН України, 1999. Т 2. 2007. 422 с.
33. Чепелик В.В. Триумф и трагедия зодчого. *Строительство и архитектура*, 1990, №5. С. 18–19.
34. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн. Київ : КНУБА, 2000. 378 с.
35. Фурсенко И. Д. Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В. В. Докучаева. Очерки истории. Киев : Урожай, 1968. 168 с.
36. Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва. 1816–2006 : нарис / Р. І. Киричок, О. М. Голікова, З. І. Гриценко та ін. Х : ХНАУ, 2006. 367 с.
37. Шевчук Д. Створити єдиний осередок вищої лісогосподарської освіти на Україні. *Український лісовод*. 1928, № 8–9. С. 23–28.

Інтернет джерела

38. Видатні випускники – діячі науки, освіти та виробництва. *Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства* : веб-сайт. URL: <https://nubip.edu.ua/node/1067/11> (дата звернення: 20.02.2020).

39. Державне агентство лісових ресурсів України : веб-сайт. URL: <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index> (дата звернення: 20.02.2020).

40. Жизнеописание выдающихся деятелей лесного хозяйства России. *Лесопитомник лесное* : веб-сайт. URL: <http://www.lesnyk.ru/deyateli.html> (дата звернення: 20.02.2020).

41. История лесоводства. Русские лесоводы. *Русский лес. Полнотекстовая электронная библиотека* : веб-сайт. URL: <http://www.booksite.ru/rusles/20.html> (дата звернення: 20.02.2020).

42. Історія університету. *Національний університет біоресурсів і природокористування України* : веб-сайт. URL: <http://www.nubip.edu.ua/about/history> (дата звернення: 20.02.2020).

43. Положення про екзамени та заліки у Національному університеті біоресурсів і природокористування України : наказ ректора НУБіП України від 27.12.2019 р. № 5. URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/polozh_ekzameni_zaliki_2020_dlya_saytu.pdf (дата звернення: 20.02.2020).

44. Положення про організацію освітнього процесу в національному університеті біоресурсів і природокористування України : наказ ректора НУБіП України від 27.03.2015 р. № 7. URL : http://nubip.edu.ua/sites/default/files/u34/Pro_organization_navch_process%2B.pdf (дата звернення: 20.02.2020).

45. Положення про студентське самоврядування : затверджено конференцією студентів університету. URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u142/polozhennya_pro_so_nubip_ukrayini.pdf (дата звернення: 20.02.2020).

46. Положення про підготовку і захист магістерської роботи у національному університеті біоресурсів і природокористування України : наказ ректора НУБіП України від 17.06.2016 р. № 629. URL:

https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u125/8570_polozhennya_pro_napisannya_mag_roboti_06.pdf (дата звернення: 20.02.2020).

47. Правила внутрішнього розпорядку Національного аграрного університету : затверджено ректором НУБіП України від 20.02.2015 р. № 1. URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u18/pravila_rozporядku.pdf (дата звернення: 20.02.2020).

48. Про вищу освіту : Закон України 18 бер. 2020 р. № 1557. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.02.2020).

49. Про затвердження Правил охорони праці для працівників лісового господарства та лісової промисловості. Державний комітет України з нагляду за охороною праці. Наказ затверджений 27.11.2007 № z1084-05. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1084-05> (дата звернення: 20.02.2020).

50. Статут Національного університету біоресурсів і природокористування України. *Офіційні документи*. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u18/statut_nubip_ukrayini.pdf (дата звернення: 20.02.2020).

51. WWF : веб-сайт. URL: https://wwf.ua/our_work/forests/ (дата звернення: 20.02.2020).

ДОДАТКИ

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЕКЗАМЕНИ ТА ЗАЛІКИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

1. Загальні питання

1.1. Це положення є обов'язковим для всіх учасників освітнього процесу: науково-педагогічних (педагогічних) працівників, працівників навчальнонаукових інститутів, деканатів факультетів, навчального відділу, здобувачів вищої освіти Національного університету біоресурсів і природокористування України (далі – Університет).

1.2. Здобувачі вищої освіти повинні виконувати графік освітнього процесу згідно з робочим навчальним планом спеціальності та обраною формою навчання (денна, заочна, дистанційна) і набувати знання систематично протягом усього навчального семестру (року, терміну навчання в Університеті).

1.3. Згідно із Законом України „Про вищу освіту” лекційні, лабораторні, практичні та семінарські заняття відносяться до навчальних занять, відвідування яких є обов'язковим для здобувачів вищої освіти.

1.4. Ректор Університету має право надавати можливість здобувачам вищої освіти, які досягли значних успіхів у навчанні, працювати за індивідуальними навчальними планами, а за наявності у окремих здобувачів вищої освіти поважних підстав – за індивідуальними графіками навчання протягом семестру.

1.5. Здобувачам вищої освіти, які направлені Університетом на навчання в зарубіжні країни, можуть бути встановлені на поточний навчальний семестр (рік) індивідуальні графіки освітнього процесу та індивідуальні навчальні плани. Якщо термін навчання направлених у зарубіжні країни перевищує один семестр, таким особам відповідно до Закону України „Про вищу освіту” можуть надаватися перерви у навчанні.

1.6. Здобувачам вищої освіти, які навчалися у зарубіжних університетах, може надаватись дозвіл на навчання за індивідуальними планами із зарахуванням оцінок з дисциплін, що вивчені ними в зазначених університетах, якщо ці дисципліни

відповідають (за змістом і обсягом) переліку дисциплін з навчального плану, обраної в Університеті спеціальності.

1.7. Здобувачі вищої освіти денної та заочної (дистанційної) форм навчання набувають знання як під час навчальних занять, навчальних і виробничих практик, так і самостійно.

2. Види та форми контролю знань здобувачів вищої освіти

2.1. Видами контролю знань здобувачів вищої освіти є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації.

2.2. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

2.3. Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу кожного змістового модуля. Навчальний матеріал дисциплін, які викладаються протягом одного семестру – осіннього чи весняного, поділяється лекторами *на два-три змістові модулі*.

2.4. Проміжна атестація має визначити рівень знань здобувачів вищої освіти з програмного матеріалу змістового модуля (рейтингова оцінка із змістового модуля), отриманих під час усіх видів занять і самостійної роботи.

2.5. Форми та методи проведення проміжної атестації, засвоєння програмного матеріалу змістового модуля розробляються лектором дисципліни і затверджується відповідною кафедрою у вигляді тестування, письмової контрольної роботи, колоквиуму, результату експерименту, що можна оцінити чисельно, розрахункової чи розрахунково-графічної роботи тощо.

2.6. Засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу змістового модуля вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою.

2.7. Рівень знань здобувачів вищої освіти, здобутих за програмами неформальної освіти (стаття 8 пункт 3 Закону України „Про освіту”), має бути підтверджений відповідними документами (наприклад, вивчення англійської мови – сертифікатами рівня B1 і вище; навчання на курсах BAS (Business Automation Software) – сертифікат САБ (спілки автоматизаторів бізнесу); навчання на

курсах Мережевої академії Cisco – галузевим сертифікатом Cisco; навчання на курсах підготовки оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок – кваліфікаційне свідоцтво та ін.).

2.8. Наявність підтверджуючих документів є підставою для зарахування окремої лабораторної роботи, теми лекційного чи практичного заняття, змістового модуля чи всього навчального матеріалу дисципліни, якщо програма неформальної освіти відповідає робочій програмі дисципліни.

2.9. Рішення про зарахування знань, здобутих за програмами неформальної освіти, приймає лектор дисципліни спільно із завідувачем кафедри.

2.10. Зарахування всього навчального матеріалу дисципліни не звільняє здобувача вищої освіти від складання екзамену з цієї дисципліни.

2.11. Після проведення проміжних атестацій із змістових модулів і визначення їх рейтингових оцінок лектором дисципліни визначається рейтинг здобувача вищої освіти з навчальної роботи R_{HP} (не більше 70 балів) за формулою

$$R_{HP} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} \cdot K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + R^{(n)} \cdot K^{(n)}_{ЗМ})}{K_{дис}} \quad (1)$$

де $R^{(1)}_{ЗМ}, \dots, R^{(n)}_{ЗМ}$ – рейтингові оцінки із змістових модулів за 100-бальною шкалою;

n – кількість змістових модулів;

$K^{(1)}_{ЗМ}, \dots, K^{(n)}_{ЗМ}$ – кількість кредитів Європейської кредитної трансфернонакопичувальної системи (ЄКТС) (або годин), передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;

$K_{дис} = K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + K^{(n)}_{ЗМ}$ – кількість кредитів ЄКТС (або годин), передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі.

Формулу (1) можна спростити, якщо прийняти $K^{(1)}_{ЗМ} = \dots = K^{(n)}_{ЗМ}$. Тоді вона буде мати вигляд

$$R_{HP} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} + R^{(n)}_{ЗМ})}{n} \quad (2)$$

Рейтинг студента (слухача) з навчальної роботи округлюється до цілого числа.

2.12. На рейтинг з навчальної роботи можуть впливати рейтинг з додаткової роботи та рейтинг штрафний.

2.13. Рейтинг з додаткової роботи додається до рейтингу з навчальної і не може перевищувати 20 балів. Він визначається лектором і надається здобувачам вищої освіти рішенням кафедри за виконання робіт, які не передбачені навчальним планом, але сприяють підвищенню рівня їх знань з дисципліни.

Максимальна кількість балів (20) надається здобувачу вищої освіти за:

- отримання диплому I-го ступеню переможця студентської наукової конференції навчально-наукового інституту чи факультету (коледжу) з відповідної дисципліни;

- отримання диплому переможця (I, II чи III місце) II-го етапу Всеукраїнської студентської олімпіади з дисципліни чи спеціальності (напряму підготовки) у поточному навчальному році;

- отримання диплому (I, II чи III ступеню) переможця Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з відповідної дисципліни у поточному навчальному році;

- авторство (співавторство) у поданій заявці на винахід чи отриманому патенті України з відповідної дисципліни;

- авторство (співавторство) у виданій науковій статті з відповідної дисципліни;

- виготовлення особисто навчального стенду, макету, пристрою, приладу; розробка комп'ютерної програми (за умови, що зазначене використовується в освітньому процесі при викладанні відповідної дисципліни).

2.14. Рейтинг штрафний не перевищує 5 балів і віднімається від рейтингу з навчальної роботи. Він визначається лектором і вводиться рішенням кафедри для здобувачів вищої освіти, які невчасно засвоїли матеріали змістових модулів, не дотримувалися графіка роботи, пропускали заняття тощо.

2.15. Підсумкова атестація включає семестрову та державну атестацію здобувачів вищої освіти.

2.16. Семестрова атестація проводиться у формах семестрового екзамену або семестрового заліку з конкретної навчальної дисципліни.

2.17. Семестровий екзамен (далі – екзамен) – це форма підсумкової атестації засвоєння здобувачем вищої освіти теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни за семестр.

2.18. Семестровий залік (далі – залік) – це форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння здобувачем вищої освіти теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр.

2.19. Диференційований залік – це форма атестації, що дозволяє оцінити виконання та засвоєння здобувачем вищої освіти програми виробничої практики, підготовки та захисту курсової роботи (проекту).

2.20. Здобувачі вищої освіти зобов'язані складати екзамени і заліки відповідно до вимог робочого навчального плану у терміни, передбачені графіком освітнього процесу. Зміст екзаменів і заліків визначається робочими навчальними програмами дисциплін.

3. Порядок допуску здобувачів вищої освіти до екзаменаційних сесій

3.1. Здобувачі вищої освіти *денної форми навчання* допускаються до екзаменаційної сесії, якщо вони виконали всі вимоги робочого навчального плану на поточний семестр.

3.2. У разі не виконання зазначеної у пункті 3.1 умови, здобувачі вищої освіти не допускається до екзаменаційної сесії. В екзаменаційній відомості проти прізвищ здобувачі вищої освіти, які не допущені до сесії, декан факультету (директор ННІ, керівник іншого структурного підрозділу) робить запис „Не допущений” і ставить свій підпис.

3.3. Здобувач вищої освіти допускається до складання екзамену або заліку з дисципліни, якщо з цієї дисципліни ним повністю виконані всі види робіт, передбачені робочим навчальним планом та робочою навчальною програмою, а *його рейтинг з навчальної роботи з цієї дисципліни становить б не менше, ніж 42 бали (60 балів $\times 0,7 = 42$ бали).*

3.4. Здобувачі вищої освіти, які в поточному семестрі мали пропуски занять і до початку екзаменаційної сесії не засвоїли матеріал пропущених тем і розділів змістових модулів навчальних дисциплін на додаткових заняттях (мають рейтинг з навчальної роботи менше, ніж 42 бали), **до семестрової атестації з відповідної дисципліни не допускаються.**

У відомості проти прізвищ здобувачі вищої освіти, які не допущені до екзамену (заліку), лектор дисципліни робить запис „Не допущений” і ставить свій підпис.

У разі виникнення спірних питань щодо не допуску здобувачів вищої освіти до семестрової атестації, вони вирішуються лектором дисципліни спільно із завідувачем відповідної кафедри.

3.5. Здобувачі вищої освіти **заочної форми навчання** допускаються до екзаменаційної сесії, якщо вони не мають академічної заборгованості за попередній семестр та своєчасно виконали завдання із самостійної роботи з навчальних дисциплін, що виносяться на поточну екзаменаційну сесію.

3.6. Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання, які допущені до екзаменаційної сесії, деканатами факультетів (дирекцією ННІ, керівництвом інших структурних підрозділів) видаються довідки-виклики встановленого зразка.

3.7. Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання, які не виконали вимог навчального плану і не мають права на додаткову оплачувану відпустку, можуть прибути на екзаменаційну сесію для ліквідації академічної заборгованості самостійно.

3.8. Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання допускаються до складання екзаменів (заліків), якщо вони успішно засвоїли програмний матеріал змістових модулів навчальних дисциплін і **їх рейтинг з навчальної роботи становить не менше, ніж 42 бали з кожної дисципліни, що виносяться на поточну екзаменаційну сесію.**

4. Порядок складання екзаменів і заліків

4.1. Розклад екзаменів складається деканатом факультету (дирекцією ННІ, керівництвом інших структурних підрозділів) та затверджується проректором з навчальної і виховної роботи (**начальником навчального відділу**) не пізніше, як за місяць до

початку екзаменаційної сесії і доводиться до відома науково-педагогічних (педагогічних) працівників і здобувачів вищої освіти.

4.2. У розкладі екзаменаційної сесії передбачається час для підготовки до кожного екзамену тривалістю *не менше одного дня*.

4.3. Складання заліків завершується *до початку екзаменаційної сесії*.

4.4. Курсові роботи (проекти) оцінюються за результатами їх захисту перед комісією, до складу якої входять не більше трьох науково-педагогічних (педагогічних) працівників (у т.ч. керівник роботи чи проекту), *до початку екзаменаційної сесії*.

4.5. Екзамени у здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання приймають *два науково-педагогічні (педагогічні) працівники* (один – лектор потоку, другого визначає завідувач кафедри) відповідно до розкладу екзаменів.

4.6. Заліки у здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання приймають *два науково-педагогічні (педагогічні) працівники*, які проводили лабораторні, практичні (семінарські) заняття. Одним із них може бути лектор потоку.

4.7. Завідувач кафедри за умови відсутності з поважних причин науковопедагогічних працівників, які зобов'язані приймати екзамен чи залік, має право подавати деканам факультетів (директорам ННІ, керівникам інших структурних підрозділів) пропозиції щодо призначення інших науково-педагогічних працівників для виконання зазначеної роботи. Екзамен проводиться у день та час, визначений затвердженням розкладом.

4.8. Якщо окремі розділи (змістові модулі) дисципліни, з якої встановлено один екзамен (залік), організовувались і забезпечувались науковопедагогічними працівниками різних кафедр, екзамен (залік) проводиться ними спільно, але при цьому виставляється одна оцінка.

4.9. Здобувачі вищої освіти, яким згідно з наказом ректора Університету надано право навчатися за індивідуальними планами і графіками, складають екзамени і заліки, перелік яких встановлюється в індивідуальних планах, у строки, обумовлені в індивідуальних графіках.

4.10. До початку складання екзамену чи заліку здобувач вищої освіти зобов'язаний подати екзаменаторам залікову книжку.

4.11. У заліковій книжці проставляється відмітка деканату факультету (дирекції ННІ, структурного підрозділу) про

переведення здобувача вищої освіти на відповідний курс. Залікова книжка без такої відмітки вважається недійсною.

4.12. Без залікової книжки або без належного її оформлення здобувачі вищої освіти до екзаменів чи заліків не допускаються.

4.13. До початку складання екзамену (заліку) науково-педагогічні працівники, які проводять підсумкову атестацію, повинні отримати в деканаті факультету (дирекції ННІ, структурного підрозділу) **один примірник відомості обліку успішності**.

4.14. До початку складання екзамену (заліку) науково-педагогічні працівники, які проводять підсумкову атестацію, повинні із журналу обліку роботи науково-педагогічного працівника(ів) на поточний навчальний рік, де записані рейтингові оцінки із змістових модулів відповідної дисципліни 8 кожного здобувача вищої освіти, їх рейтинг з додаткової роботи та рейтинг штрафний (якщо вони є) і визначений за формулою (1) чи (2) рейтинг з навчальної роботи, внести у графу „Навчальна робота” відомості обліку успішності величину рейтингу кожного здобувача вищої освіти з навчальної роботи у балах.

4.15. Студенти, які з навчальної роботи набрали 60 і більше балів, можуть не складати екзамен (залік), але повинні з'явитись із заліковою книжкою на екзамен (залік), де за своєю письмовою згодою (на бланку відповідей на білет) отримати екзаменаційну оцінку (залік) „Автоматично”, відповідно до набраної кількості балів, переведених у національні оцінки згідно з табл. 1. Якщо студенти, які з навчальної роботи набрали 60 і більше балів, не з'явилися на екзамен (залік), то екзаменатор у відомості обліку успішності навпроти їх прізвищ робить запис „Не з'явився” і ставить свій підпис.

4.16. Під час екзамену (заліку) здобувачі вищої освіти мають право використовувати типову та робочу навчальні програми дисципліни, а також це Положення.

4.17. З дозволу екзаменаторів здобувачі вищої освіти можуть користуватись довідковою літературою, технічними навчальними засобами. Використання під час екзамену (заліку) будь-яких інформаційних матеріалів без дозволу осіб, які проводять контрольний захід, тягне за собою його припинення. При цьому проти прізвища здобувача вищої освіти у відомості обліку

успішності робиться запис „Незадовільно” („Не зараховано”) і ставиться підпис екзаменатора.

4.18. Екзамени для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання проводяться у **письмовій (електронній) формі за екзаменаційними білетами**.

4.19. Кількість екзаменаційних білетів для кожної навчальної дисципліни – не менше 30-ти.

4.20. У екзаменаційному білеті передбачається комбінація з екзаменаційних запитань і тестових завдань різних типів (відкритих, закритих, вибіркових, на відповідність).

4.21. Кількість екзаменаційних запитань і тестових завдань різних типів у екзаменаційному білеті та критерії оцінювання відповідей на них визначає науково-педагогічний (педагогічний) працівник, який відповідає за викладання навчальної дисципліни. При проведенні екзамену в електронній формі всі типи тестових завдань оцінюються автоматично системою тестів, окрім розгорнутих відповідей на екзаменаційні запитання. Розгорнуті відповіді на екзаменаційні запитання типу „есе” в системі „Elearn” перевіряють НПП, які проводять екзамен, і виставляють відповідну оцінку.

4.22. Екзаменаційні білети мають бути затверджені на засіданні кафедри, яка забезпечує викладання навчальної дисципліни, про що свідчить підпис завідувача кафедри на кожному екзаменаційному білеті. При проведенні екзамену в електронній формі всі тестові завдання з бази тестових завдань, що будуть використовуватися в процесі тестування, повинні бути роздруковані та затверджені на засіданні кафедри.

4.23. Після завершення проведення письмового екзамену за результатами відповідей на екзаменаційний білет обов'язково проводиться співбесіда двома науково-педагогічними (педагогічними) працівниками, які проводили підсумкову атестацію, із здобувачем вищої освіти, після якої визначається остаточна оцінка за складання екзамену – рейтинг здобувача вищої освіти з атестації R_{AT} (не більше 30 балів).

4.24. Заліки для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання проводяться **методом тестування**.

4.25. Методика складання тестових завдань та оцінювання знань здобувачів вищої освіти наведена у методичній розробці „Методика підготовки та проведення тестового оцінювання знань

студентів” (Лузан П. Г., Ільїн В. В., Рудик Я. М., Лисенко В. П., Зазимко О. В. Видавничий центр НУБіП України, 2009 р.).

4.26. На заліку, що проводиться методом тестування, рейтинг здобувача вищої освіти з атестації R_{AT} (не більше 30 балів) визначається за формулою

$$R_{HP} = \frac{K_{\text{прав}}}{K_{\text{заг}}} \cdot 30 \quad (3)$$

де **K прав** – кількість правильних елементів у бланку відповідей студента; **K заг** – загальна кількість елементів у бланку еталонних відповідей. Рейтинг здобувача вищої освіти з атестації округлюється до цілого числа.

4.27. Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{дис}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи R_{HP} (до 70 балів):

$$R_{дис} = R_{HP} + R_{AT} \quad (4)$$

4.28. Рейтинг здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни у балах переводиться у національні оцінки згідно з табл. 1.

Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90 – 100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

4.29. Після завершення підсумкової атестації з дисципліни у відомість обліку успішності заносяться: рейтинг кожного здобувача вищої освіти з атестації, визначений за формулою (4) їх рейтинг із засвоєння дисципліни, а також визначена згідно з табл. 1 національна оцінка.

4.30. У залікову книжку здобувача вищої освіти заноситься національна оцінка.

4.31. Після проведення екзамену (заліку) відомість обліку успішності з результатами підсумкової атестації з дисципліни у день її проведення (не пізніше першої половини наступного дня) подається у деканат відповідного факультету (дирекцію ННІ, іншого структурного підрозділу), копія її, завірена деканом факультету (директором ННІ, керівником структурного підрозділу) – на відповідну кафедру, де вона зберігаються протягом одного навчального року, потім списується в установленому порядку.

4.32. Науково-педагогічні працівники, які брали участь у проведенні екзамену, навчальне навантаження у журнал обліку записують згідно з встановленими нормативами у пропорції (80:20) % (80 % навантаження – лектору потоку).

4.33. Науково-педагогічні працівники, які брали участь у проведенні заліку, навчальне навантаження у журнал обліку записують згідно з встановленими нормативами у пропорції (50:50) %.

4.34. Повторне складання екзамену з метою отримання більш високої оцінки у період екзаменаційної сесії не допускається. Така

можливість може бути надана здобувачу вищої освіти за наказом ректора Університету у після сесійний період лише в останньому навчальному семестрі (за відсутності оцінок „Задовільно” за попередні роки навчання) і не більше, ніж з однієї навчальної дисципліни (на програмах підготовки бакалаврів чи магістрів).

4.35. Залік з навчальної практики проводиться двома науковопедагогічними працівниками (у т.ч. керівником практики) у терміни, визначені відповідно до вимог „Положення про практичне навчання студентів НУБіП України”.

4.36. Диференційований залік з виробничої практики виставляється за результатами захисту здобувачем вищої освіти письмового звіту перед комісією кафедри, склад якої формує її завідувач (не більше трьох осіб), у терміни, визначені відповідно до вимог „Положення про практичне навчання студентів НУБіП України”. Участь у роботі комісії керівника виробничої практики є обов’язкою.

4.37. Результати складання диференційованих заліків з навчальних та виробничих практик враховуються при формуванні перевідних наказів та наказів щодо призначення стипендій.

4.38. Екзамени та заліки мають право відвідувати і перевіряти на відповідність вимогам Закону України „Про вищу освіту” ректор Університету, проректор з навчальної і виховної роботи, начальник навчального відділу, відповідні: директори ННІ, декани факультетів, завідувачі кафедри, співробітники відділів, підпорядкованих проректору з навчальної і виховної роботи, уповноважені на це наказом ректора Університету.

5. Апеляційні комісії для розгляду апеляцій здобувачів вищої освіти на результати складання екзаменів

5.1. Наказом ректора Університету на кожному факультеті (ННІ) створюється постійно діюча апеляційна комісія для розгляду апеляцій здобувачів вищої освіти на результати складання екзаменів під час екзаменаційних сесій.

5.2. Голова постійно діючої апеляційної комісії проректор з навчальної і виховної роботи Університету, заступник голови – декан факультету (директор ННІ).

5.3. У разі подання здобувачем вищої освіти апеляції на результати складання екзамену(ів) під час екзаменаційних сесій

розпорядженням декана факультету (директора ННІ) до складу постійно діючої апеляційної комісії факультету (ННІ) уводиться завідувач кафедри, що забезпечує викладання дисципліни, з якої проводився екзамен і за його результатами була подана апеляція студента, та, за поданням завідувача, досвідчений науковопедагогічний працівник (професор, доцент) кафедри з числа тих, хто не брав участі у контрольному заході.

5.4. У деканаті кожного факультету (дирекції ННІ) має бути „Журнал засідань апеляційної комісії”, в який заноситься дата подання, зміст апеляції здобувача вищої освіти на результати складання екзамену(ів), його прізвище та ініціали, спеціальність, курс і група. Після розгляду апеляції здобувача вищої освіти рішення апеляційної комісії.

5.5. Здобувачів вищої освіти, які не погоджуються з оцінкою їх знань, що отримана за результатами проведення екзамену, мають право звернутися до апеляційної комісії факультету (ННІ) на предмет розгляду спірних питань.

5.6. Апеляція здобувача вищої освіти подається у формі заяви на ім'я голови апеляційної комісії факультету (ННІ) не пізніше наступного робочого дня після оголошення оцінки.

5.7. Апеляція розглядається, як правило, в присутності здобувача вищої освіти, який подав апеляцію.

5.8. Апеляція передбачає детальне вивчення та аналіз письмових матеріалів здобувача вищої освіти – результатів екзамену, на основі чого виставлена екзаменаторами оцінка підтверджується чи може бути змінена.

5.9. Додаткове внесення матеріалів у письмові відповіді здобувача вищої освіти за результатами проведеного екзамену при розгляді апеляції не допускається.

5.10. Рішення апеляційної комісії факультету (ННІ) в „Журналі засідань апеляційної комісії” підписують її голова, заступник голови та присутні члени.

5.11. Члени апеляційної комісії факультету (ННІ) заповнюють і підписують додаткову „Відомість обліку успішності”, де зазначається підтверджена оцінка, виставлена екзаменаторами на екзамені, чи змінена апеляційною комісією.

5.12. Заповнена додаткова „Відомість обліку успішності” подається до деканату факультету (дирекції ННІ).

6. Результати оцінювання знань здобувачів вищої освіти

6.1. Рейтинг здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни у балах (так же й рейтинги з виконання інших видів навчальної роботи) переводиться у національні оцінки „Відмінно”, „Добре”, „Задовільно”, „Незадовільно” згідно з табл. 1.

6.2. Оцінка „Відмінно” виставляється здобувачу вищої освіти, який систематично працював протягом семестру, показав під час екзамену різнобічні і глибокі знання програмного матеріалу, вмів успішно виконувати завдання, які передбачені програмою, засвоїв зміст основної та додаткової літератури, усвідомив взаємозв'язок окремих розділів дисципліни, їхнє значення для майбутньої професії, виявив творчі здібності у розумінні та використанні навчально-програмного матеріалу, проявив здатність до самостійного оновлення і поповнення знань.

6.3. Оцінка „Добре” виставляється здобувачу вищої освіти, який виявив повне знання навчально-програмного матеріалу, успішно виконує передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, що рекомендована програмою, показав достатній рівень знань з дисципліни і здатний до їх самостійного оновлення та поповнення у ході подальшого навчання та професійної діяльності.

6.4. Оцінка „Задовільно” виставляється здобувачу вищої освіти, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та наступної роботи за професією, справляється з виконанням завдань, передбачених програмою, допустив окремі похибки у відповідях на іспиті і при виконанні іспитових завдань, але володіє необхідними знаннями для подолання допущених похибок під керівництвом науково-педагогічного працівника.

6.5. Оцінка „Незадовільно” виставляється здобувачу вищої освіти, який не виявив достатніх знань основного навчально-програмного матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може без допомоги викладача використати знання при подальшому навчанні, не спромігся оволодіти навичками самостійної роботи.

6.6. Складання диференційованих заліків оцінюється так само, як і складання екзаменів (пункт 5.1).

6.7. Результати складання заліків оцінюються за національною двобальною шкалою: „Зараховано” чи „Не зараховано”. *Щоб*

одержати оцінку „Зараховано”, рейтинг здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни (чи виконання іншого виду навчальної роботи) має становити не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою.

7. Порядок оформлення результатів підсумкової атестації

7.1. Національні оцінки „Відмінно”, „Добре”, „Задовільно” проставляються екзаменаторами у відомість обліку успішності та залікову книжку здобувача вищої освіти. У заліковій книжці підпис ставить лектор потоку.

7.2. Національні оцінки „Незадовільно”, „Не зараховано” заносяться лише у відомість обліку успішності.

7.3. У відомості обліку успішності проти прізвища здобувача вищої освіти підпис ставить лектор потоку, а відомість підписують всі особи, які проводили атестацію.

7.4. ***Неявку на екзамен (залік)*** екзаменатор відзначає у відомості обліку успішності словами „Не з'явився” і ставить свій підпис.

7.5. Аналіз причин неявки здобувача вищої освіти на екзамен (залік) здійснює декан факультету (директор ННІ, керівник іншого структурного підрозділу).

7.6. Здобувач вищої освіти завчасно повідомляє декана факультету (директора ННІ, керівника іншого структурного підрозділу) про наявність у нього поважних причин неявки на екзамен (залік) та засвідчує цей факт відповідним документом.

7.7. Якщо неявка сталася без поважних причин або здобувач вищої освіти не допущений до екзамену (заліку) деканом факультету (директором ННІ, керівником іншого структурного підрозділу) чи завідувачем кафедри, у матеріалах обліку результатів екзаменаційної сесії (реєстраційному журналі) декан факультету (директор ННІ, керівник іншого структурного підрозділу) робить запис „Незадовільно” („Не зараховано”).

7.8. Здобувачам вищої освіти, які не склали екзамену під час екзаменаційної сесії у термін, установлений графіком навчального процесу, через відсутність за хворобою або з інших поважних причин, за наказом ректора Університету встановлюється індивідуальний термін складання екзаменів (термін складання

екзаменів продовжується на термін хвороби, але не більше, ніж тривалість екзаменаційної сесії).

8. Порядок ліквідації академічної заборгованості

8.1. Після закінчення екзаменаційної сесії (зимової чи літньої) з урахуванням індивідуального терміну складання екзаменів і заліків національні оцінки „Незадовільно”, „Не зараховано” складають академічну заборгованість здобувача вищої освіти.

8.2. Здобувачі вищої освіти, які за результатами складання заліків і екзаменаційної сесії мають академічну заборгованість з **чотирьох і більше дисциплін**, підлягають відрахуванню із числа здобувачів вищої освіти Університету.

8.3. Здобувачам вищої освіти, які за результатами складання заліків і зимової екзаменаційної сесії мають **не більше трьох академічних заборгованостей**, розпорядженням декана факультету (директора ННІ, керівника іншого структурного підрозділу) може бути надано право на їх ліквідацію.

8.4. Графік ліквідації академічної заборгованості складається деканом факультету (директором ННІ, керівником іншого структурного підрозділу) за погодженням із завідувачами кафедр і доводиться до екзаменаторів та здобувачів вищої освіти, не пізніше одного тижня після закінчення терміну екзаменаційної сесії.

8.5. Графіком передбачається складання екзаменів (заліків) здобувачами вищої освіти, які мають академічну заборгованість, після закінчення основних аудиторних занять.

8.6. Здобувач вищої освіти складає екзамен (залік) не більше двох разів із урахуванням неявки на відповідну форму атестації без поважних причин. Утретє здобувач вищої освіти складає екзамен (залік) комісії з трьох науковопедагогічних працівників (у т. ч. лектору потоку та завідувача кафедри), створеній за розпорядженням декана факультету (директора ННІ, керівника відповідного структурного підрозділу).

Результати повторного складання екзаменів і заліків оцінюються за критеріями оцінки знань, що наведені у пунктах 5.1–5.7 цього Положення.

8.7. Остаточний термін ліквідації академічної заборгованості для здобувачів вищої освіти **денної форми навчання** за

результатами зимової екзаменаційної сесії до закінчення наступної літньої екзаменаційної сесії.

8.8. Для здобувачів вищої освіти **заочної форми навчання** остаточний термін ліквідації академічної заборгованості встановлюється **до початку наступної екзаменаційної сесії та не пізніше 5 днів до дати підписання перевідного наказу.**

10. Порядок переводу здобувачів вищої освіти на наступний курс

10.1. Здобувачі вищої освіти, які повністю виконали вимоги навчального плану поточного курсу (та умови договору – для студентів (слухачів), які навчаються за умов договору), наказом ректора Університету переводяться на наступний курс. При цьому у заліковій книжці здобувача вищої освіти робиться відповідний запис, який затверджується печаткою деканату факультету (дирекції ННІ).

10.2. Для здобувачів вищої освіти, які за результатами складання заліків і літньої екзаменаційної сесії мають не більше трьох академічних заборгованостей, вчена рада факультету (ННІ) за заявою здобувача вищої освіти та поданням декана (директора) погоджує індивідуальний навчальний план¹ на наступний навчальний рік з урахуванням ліквідації академічної заборгованості з дисциплін попередніх семестрів та зазначенням термінів їх ліквідації, який затверджується наказом ректора Університету, та рекомендує перевести їх на наступний курс (до підписання перевідного наказу).

10.3. Остаточний термін ліквідації академічної заборгованості за результатами літньої екзаменаційної сесії **до початку роботи Екзаменаційних комісій** з атестації здобувачів вищої освіти.

10.4. Здобувачі вищої освіти, які до початку роботи Екзаменаційних комісій не виконали індивідуальний навчальний план не ліквідували академічну заборгованість **хоча б з однієї дисципліни** підлягають відрядуванню з числа здобувачів вищої освіти Університету.

¹ Індивідуальний навчальний план (ІНП) формується деканатами факультетів (дирекціями ННІ), до якого включаються дисципліни, передбачені робочим навчальним планом, і дисципліни академічної заборгованості (не більше трьох) та зазначаються узгоджені терміни складання екзаменів і заліків та ліквідації академічної заборгованості. ІНП підписують здобувач вищої освіти та НПП, який відповідає за викладання дисципліни. Затверджує ІНП декан факультету чи директор ННІ.

10.5. Особа, відрахована із закладу вищої освіти до завершення навчання за освітньою програмою, отримує академічну довідку, що містить інформацію про результати навчання, назви дисциплін, отримані оцінки і здобуту кількість кредитів ЄКТС (стаття 46, пункт 1, абзац другий Закону України „Про вищу освіту”).

Навчальний посібник

Токарева Ольга Вікторівна, Лакида Петро Іванович

Основи фахової підготовки

Навчальний посібник